

Naša obrambna moč

»Vsi vemo, da so varnostne in vojnopolitične razmere v svetu in okrog nas zapletene. To terja našo budnost in nenehno obrambno in varnostno politično usposabljanje ter napore za ekonomsko stabilizacijo, da bi se tako lahko v vsakem trenutku uspešno uprli vsakršnim pritiskom. Pri tem se moramo zavedati, da je obrambna moč zlasti v moralnopolitični trdnosti in osveščenosti ljudi, v njihovi pripravljenosti, da varujejo temeljne vrednote socialistične samoupravne družbe in njene materialne osnove.

Ko govorimo o usposabljanju in pripravah, mislim zlasti na najširše množice, organizirane v socialistični zvezi in vseh njenih frontnih delih, ki so temeljni nosilci obrambnih in varnostnih aktivnosti. Mislim tudi na Jugoslovansko ljudsko armado, enote teritorialne obrambe, na narodno in civilno zaščito ter druge oblike ljudske obrambe in družbene zaščite, ne nazadnje na nepogrešljivo vlogo organov za notranje zadeve. Dogajanja v Socialistični avtonomni pokrajini Kosovo nas opozarjajo, kam lahko pripelje med drugim reševanje varnostnoobrambnih vprašanj v ozkih zaprtih krogih, brez celotne analize političnih razmer z varnostnozaščitnega vidika in kar je poglavitno, brez boja za vsakega človeka, za ljudi, za njihovo vključevanje, razvijanje njihove pobude in ustvarjalnosti.

Danes bolj kot kdajkoli spoznavamo moč koncepta oboroženega naroda, ki izhaja iz družbene biti našega narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije ter iz dosedanjega delovanja naših

varnostno-obrambnih organov in ustanov. Se tako dobro in sodobno oborožena armada ne more biti enakovredna zamenjava za oboroženo ljudstvo, ki je pripravljeno braniti svojo neodvisnost in suverenost ter svoje življenje in rezultate dela.

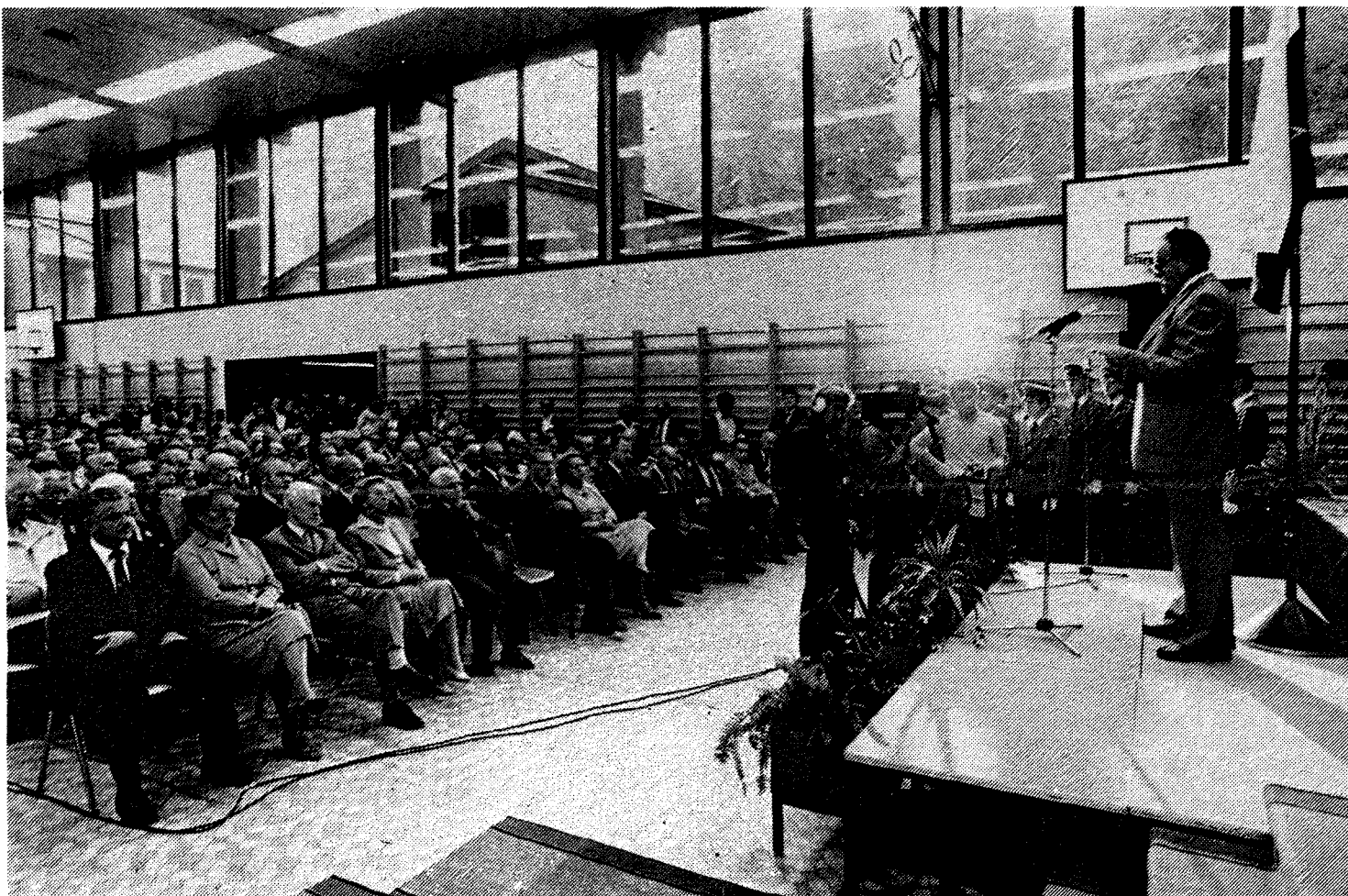
Bistveni pogoj, da bi presegli in izenačili učinke podtalne propagande, je dosledno uresničevanje izvirnih interesov delavskega razreda, je dosledno uresničevanje socialističnega samoupravljanja na vseh ravneh družbenega življenja. Zato naša propaganda ne prikriva problemov, odklonov in protislovij naše družbe, marveč jih razkriva in nenehno opozarja na vse, kar ovira razvoj socialističnega samoupravljanja. To omogoča in terja, da vsak občan pravočasno in občutljivo reagira na vsak pojav, ki objektivno slabi našo socialistično samoupravno skupnost in ustvarja prostor za delovanje sovražnih sil.

Moralnopolitična trdnost naše dežele izvira iz spoznanja, da so delovni ljudje sposobni neposredno in samoupravno uresničevati svoje interese iz spoznanja in uveljavljanja skupnih interesov, iz ustvarjanja humanih odnosov, iz naše zgodovine, predvsem pa iz spoznanja o nujnosti našega skupnega življenja v okviru Titove socialistične, samoupravne, federativne, neodvisne in neuvrščene Jugoslavije, je med drugim poudaril predsednik centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije France Popit na proslavi ob 40. obletnici ustanovitve VOS OF v Tacnu.

Št. 38

24. septembra 1981

Leto XIX

Preteklo soboto in nedeljo se je v naši republiki zvrstilo še nekaj prireditev ob 40. obletnici OF in vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti. Tako kot na vseh dosedanjih so udeleženci s svojo navzočnostjo potrdili našo neomajno pripadnost in zvestobo izročilom revolucije in izpričali našo odločnost, da gradimo družbo, kot sta nam jo začrtala Tito in Edvard Kardelj.

Pod Rozmanovim gajem v Tacnu pri Ljubljani se je zbrala večina preživelih članov VOS OF in hkrati proslavila 40. obletnico ustanovitve njihove organizacije. Proslave se je udeležilo tudi veliko gostov ter najvidnejši predstavniki slovenskega družbenopolitičnega življenja. Nekdanji vosovci pa so bili še posebej ponosni, ker se je njihove proslave udeležil tudi predsednik predsedstva Jugoslavije Sergej Kraigher.

Borci 1. kamniškega odreda pa so se zbrali na vrhu Rašice in tam obeležili 40. obletnico ustanovitve njihove enote ter požiga prve slovenske vasi. Predsednik predsedstva SR Slovenije Viktor Avbelj, ki je bil tudi slavnostni govornik, je borcem 1. kamniškega bataljona izročil plakete, planinski dom na Rašici pa so slovesno poimenovali po Raški četli.

Več kot pet tisoč ljudi je sodelovalo na velikem zborovanju v Ribnici na Pohorju, kjer so proslavili praznik občine Radlje. Hkrati je bil to tudi shod občanov šestih obpohorskih občin. Vsem zbranim je govoril predsednik republiške konference SZDL Mitja Ribičič, ki je bil tudi sam pohorski partizan.

Poleg teh pa je bilo v Sloveniji še več drugih priložnostnih prireditev, s katerimi se spominjamo pomembnih datumov iz naše zgodovine.

Foto: Miško Kranjec

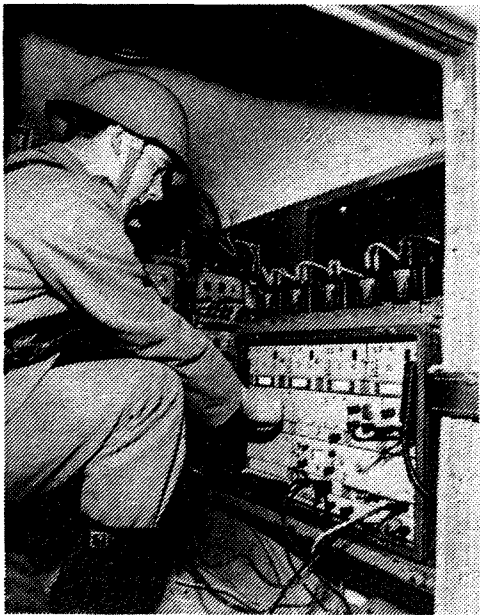
Ob prazniku enot za zveze

Enote za zvezo Jugoslovanske ljudske armade slavijo v soboto 26. septembra, svoj praznik, in letos že štiridesetletnico svojega delovanja. V prvih dneh vstaje so bili kurirji skoraj edina povezava med našimi partizanskimi enotami. Čeprav so pozneje enote NOV razpolagale tudi z drugimi sredstvi za zveze, so kurirske zveze ostale vse do konca leta 1942 temeljna povezava med enotami. Ko so enote že imele telefonske in radijske zveze, so kurirske zveze ostale le njihova dopolnitev; v izrednih primerih in zlasti v nižjih enotah pa imajo pomembno veljavo še naprej. Med NOB so kurirske zveze delovale odlično, zahvaljujoč dobro organizirani, razvejani in konspirativni kurirski mreži, ki so jo sestavljale postaje za sprejem, odpravo in zamenjavo kurirjev. Za vse to je obstajal dobro urejen sistem javk in točk za sestajanje in javljanje.

Ze prvo leto NOB so poleg kurirskih in signalnih zvez delovala tudi druga sredstva za vzpostavljane zvez, seveda v zelo skromnih okvirih. V osvobojenem Učicu je na primer leta 1941 delovala služba PTT zvez, ki jo je uporabljal vrhovni štab pri povezovanju s podrejenimi enotami in organi ljudske oblasti. Doseženi rezultati in prihodnje naloge so nerazdružno povezani z zgodovinskim, vojaškopoličnim posvetovanjem v Stoličah, ki ga je vodil tovariš Tito 26. septembra 1941. leta. Temelji vodenja, poveljevanja in zvez NOV in POJ, ki so jih sprejeli na posvetovanju, predstavljajo ponos, navdih in trajno obvezo mladih generacij v enotah za zveze, pri izpolnjevanju vseh nalog, ki se nanašajo na posodabljanje te enote in oboroženih sil nasploh.

Po vojni so enote za zvezo, zahvaljujoč prizadevanjem vse jugoslovanske skupnosti, prerasle v sodobno sestavno naših oboroženih sil in zagotavljajo učinkovito vodenje in poveljevanje. Sistem zvez v oboroženih silah se kot sestavni del zvez družbe razrašča, spreminja in izpopolnjuje, ob popolni zaščiti prenosa informacij in dela v najzahtevnejših pogojih elektronskega delovanja.

Delo s sodobnimi sredstvi in zahtevnimi sistemi za zveze je mogoče zagotoviti samo z

dobro šolanimi in strokovno usposobljenimi kadri z izrednimi moralnopolitičnimi kvaliteta. S tem je zagotovljena visoka stopnja odgovornosti vseh pripadnikov enot za zveze in pripravljenost, da se z večjimi prizadevanji pri delu dosežejo bujno pripravljenost tega rodu na najvišji ravni.

V obdobju ekonomske stabilizacije družbe v celoti so naloge pripadnikov enot za zveze, da z okrepljenimi prizadevanji pri delu, z večjo storilnostjo, boljšim odnosom do tehničnih sredstev in gospodarno uporabo materialnih sredstev izboljšajo urjenje vajakov in enot za zveze ter s tem okrepijo bojno pripravljenost.

Le tako je mogoče povečati učinkovitost zvez. S tem bomo izpolnili zahteve vodenja in poveljevanja ter svoj dolg do skupnosti in zaobljubo, da bomo vztrajno korakali po Titovi poti graditve samoupravne in neuvrščene socialistične Jugoslavije.

Kaj je z mostom?

Šmarjeta in Rimske Toplice sta že dolgo poznani turistični naselji. V obeh krajih vladata red in čistoča, tako pri osnovni šoli, vrtcu, pokopališču, avtobusni postaji in tudi pri zasebnikih.

Letošnja ostra zima je onesposobila leseni most čez Savinjo pri Šmarjeti, da ni več uporaben. Podrtija sredi reke kvari lepo okolje. Med NOV so čez ta most hodili partizani z leve na desno stran Savinje, proti Dol. Hrastniku in Trbovljam. Danes je most pomemben za prebivalstvo in šolarje, ki pa morajo čez Savinjo čez kakih 600 metrov oddaljen zidan most pri železniški postaji. Ta je zelo ozek in za pešce nevaren. Šolarji morajo korakati po republiški cesti 2. reda, ki veže Celje z Zagrebom in je zelo prometna.

Most je gotovo zgodovinsko-obrambno zaščiteno objekt iz NOB. Nekdanji še živeči borci, ki so tod prečkali Savinjo, upravičeno negodujejo nad tem, kar vidijo. Tu je pomembna nujna pomoč. Ljudje še pripominjajo, da so odgovorni, ki imajo svoje lastne avtomobile, prav malo prizadeji. Starši pa se vedno bojijo za svoje otroke, da se jim med potjo v šolo ne pripeti kakšna nesreča! Saj bo kmalu začetek šolskega leta.

STANKO SKOČIR
Ljubljana

Lepo mnenje
Aleša Beblerja
o organizaciji
TIGR

Gotovo je le malokatera knjiga v zadnjih letih doživela toliko zanimanja med bralci kot knjiga pokojnega Aleša Beblerja pod na-

slovom Čez drn in strn, katero je le nekaj mesecev pred njegovo nenadno smrtjo izdala založba Lipa v Kopru. Preprosto in jedrnat opisuje življenje, prepleteno z velikimi in bogatimi življenjskimi izkušnjami revolucionarja, komuniste, španskega borca, borca NOV, diplomata in politika.

V svojih spominih na kratko omenja tudi protifašistično organizacijo TIGR, kar smo doslej le redkokje zasledili. Pohvalno se izraža o tigrovcih, s katerimi se je imel priložnost spoznati, z izjemo enega, katerega je srečal na Banjski planoti in o katerem ni mogel prav razumeti. »Ko so se v Parizu,« pravi med drugim, »pojavi primorski begunci – Ivan Regent, Danilo Zelen, Ferdo Delak, Tone Ukmar, Engelbert Vrabec in Ljubo Bekar, sem upal, da bom z njimi lahko delal. Danilo Zelen je bil vodja organizacije TIGR in je prav tedaj v Parizu vodil in zaključil pogajanja o sodelovanju njegove organizacije s slovenskimi komunisti, člani KP Italije, v tednji Julijski krajini. Regent je bil, to smo vsi vedeli, glavni zaupnik CK KPI za Julijsko krajino.«

In še govori: »Cela stvar me je spodbudila, da sem razmišljal o TIGRU. Še iz Pariza, od pogovora z Danilom Zelenom, pa doslej sem imel s tigrovci dobre izkušnje. Naši najboljši borci so bili dostikrat tigrovci. Janko Premrl, znani junak Vojko, je bil tigrovec. Naš Ferdo Kravanja – Peter Skalar in toliko drugih je bilo tigrovcev. Med našimi najboljšimi aktivisti, okrajnimi in drugimi sekretarji, je bilo gotovo polovica bivših tigrovcev. Tu ni bilo dvoma: TIGR je postal sinonim boja proti italijanski okupaciji brez ideoloških pogojev. Za vstop v OF in v partizanske vrste – nobenih ovir. Cele vasi, npr. Čezsoča, nekdanj v TIGRU, so se prav tako v celoti vključile v OF.«

Kratko, a lepo priznanje protifašistične organizaciji, ki je mnogo doprinesla h krepitvi narodne zavesti našega naroda na Primorskem v dolgih letih fašističnega nasilja. Lepo priznanje človeka, ki je imel v času narodnoosvobodilne vojne dovolj priložnosti spoznati naše zavedne primorske rojake. Mogoče je le res, kar mi je že marsikdo omenil, da je naša javnost premalo seznanjena o takratnih hudih časih našega naroda na Primorskem in tudi o tem, kako se je bojeval za svoj obstoj.

Tone Ferenc, ki je izdal knjigo pod naslovom Akcije organizacije TIGR v Avstriji in Italiji spomladi 1940, pravi v uvodu: »Ze v uvodu pa moram poudariti, da sem se omejil samo na temo, ki jo označuje naslov te knjige. Sem predvsem raziskovalec zgodovine narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda in se nisem mogel podati v večletno raziskovanje zgodovine organizacije TIGR. To je naloga mojih kolegov in prepričan sem, da jo bodo uspešno rešili. Vendar sem zadovoljen, da sem lahko nekaj prispeval tudi k tej zgodovini.«

Vsi trije, ki jih omenja pokojni Aleš Bebler; Premrl, Zelen in Kravanja pa še veliko drugih tigrovcev je izgubilo svoja življenja v boju z okupatorjem ali pa so jih pobili kot talce. Le prav malo teh je še živih, in zato so hvaležni vsakomur, ki objektivno poroča o njihovem prispevku v boju proti fašizmu in boju za obstoj našega slovenskega življa pod fašistično Italijo.

SREČKO ŠORLI
Blejska Dobrava

Kdo je bil
Emilio Torbelli?

Septembra 1943 je prišel v Kosovelovo brigado, kjer sem bil partizan, tovariš Dušan Munih – Darko (padel jan. 1945, narodni heroj). Odrbal nas je določeno število borcev in nas peljal s seboj v enoto VOS OF, ki so jo takrat ustanovili z namenom, da po skupinah odide v Trst. Dobili smo kratka navodila in v začetku oktobra istega leta smo v skupinah po dva oziroma trije varnostniki odrinili v Trst. Ob tej priložnosti so nas tudi seznanili, da je komandant vseh naših skupin Dušan Munih.

Nekje proti koncu leta 1943 je moja skupina prejela od tovariša komandanta D. Munih nalogo, da onemogočimo delovanje komisarijskega kvestura dr. Colottija in pri tem skušamo to doseči v kombinaciji z njegovim agentom Emilijem Torbellijem, sicer poitalijancem Slovincem Emilom Trobecem, po domače Milkom, doma iz Proseka pri Trstu. VOS-OF je razpolagala s podatki, da je bil Trobec prej prevajalec pri italijanski policiji v Ljubljani. Prav tako pa, da je Colotti neposredno podrejen za svoje delo gestapu v Trstu.

Takrat smo načrtovali, da prek Trobca pridemo do Colottija in onemogočimo njihovo delovanje. Pozimi 1944. leta sem s soborcem Milanom odšel k Trobcu na Prosek, da bi izpeljal naš načrt. Trobec je odbil vsako sodelovanje. Zato smo sklenili, da ga po možnosti aretiramo.

Spomladi 1944. leta sta borca VDV Slovenko in Brdavs poskusila aretirati Emila Trobca. Iz nepredvidenih okoliščin je prišlo do obojestranskega streljanja. Pri tem je bil huje ranjen Trobec, z naše strani pa tudi en borec. Po takojšnji intervenciji fašistov in SS so Trobca odpeljali v tržaško bolnišnico. Dobro zastražen se je tam zdravil vse do osvoboditve Trsta. Drugega maja 1945 so ga borci VDV aretirali na Proseku. Na zaslišanju ni hotel nič priznati. Izkoristil je trenutek nepredvidnosti naših stražarjev ter pobegnil. Pri tem je bil smrtno zadet. Pokopali so ga nedaleč, od kraja, kjer je bil zadet. Pozneje, v času anglo-ameriške vojne uprave pa so ga pokopali na pokopališču v Proseku.

OSKAR PETELIN
Nova Gorica

Onečaščenje
mučeniških
Begunj

Dne 13. junija letos smo bili starejši krajan neke ljubljanske krajevne skupnosti na izletu kot gostje RK in KS in to v počastitev 40-letnice OF.

Bil je lep, tovariški zlet, na katerem pa se je zgodilo nekaj tako žalostnega, tako pretresljivega, in mi, Titovi aktivisti, borci, politični zaporniki, ki smo izkusili na svoji koži grozote, kakršne so morali pretrpeti tudi zaporniki mučeniških Begunj, ne moremo dopustiti takšnega onečaščenja.

Z avtobusom smo se pripeljali do vhoda mučilnice v Begunjah. Skozi okna smo videli, kako so prihajali po dvorišča iz muzeja NOB številni mladi obiskovalci z juga, pretreseni od grozot, ki so jih videli v mučeniških celicah.

Izletniki – Ljubljancani smo izstopili. Nek znan starejši gospod, ki ni okusil vojne, si je dovolil neprimerno, posmehljivo pripombo: »Tu so pa kristjane mučili!«

Mi vsi, politični zaporniki belogardističnih in gestapovskih zaporov, kakor tudi mučeniških Begunj, dobro vemo, da nas naši morilci, pobijalci in mučitelji niso nikdar spraševali, če smo kristjani. Pretepali so nas z biči, drobili kosti in na najgrozotnejše načine poskušali spraviti iz nas priznanje, da smo komunisti, partizani, aktivisti in somišljeniki OF.

Višek onečaščenja mučeniških Begunj pa je bil cirkuški krohot nekaj poznanih gospodov, ki so s prostoškim in glasnim ha... ha... ha, podkrepili neprimerni izpad.

Ni vam znano, gospodje, da so se nam, političnim zapornikom, v tistih hudih časih, ko ste bili vi lepo na varnem in toplem, ob zaslišanju, ki je bilo podkrepjeno s pretepanjem in mučenjem, belogardisti in gestapovci, kot so bili Simon, Druske, Linke, konjska smrt in drugi, prav tako sadiščno krohotali kakor vi!

Gospodje, mi borci ne bomo pozabili, da je bilo v mučilnici v Begunjah zaprtih in mučenih 12.134 jetnikov, naših najboljših sinov in hčera, mater in očetov, od katerih so po grozotnih mukah odpeljali samo v koncentracijska taborišča, kjer so prenehali biti ljudje in so bili samo še obračunske številke, 3.174 žrtev. Vi pa si dovoljujete skruniti njihovo mučeništvo, njihovo trpljenje z ostudnim sadiščinim: ha... ha... ha!

Ne pozabite, gospodje, da je v zgodovini zapisano z zlatimi črkami, da je bilo samo v Begunjah ustreljenih in na zverinski način pobitih 849 ujetih partizanov, aktivistov in somišljenikov OF. Vi pa pljuvate na njihovo mučenje, na njihovo prelito kri!

Rezka Dragar, narodna herojina iz Črnuč, je napisala na okrvavljeno steno svoje mučilnice v Begunjah: »Mati, raje umreti nego takšno življenje!« Neznani jetnik je zapisal na zid: »Ujet 4.5.44 – Obsojen 30.6.44. Čakam na smrt!« In spet napis na okrvavljenem zidu mučilnice v Begunjah: »Bičan. Ustreljen! Zverinsko mučen!«

Vi gospodje pa se krohotate, pljuvate na besede, s krvjo napisane na zid najstrašotnejše mučilnice v Begunjah. Ogabno onečašate poslednje besede talca, ustreljenega v Begunjah, ki je na zid napisal: »Masčujfe nas!« Vi pa s svojim brutalnim smehom skrunite mučeništvo, kri naših najboljših, ki so v velikih mukah žrtvovali življenje za našo svobodo, in to počnete prav v spomin 40-letnice OF ter s tem omalovažujete herojski boj velika sveta – maršala Tita!

CIRIL RAMOVŽ,
zapornik 5 belogardističnih in gestapovskih zaporov

Zakaj Ravne in
ne Malgajevo

Za Ravne na Koroškem, nekdanji Guštanj, so nekateri predlagali imel Malgajevo v vzhodni Koroški. To naj bi bil spomin na Malgajevo četo, ki se je bojevala proti Avstrijcem proti koncu prve svetovne vojne maja 1918. leta.

Malgajeva četa se je zadrževala v gradu nad Guštanjem. Živo se spominjam tistih vojakov in govorci o dogodkih, saj sem bil kot enajstleten fantič stalno v bližini. Ljudje so pravili, da je to nova slovenska »soldateska«, kljub temu da so imeli avstrijske kape in

Telegram
gubčevcev
Beblerjevi
družini

Iz vrst neutrudnih borcev in revolucionarjev je odšel narodni heroj generalmajor tovariš Primož, za katerim je ostalo trajno delo orgaizatorja naših partizanskih enot. Vsem borcem Gubčeve brigade bo ostal v trajnem spominu njegov lik, ko je v času naše herojske epopeje septembra 1942. leta kot namestnik komandanta Glavnega štaba NOV in PO Slovenije ustanovil 4. SNOUB Mtije Gubca in je pokazal pot nezadržnega juriša v svobodo.

V imenu vseh gubčevcev sprejmite naše globoko sožalje.

Predsednik odbora
4. SNOUB Matija Gubec
Lado Kocijan

uniforme. Ko so se postavili v vrsto in ugovarjali, če so vsi navzoči, so se odzivali tudi po nemško »hier«. To so bili vojaki »rajne« Avstrije, ki so se vračali razočarani z raznih front. Nekaj je bilo prostovoljcev iz Celja, Teharja in Sentjurja, dopolnili so svoje vrste v Guštanju ter mobilizirali v Mežiški dolini vse za boj sposobne. Tako je slovenska armada štela nekaj sto mož.

Avstrijci so pritisnili v Mežiško dolino, Malgaj s svojo četo pa se je vkopal v jarke na Tolstem vrhu pri Lampretu in Žmolaku. Dva ali tri dni je ostal v moji rojstni hiši, levo in desno pa je razporedil strelska in mitralješka gnezda v kak meter globoko izkopane jarke. Hišo smo morali izprazniti, živino odgnati iz hleva v zaklon med bregove, kjer smo vedrili med spopadom.

To je bila vojska, iz katere se je pozneje oblikoval tudi Kärntner Volksbund ter nekaj zagriženih srbofilov. Naredniki Malgajevih čet so bili v novi državi Srbov, Hrvatov in Slovencev orjunaši in skrajni policisti.

Vsi člani Narodnega sveta Mežiške doline so bili zagriženi režimovci, klerikalci, drugi pa člani Sokola, sami zvesti pristaši kraljevine.

Nobeden od bojnikov iz Malgajevih čet ni bil pri ustanovitvi KPJ, ki je nastala 20. maja 1920. leta. Viktor Koleša in Lovro Kuhar kot iniciatorja sta vpisala 20 ključavničarjev in strugarjev v partijo. Prežih je prižgal baklo samorastnikom ter nakazal pravo pot k osvoboditvi ne le eni »Meti, materi pankrtov«, temveč vsemu proletariatu.

Pri umiku je poročnik Malgaj bežal mimo naše grupe ter pohvalil mojega očeta, da je našel dobro zaščitno mesto za celo družino. Oče pa mu je odgovoril: »tudi jaz sem star vojak in vem, kako se je treba varovati pred sovražnikom«.

Eno uro po Malgajevem odhodu prihiti k nam sosed Brusnik s sporočilom, da je streljal od njegove hiše počilo na Lečnikovem hribu. Pohiteli smo po gozdni poti ter med brezami zagledali grozoten prizor. Mrtev poročnik Malgaj je bil ves raztrgan od ročnih granat, ki so visele na njegovem opasaču, ko se je poslavljaval od nas. Ob vzpenjanju na neko brezo, da bi videl na glavno cesto premike avstrijske vojske, se je z granatami zavozljal med vejave. Sprožil se je vžigalnik in vse granate so eksplodirale ter razkosale mlado življenje poročnika Malgaja.

Seveda sem pobral cigaretnico, v kateri so bile še cigarete. Ko je to zvedela gostilničarjeva hčerka, ki je poročnika Malgaja rada videla, me je prosila, naj ji dam Malgajevo cigaretnico, za povračilo pa sem dobil pol kilograma koruzne moke. Kruha namreč že več tednov nismo videli.

Bil pa sem tudi živa priča početju avstrijskih privržencev, ki so zasmehovali in opljuvali mimohod s krsto mrtvega Malgaja. Na Tolstem vrhu ni tržoval življenja samo Malgaj. Pri sosedu je padel podnarednik Armenc, in to zaradi nezadostnega kritja. Seveda, jaz sem bil v okopu (Schützengraben) pri mitralješkem gnezdu, ki mu je poveljeval Ferdinand Kompan, mož moje sestre Lojzke. Njegovog pomočnik je bil Skurnik, tudi Mežičan. Ko sta opazila, da je Armenc padel za drevo, sem se jaz moral splaziti k njemu, da ugotovim, kaj mu je. Iz prsi mu je bruhala kri, sanitetni reševalci pa so ga našli že mrtvega, ker je dobil srčni zadetek. To je bil prvi človek - vojak, ki sem ga videl zadetega od sovražne krogle.

Bil sem namreč tudi pri drugem herojskem dejanju. Vojak Sapundžić, ki je bil vkopan v jarku na desnem bregu reke Meže, ni hotel zapustiti svojega bojnega položaja in se je bojeval do skrajnosti. Trije avstrijski vojaki so ga že držali, pa je še vse tri hudo ranil, nato so ga pripeljali na magistrat ter ga ustrelili.

Na magistratu je spominsko obeležje, Supandžičevo herojsko dejanje pa se mi je vtišnilo globoko v spomin.

Mislím, da Korošci ne potrebujemo nobene predloga. Jaz sem preimenoval nekdanji fevdalni Guštanj v Ravne na Koroškem kot prvi izvoljeni predsednik OF, kar sem bil 18 let, ter prvi izvoljeni mestni župan naše nove samoupravne socialistične skupnosti. Zakaj smo preimenovali Guštanj v Ravne na Koroškem? Ravne so imenovali tisti del kraja, kjer je bila tovarna, Guštanj pa je bil sam trg. Sto in stoletja so kovačije Raven oblikovale svetovno priznano jeklo. To je bila tradicija naših dedov in očetov. Vnuči pa so razširili in modernizirali obrate v naši novi Titovi domovini. Vzniknil je nov gigant moderne jeklarne plemenitega jekla. V stari Jugoslaviji je bilo zaposlenih približno 500 delavcev, danes je zaposlenih dvajsetkrat toliko izučenih strokovnjakov. Ravne na Koroškem so postale kulturni in prosvetni center koroške regije, zato smo s tem nazivom kar zadovoljni.

Ponosni smo tudi, da smo bili med prvimi, ki smo že leta 1920 poslali delegata naše KP na vukovarski kongres, kjer so prečitali Vornarčev resolucijo proti raznarodovanju Koroške, kar je še danes aktualno.

Ta resolucija je bila na kongresu enoglasno sprejeta.

IVAN KOKAL - IMRE
Ravne na Koroškem

Pravo ime sodnika

Odmev na Kdo je omenjeni sodnik, 32. številka TV-15

Tovarišici Ladici Štrifot s Koprškega in bralcem pojasnujem, da je pravo ime sodnika Bajca-Stojan. Namesto Stojan sem namreč napačno napisal Stanko. Prav tako menda ni razvidna stopnja sodišča; sodnik Stojan Bajc je zastopal sodišče združenega dela SR Slovenije.

In še epilog: Na razpravi v Novi Gorici 15. 4. 1981 je bilo prošilki priznано aktivno delo v NOV (verjetno s pomočjo obeh članov senata: sodnikov Andreja Kozema in Zorana Krpana) od 15. 1. 1943 do 15. 5. 1945. Sklepu sodišča je sledila tudi odločba sodišča združenega dela SR Slovenije št. Sp-59/81 o priznanju te dobe. Prošilka je bila s tem zadovoljna in hvaležna.

V zelo kratkem času pa je dobila obvestilo sodišča združenega dela SRS, da se je na omenjeno odločbo pritožil komunalni zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter starostno zavarovanje kmetov SRS. Spet je v kratkem času sledila še odločba tega sodišča št. Sp 240/81-3, s katero je bila razveljavljena prvotna odločba.

Ali smo mogoče pozabili, da partizanska vojska ne bi zmogla boja brez podpore ljudstva? Zopet prepuščam nadaljnjo sodbo bralcem.

MIRKO ŠULIGOJ

Ob grobu talcev v Kokri

Od spominskega obeležja v Celarjevi strugi so sorodniki ubitih talcev odšli še na pokopališče v Kokri, kamor so po osvoboditvi prenesli talce. Prisotni so z enominutnim molkom počastili spomin na padle žrtve in položili cvetje.

V prilozostnem govoru je tovariš Jože Vidic povedal, kako je prišel do svojega odkritja: kje, kdaj je bilo postreljenih 133 talcev in kje so pokopani ter kako je ugotovil imena na tem kraju postreljenih talcev. Pri večletnem delu je vztrajno in neutrudno zbiral podatke o vojnih zločinih okupatorja, pregledoval razpoložljive dokumente, poizvedoval in zapisoval spomine tistih, ki so bili priče dogodkov in so le-te preživeli. Osnova za to iskanje je bil nemški letak z imeni 133 talcev. S tem letakom so se ukvarjali že drugi, vendar niso prišli do pravega sklepa. Neznanka je bila v tem, da uvod nemškega letaka ni točen; 133 talcev ni bilo ustreljenih samo na 3 krajih, ampak na petih. Dalje so bila na letaku imena usmrčenih, ki so bili pripeljani iz dveh zaporov: iz begunjskega in škofjeloškega. Na ta način je Vidicu uspelo odkriti imena vseh enajstih v Kokri postreljenih, doslej neznanih talcev.

Zadnji dan maja 1981 je iz Preddvora zapeljala dolga kolona avtomobilov v dolino Kokre. Avtomobili so se ustavili na cesti ob tako imenovani Celarjevi strugi ob spominskem obeležju, kjer je bilo 25. julija 1942 na travniku pod cesto ustreljenih 11 neznanih talcev.

Iz avtomobilov so izstopali sorodniki ubitih talcev, ki so tega dne (31. 5. 1981) na kraju ustrelitve po 39 letih prvič skupno položili cvetje in prižgali sveče. Sorodnike so ob spominskem obeležju pričakali tudi domačini iz Kokre, med njimi tudi še edini preživeli priče te tragedije iz leta 1942, in predstavniki ZB NOV Preddvor.

Pobite talce so domačini položili v skupen grob na travniku. Po osvoboditvi je bil grob prekopan, ostanke talcev pa so bili pokopali na pokopališču v Kokri.

Skupno srečanje je bilo organizirano po zaslugi tovariša Jožeta Vidica, nekdanjega partizanskega borca in pisca več knjig, dokumentarno-reportažnih zapisov o narodnoosvobodilnem gibanju na Gorenjskem. Sorodniki omenjenih 11 talcev so sicer vedeli, da so bili talci ustreljeni 25. julija 1942, ker so bili poimenovali navedeni na nemškem letaku s 133 talci. Ni pa bilo znano, kje so padli. To neznanko je razrešil tovariš Vidic, ki je odkril, kako so Nemci sestavljali sezname za streljanje in za letake. Talci so bili iz občin Jesenice, Tržič, Domžale, Hrastnik in Sentjur pri Celju.

Preživeli domačini Kokre so tudi povedali, zakaj je prišlo do streljanja talcev v Kokri. Ker so partizani onemogočili nekega domačina-izdajalca, je nemški okupator takoj odgovoril z masčevalnimi ukrepi.

Pozornost je vzbudilo to, da eden od enajsterice ni bil ostrizen kot ostali, da je bil oblečen v novo obleko in obut v pološčene čevlje. Domačini, ki so talce pokopali, so to natančno opisali in pravilno ocenili, da tisti v obleki in čevljih ni bil zaporu, ampak so ga pobrali mimogrede. Po drugi strani se pa njegovi sorodniki natančno spominjajo, kako je bil oblečen in obut, ko je odšel od doma in ga niso več videli.

Vse podrobnosti v zvezi s svojim odkritjem Jože Vidic obširno opisuje v svoji novi knjigi »Semenj v Bistrici«. Knjiga je izšla junija letos pri založbi Borec v Ljubljani.

Odkritje tovariša Vidica je sorodnike talcev izredno presenetilo, ker so šele po skoraj 4 desetletjih izvedeli, kje so padli oziroma kje so dejansko pokopani. Doslej so se svojci spominjali padlih sorodnikov ob spominskih obeležjih na pokopališču na vrtu begunjske graščine; tudi vsa povojna poizvedovanja po okolici Begunj so bila brezuspešna.

Sorodniki v Kokri postreljenih talcev izrekamo tovarišu Jožetu Vidicu vse priznanje ter se mu za njegovo delo, trud in skrb pri organiziranju skupnega srečanja v Kokri najlepše zahvaljujemo.

JULIJAN JERMAN
Preserje

Užaljeni člani pododbora partizanskih kurirjev

Krajevna skupnost in DPO Grgar so dne 13. 9. 1981 slovesno odkrili relief kurirja na že obstoječem in obnovljenem spomeniku sredi Grgarja, ki je lepo urejen.

Novo odkrito spominsko obeležje na njem naj spominja na kurirja, ki je padel v neposredni bližini.

O pripravi, ki so potekale pred odkritjem, so obvestili dva višja člana pododbora partizanskih kurirjev za severno Primorsko, le ta pa nista sklicala drugih članov odbora in jih seznanila, da bi se pomenili za sodelovanje pri odkritju.

Prav bi bilo, da bi ob tej priložnosti podelili kurirjem jubilejntom kurirska priznanja in kurirske znake.

Vsekakor pa je pri takih odkritjih naša dolžnost polaganje venca. Obveščen ni bil niti odbor 4. brigade VDV partizanskih kurirjev, da bi bili navzoči z brigadnim praporom.

Člani pododbora želimo, da bi se v prihodnje take napake ne ponavljale. Vsem organizacijam in posameznikom, ki so sodelovali pri tem spominskem obeležju, se pododbor Partizanskih kurirjev lepo zahvaljuje, hkrati pa se opravičujemo, ker nismo sodelovali:

ALOJZ MUNIH,
JOŽE LIKAN,
Volčja draga

Kje je naš občutek odgovornosti?

Pri prebiranju našega časopisa priteguje mojo pozornost spontana kritika naših spodrsiljajev, tako v družbeno-gospodarskem kot na političnem področju. Kritizirajo občani, kritizirajo odgovorni pri časopisih in RTV hišah. Vse skupaj pa je kot bob ob steno. Posipamo se s pepelom ter grešimo naprej. Do kdaj?

Tudi sam si ne morem kaj, da se ne bi pridružil tej skupini ter napisal nekaj kritičnih pripomb. Pri tem me je vzpodbudil predvsem članek Fani Okičeve o kritiziranju TV nadaljevanke »Partizanska eskadrilja«. Popolnoma se strinjam z njo in še nekaterimi, ki so napisali podobno kritiko na to temo. Nerazumljivo je, kako lahko v naši družbeni ureditvi nastajajo takšni »kulturni« zmazki, kot je TV nadaljevanke »Partizanska eskadrilja« in še podobna dela na temo NOV? Če je avtorjem tovrstnega žanra neznana zgodovina zadnjih desetletij, ali ni dovolj že živčih borcev, udeležencev tovrstnih podvigov v naši revoluciji? Mnogi so celo na odgovornih mestih. Mar gre samo za komercialni uspeh, in še ta je dvomljiv. Vse to po vzorcu ameriških kavbojk: čimveč streljanja, ubijanja in zapletenih situacij. Kaj ni bilo tega v

sami revoluciji še preveč? Zakaj se torej ne bi držali zgodovinskih dejstev? V samem narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji ne manjka napetih dogajanj, razbitih družin in porušeni domov! Mrtvih pa, žal, preveč!

Vemo, da »Partizanska eskadrilja« ni edini tovrstni spodrsiljaj. Kar spomnimo se na snemanje filma »Dražgoška bitka« in polomijo okrog tega. Nekaj se jih je temeljito okoristilo in to prav tisti, ki bi morali biti prvi poklicani, da se film realizira! Borci nismo pomišljali žrtvovati svojih življenj za svobodo prihodnjih narodov. Tako imenovani »umetniki« pa pomišljajo odigrati nekaj kadrov iz tega časa, če za to niso dobro plačani. Najbolj žalostno pa je, da se takšnim zmazkom pridruži še naša JNA, kot je to pri »Partizanski eskadrilji«!

Podobno je v gospodarstvu in tudi na političnem področju. Koliko poneverb, zavestnih in nezavestnih spodrsiljajev, osebnih okoriščanj in strokovne nesposobnosti je še navzoče v naši družbi. Lepo je živeti v demokratični domovini. Vendar preveč demokracije lahko tudi škoduje! Če že ne moremo takšnim anomalijam napraviti konec zlepa, bomo pač morali zgrda! Kajti mi borci, borci NOV, ne moremo in ne smemo dovoliti, da se ideje, za katere smo se bojevali in za katere je umrlo toliko naših tovarišev, izrode.

FRANC TERAN
Vojenje

Valerij - zgled nesebičnosti

Bilo je veliko predvojnih komunistov, borcev za narodnostno in socialno osvoboditev našega človeka. Mednje sodi tudi moj prvi politični komisar čete Jakomin-Jelen, ko sem se vrnil iz Italije 1943.

Iskal sem ga na proslavi ob 40. obletnici OF, ki je bila na Ostrožnem brdu 13. septembra letos, kajti ostal mi je v spominu kot pravi borec, komunist in še predvojni revolucionar. Toda žal ga med tisoči navzočih nisem mogel najti.

Se smo, ki ga nismo pozabili, vedno skromnega in mirnega Valerija, kajti težko se pozablja predvojne preganjance, zapornike, internirance na raznih otokih fašistične Italije, poleg tega pa še komuniste in borce za narodnostne in socialne pravice primorskega Slovenca.

Nadvse smo srečni vsi, ki ga poznamo, da je njegovo pot opisal v sobotni prilogi Dela tovariš Dušan Grča, v rubriki Portret tedna. Lahko so nam za zgled njegova skromnost, nesebičnost in delavnost. Vem, da je tudi on-naročnik našega TV-15, in želim, da izve, kaj sodijo o njem vsi njegovi borci, ki so še živi. Razlagal nam je moč narodnoosvobodilne vojske, sklepe Avnoja in kazal tudi svobode, ki smo jo zagledali maja 1945. Sicer pa, ni nam samo govoril, marveč nam je to moč kazal s svojo skromnostjo, delom in resničnim tovarištvom.

Želim, da bi ga na kateri od takih proslav srečal in mu segel v roko.

IVAN MEZGEC
Postojna

Spet nekaj o programu RTV Ljubljana

V soboto, 12. septembra 1981, smo lahko gledali TV-križanko. Nekaj me je močno prizadelo in sprašujem se, kaj smo res tako nizko padli, da ne razbčujemo več, kaj je prav in kaj je škodljivo?

Zavedamo se, da smo v gospodarski krizi in v letih stabilizacije, kar ni nič rožnato. Prepričan pa sem, da bomo tudi to prebredli, kot smo še večje težave v preteklih letih.

O vrednosti dinarja, kako ga cenimo in spoštujemo, je bilo že mrsikaj rečeno in napisano, toda nas še vedno ni izučilo. Sicer pa to ni niti tako čudno, če nam ljudje od »zgoraj« posredujejo tako »šalo, za katero lahko trdim, da ni posrečena, temveč škodljiva«!

Ne razumem, kako se lahko norčujemo iz denarja, na primer z besedami Jake šraufcigerja, da smo imeli pred leti papirnat eden dinar, sedaj pa imamo kovance za en dinar in jih ne moremo uporabiti za obrisat... Pa druga šala: ko so se posušili bankovci po 100 in 500 dinarjev, jih je pevec zmetel po tleh ter hodil po njih, in da je bila mera polna, si je za nemeček obrisal nos v 100-dinarski bankovec.

Prepričan sem, da to ni primerno, in bi morali zamenjati program, če ne celo ljudi, ki odločajo o njem.

PETER SPIK
Bilje

Proslava ob 40. obletnici VOS OF

Tovariši, računajte na nas!

V Izobraževalnem centru organov za notranje zadeve v Tacnu pri Ljubljani je bila minulo soboto proslava ob 40. obletnici ustanovitve Varnostno-obveščevalne službe Osvobodilne fronte. Kljub temu, da je prireditelj motilo slabo vreme, se je udeležila večina nekdanjih vosovcev iz naše republike in veliko go-

so spomine na slavne dni naše revolucije in dni, ko so takoj po vojni uničevali zadnja gnezda sovražnikov naše nove družbe.

V Tacnu so se vnovič srečali ljudje, ki se niso videli od konca vojne. Prisrčno in hkrati pretresljivo je bilo srečanje Stefana Kmetiča-Rastka in Franca Dolenc-Petra, ki sta bila v enoti Vosa v

Kurent-Ivko, Vinko Virt-Gorki in Lado Lapanja ter obujali spomine na 25. september 1943, ko so v Zagradcu pri Žužemberku ustanovili prvi udarni bataljon VOS. Lado Lapanja je pripovedoval, kako so na ozemlju od Stične, Žužemberka, Dolenjskih Toplic pa vse do Bele krajine ščitili narodnoosvobodilno gibanje

februarja 1944 SNOS ukinil VOS kot posebno in izredno organizacijo, je dal prvi udarni bataljon vodilni kader za Vojsko državne varnosti in kasneje za Korpus narodne obrambe Jugoslavije.

Na drugi strani prireditvenega prostora so Martin Zupančič-Medved, Anton Orehek-Zvone, Franc Polajnar-Cveto,

sovci brez dvoma avantgarda narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije.

Med številnimi gosti, na proslavi je bil tudi Samo Gardner iz Bohinjske Bistrice, sicer dijak tretje-ega letnika srednje tehnične šole z Jesenic. Povedal je, da se rad udeležuje takšnih prireditev, saj je

Za ugodno počutje gostov so skrbeli številni sodelavci organov za notranje zadeve. Med njimi je bil tudi miličnik-kadet Vojko Toplišek. Povedal je, da se med šolanjem v Tacnu bodoči varuhi naše ureditve vsak dan srečujejo s tradicijami naše revolucije, še posebej v zadnjih dveh letnikih, pa tudi srečanja in pogovori z

Delegaciji VOS OF in organov za notranje zadeve sta položili vence h grobnici herojev in k spomeniku VOS v Medvedovi ulici v Ljubljani. (Foto: Staš)

Zdravo, tovariši vosovci. (Foto: Mira Pust)

stov, med katerimi so bili Sergei Kraigher, Lidija Šentjanc, Viktor Avbelj, Janez Vipotnik, Tomaž Ertl, Marko Orožen, Pepca Kardelj, Zdenka Kidrič, Miha Marinko, Franc Leskošek-Luka, Ivan Maček-Matija, Marjan Rožič in drugi. Slavnostni govornik je bil predsednik CK ZKS France Popit.

Na slavnostni akademiji je republiški sekretar za notranje zadeve Tomaž Ertl podelil slavnostno zastavo predsedniku koordinacijskega odbora VOS OF Edu Brajniku-Štefanu, ki jo je izročil v varstvo Pavlu Čeliku, trakov na prapor pa sta pripela predstavnika RSNZ Tomo Oslakovič in predsednik skupščine mesta Ljubljane Marjan Rožič. Nato je Tomaž Ertl podelil plakete in listine VOS OF, idejnemu tvorcu in ustanovitelju VOS OF in vodji Edvardu Kardelju, (posmrtno), Zdenki Kidričevi-Marjeti, ki je vodila in usmerjala delo in Edu Brajniku-Štefanu, ki je bil član kolegija in centralne komisije VOS. Plakete in listine so prejeli tudi vsi preživeli vosovci, podelili pa so jim jih po enotah. V kulturnem delu programa so nastopili delavci milice in miličniki kadeti ter dijakinje šole za medicinske sestre iz Ljubljane.

Po slavnostni akademiji so se nekdanji vosovci in gostje zadržali na tovariškem srečanju. Obujali

Goriških Brdih. Nista se videla od leta 1944, ko sta bila ranjena Rastko je bil hudo ranjen v roko, Peter

pred domačimi izdajalci in sovražnikovimi agenti. Še posebej pa je s ponosom povedal, da jih je

Edo Brajnik-Štefan je ob sprejemu prapora VOS OF med drugim dejal: »Malce smo že osiveli, toda, tovariši, še računajte na nas!« (Foto: Poljšak)

pa ima še danes dve krogli v pljučih.

Nedaleč stran od Rastka in Petra pa so stali Franc Bojc-Mirko, Ivan

glavni štab slovenske partizanske vojske zaradi njihovega uspešnega dela določil za zavarovanje Kočevskega Roga. Ko je

Franc Likozar-Zdravko, Andrej Pančur-Tone, Martin Urek-Tinče in Zvone Zorčič-Pepče govorili o tem, kako so po kozjanskih gričih skrbeli za zaščito pred zunanjimi in notranjimi sovražniki, uničevali njihovo obveščevalno mrežo in organizatorje kontrarevolucije ter narodnega izdajstva, plenili sovražni tisk in literaturo, izvajali sobatažne, diverzantske in propagandne akcije, napadali okupatorjeve vojske in manjše sovražnikove enote.

Miha Kregar-Pepi in Andrej Bricelj-Miha, oba ljubljanska vosovca, sta glasno razmišljala, kako pravilen je bil sklep CK KPS o ustanovitvi VOS. Pravilna se je pokazala ugotovitev, da resnične in popolne svobode ni mogoče doseči brez boja proti kontrarevolucionarnim silam v sovražnikovem zaledju. Ugotavljala sta tudi, da so morali biti vosovci, ki so delovali v najvišjih okupatorjevih in kvizlinških štabih ter ustanovah – VOS je namreč imel svoje obveščevalce v štabu 11. italijanskega korpusa in v ljubljanski policiji – ljudje z visoko moralno zavestjo, predvsem pa z dobrimi živci, saj so bili v nenehni nevarnosti, da jih sovražnik odkrije, po drugi strani pa bi lahko postali tudi žrtve pripadnikov narodnoosvobodilnega gibanja. Andrej Bricelj-Miha je še dodal, da so bili vo-

neka drugoga slišati o naši revoluciji od ljudi, ki so v njej sodelovali, kot pa o tem brati in se učiti iz šolskih knjig. Meni tudi, da bi bila lahko srečanja med borci in mladino bolj pogosta. Na takšnih srečanjih bi še več izvedeli o revoluciji in NOB, ter tako prispevali k negovanju tradicij in izročila našega boja. Mnoge izkušnje iz tistih časov pa bi lahko koristno uporabili tudi v naši sedanjosti. Mladinska organizacija v Bohinjski Bistrici zelo dobro sodeluje s krajevno organizacijo ZZB, saj skoraj ni akcije, ki je ne bi pripravili skupaj. To nam je potrdil tudi Samov stari oče, Peter Ravnik-Ti-

nekdanjimi borci so zelo pogosta. Vsakič z velikim veseljem pozdravijo v svoji sredi vosovce, kar pa je povsem razumljivo, saj so organi za notranje zadeve nasledniki izročila VOS. To potrjuje dejstvo, da bo prapor VOS hranil Izobraževalni center organov za notranje zadeve v Tacnu. Hkrati pa je to tudi zagotovilo, da bo naša družba šla po poti socialistične graditve, ki jo je začrtal tovariš Tito, in da ne bomo dovolili nikomur, če bi nam poskušali to preprečiti.

V Tacnu pa so ob proslavi 40. obletnice ustanovitve VOS OF odprli tudi razstavo slik s partizansko motiviko Ive Šubica

Na tovariškem srečanju so oživel spomini, ki so se prepletali z nalogami današnjega in jutrišnjega dne. (Foto: Staš)

ček, bореc jeseniško-bohinjske VOS. Samo tudi z grenkobo pripoveduje, da odkar je na tehnični šoli na Jesenicah, še niso imeli srečanja z borci.

ter priložnostno filatelistično razstavo. Obse so si udeleženci proslave ogledali z velikim zanimanjem.

Bojan Kuntarič

Nova napetost na Poljskem

Četudi nezaželen pa je sedanji zaplet notranjih odnosov na Poljskem le bil pričakovan spricho vsega tistega, kar je prišlo na površje na prvem delu večdnega zasedanja kongresa nove sindikalne organizacije Solidarnost. Zlasti trije sklepi so nujno morali izzvati odpor državnega in partijskega vodstva. Prvi sklep zadeva vprašanje novega sistema upravljanja, ki naj bi ga vpeljali na Poljskem, in to naj bi bilo delavsko samoupravljanje. Za tak sistem se je izrekel tudi nedavni izredni partijski kongres. Toda pokazale so se bistvene razlike v pojmovanju vsebine in bistva samoupravljanja med sindikati in partijo. Kongres sindikatov je zato zahteval, naj vlada razpiše referendum o sedanjem njenem načrtu zakona o samoupravljanju. Kajpada se vlada ne kani spustiti v tako negotovo bitko sprico obstoječega razporeditve v družbi.

Drugo vprašanje, ki je sprožilo napetost, je bila zahteva sindikalnega kongresa, naj vlada pripravi resnično svobodno politično volitve, kajti, tako so ugotavljali na kongresu, sedanja predstavniška telesa od sejma, se pravi parlamenta navzdol niso dejanski izraz ljudske volje. Tudi tej zahtevi vlada ni pripravljena ugoditi.

Vsekakor najusodnejša in najbolj kočljiva poteza kongresa Solidarnosti pa je bil poziv vsem delavcem v vzhodnoevropskih državah, naj po zgledu Poljske ustanove podobne neodvisne sindikate, kajti sedanji njihovi sindi-

kati, taki kot so, niso resnični izraz volje delavcev in pravi zaščitnik njihovih pravic. Taka zahteva je morala naleteti na odločen odpor poljskega vodstva in kajpada tudi na ostro zavrnitev in obsodbo vseh vodstev držav socialističnega tabora vzhodne Evrope. Zahtevo kongresa so obsodili kot izraz grobega vmešavanja v notranje zadeve drugih držav. Vlada je tudi onemogočila, da bi bil predlog kongresa objavljen v tisku. Vlada je odločno preprečila objavo tega poziva.

O nastalem položaju, ki je prinesel nove, še hujše prvine notranje krize, je razpravljalo partijsko vodstvo. Te razprave ter sklepi so bili uvod v vrsto ostrih ukrepov oziroma napovedi ukrepov poljske vlade. Predvsem vodstvo partije ugotavlja, da je sindikat Solidarnost s svojimi sklepi in zahtevami na kongresu dejansko prelomil lanski sporazum med vlado in sindikati. Zahteve kongresa so dokaz, kako sindikat opušta značaj sindikalne organizacije in se spreminja v politično opozicijsko silo. Zlasti ostra je bila obsodba poziva delavcem drugih držav tabora, naj osnujejo nove sindikate; partijsko vodstvo je ta poziv označilo kot »noro provokacijo«. Hkrati je vodstvo partije poudarilo vso resnost položaja in napovedalo vrsto ukrepov, ki jih bo storila vlada, ta je s svoje strani medtem tudi že z vso resnostjo obravnavala nastali položaj.

Vsekakor pa je v ospredje celotnega dogajanja na Polj-

skem stopilo ostro sovjetsko opozorilo glede razmer na Poljskem, opozorilo, ki ga nekateri označujejo za odkrit ultimat poljskemu vodstvu, da zaustavi nevaren razplet krize. Po sodbi sovjetskega vodstva na Poljskem ne gre za nekakšno huligansko početje neodgovornih skupin, pač pa za odkrito, načrtno in z ničemer omejevano protisocialistično in protisovjetsko politiko. Protisocialistične sile na Poljskem izvajajo – po sodbi sovjetskega vodstva – sovražno »dejavnost v ozračju skrajnega nacionalizma in izrazito protisovjetsko naravnostjo.« Sovjetski komentariji dolžijo poljsko vodstvo, da ni nič storilo, da bi preprečilo tako protisovjetsko dejavnost, kot je žalitev sovjetske armade in njenih pripadnikov, ki so dali življenje za svobodo Poljske in ki zdaj varujejo zahodne meje tabora in s tem tudi Poljske. Tako ravnanje poljskega vodstva, ki dopušča razplamtevanje protisocialistične in protisovjetske dejavnosti, je, kot trdijo v Moskvi, v nasprotju s poljsko ustavo samo in dodajajo, da ima sovjetsko ljudstvo pravico zahtevati, da na Poljskem napravijo konec protisovjetskemu početju.

Očitno je, da je nastopil na temelju takega razpieta razmer na Poljskem, zelo kočljiv in odločen trenutek, ko se razvoj položaja lahko prevesi na to ali ono stran.

Drago Košmrlj

Olimpiada in zaostrene gospodarske razmere

Olimpiada, ki naj bi bila leta 1984 v Sarajevu, je znova na časopisnih straneh. Tokrat gre za dve stvari. Najprej je tu odločitev zveznega izvršnega sveta, po kateri organizatorjem zimskih olimpijskih iger za uvoz opreme ni treba plačati nikakršne carine in drugih uvoznih dajatev.

Številni se sedaj vprašujejo, kako je izvršni svet mogel sprejeti tako odločitev, in to v trenutku, ko ne vemo, kako bomo pokrili velik zunanjetrgovinski primanjkljaj in ali bomo sploh lahko uvozili, denimo, dovolj nafte za potrebe domače industrije. Zanimivo bi bilo seveda tudi videti, kaj se dogaja z devizno bilanco Bosne in Hercegovine. Ali bodo v tej republiki spricho uvoza olimpijske opreme ostali brez uvožene pšenice in drugih prepotrebnih izdelkov, ki jih doma nimamo dovolj, in kako bo slednjič tak uvoz vplival na devizno bilanco države nasploh. In drugič, razprave so se vnele tudi zavoljo povsem novih računov, s katerimi so organizatorji seznanili jugoslovansko javnost. Po računih iz leta 1978 naj bi olimpiada veljala 1,87 milijarde dinarjev. Najnovejša cena se je povzpela že na 5,5 milijarde in je zatorej trikrat večja od tiste, ki so jo sprva napovedali.

Težko je verjeti, da je vse to snedla inflacija in da so tolikšne podražitve izključno njena »zasluga«. Očitno so se organizatorji iger marsikje ušli. Rečeno je tudi bilo, da zvezni izvršni svet ne bo prevzel nobenih finančnih obveznosti. Sedaj pravijo, da bo kakšnih 200 milijonov vendarle moral primakniti. In to seveda iz zveznega proračuna, ki naj bi bil prihodnje leto po prvih zasnovah večji od letošnjega kar za 45 odstotkov.

Medtem je posebna delovna skupina medrepubliškega komiteja za finance izdelala nov predlog finančne udeležbe pri igrar. Ravnali so se po splitskem zgledu, kajti

tudi za sredozemske igre so vsi morali prevzeti del stroškov. Po tem predlogu naj bi republike in federacija pokrili 15 odstotkov stroškov, torej okrog 850 milijonov dinarjev. 30 odstotkov sredstev naj bi zbrali Sarajevo in Bosna in Hercegovina, kar tri milijarde pa naj bi organizatorji zbrali sami.

In prav okrog tega denarja je največ razprav. Številni sumijo, da bi bilo z marketingom mogoče zagotoviti tolikšna sredstva. Toda organizatorji vztrajajo pri svojem. Zagotavljajo, da so z Evrovizijo in drugimi sistemi v svetu že sklenili dogovore, ki jim bodo prinesli okrog 72 milijonov dolarjev. To pa je seveda nekaj manj kot tri milijarde. Trinajst milijonov naj bi tuje družbe organizatorjem iger že nakazale.

Po teh trditvah igre ne bodo prinesle nobenega deviznega primanjkljaja, temveč bodo Sarajevčani z njimi ustvarili celo veliko več, kot bodo namenili, denimo, za uvoz opreme in plačilo nekaterih drugih nakupov v tujini. Res pa je, da bo izgradnja nekaterih objektov silno draga in da bi se marsikakšnemu razkošju veljalo pravočasno odreči.

Nekaj so menda že ukrenili. Odrekli so se nekaterim žičnicam, marmorju na posameznih fasadah in podobno. Toda stezi za bob, ki je izredno draga, in drugim napravam »gostoljubja« ne bo mogoče odpovedati, saj so ti objekti nujni za izvedbo iger.

Letos bodo v Sarajevu porabili že polovico denarja, namenjenega za postavitev športnih objektov. Na Jahorini je skoraj vse pripravljeno. Začeli so graditi športno dvorano na Koševu in rušiti hiše okrog Skenderije, ki se bo znatno razširila. Zidajo tudi nov hotel.

Že čez leto, dve, naj bi bilo v mestu na voljo skoraj 30

tisoč ležišč. Na smučarskih terenih bo prostora za 160 tisoč smučarjev. Na olimpijskih objektih bo delo našlo 3 tisoč ljudi, ki bodo – kot trdijo – na teh delovnih mestih tudi po olimpiadi.

V Sarajevu pravijo, da ne gradijo spomenikov, marveč objekte, ki jih bo mogoče s pridom uporabiti tudi po olimpiadi. Trdijo, da bodo igre veliko pomenile za razvoj turizma, ne samo v Bosni in Hercegovini, pač pa v vsej Jugoslaviji.

Naj bo kakor koli že, dejstvo je, da so priprave stekle, nekatere boljše, druge nekoliko slabše in da so terjale že veliko sredstev. Marsikaj, kar je bilo izrečenega na začetku priprav, se je sedaj preobrnilo. Spremenile so se menda vse številke. Nekatere zaradi objektivnih razlogov, druge spet zaradi napačnega načrtovanja. To pa pomeni, da bodo potrebni – če naj igre izpeljemo – dodatni napor, ki jih bo Jugoslavija spricho zaostrenih gospodarskih razmer težko zmogla.

Nazaj je verjetno v tem trenutku zelo težko. Porabljen je bil že velika sredstva, ki se ne bi več povrnila. V Sarajevu čakajo na medrepubliški dogovor o finančnem sodelovanju in vse kaže, da bo ta dogovor med republikami in pokrajinama tudi kmalu podpisan. Ne glede na vse to pa bi veljalo organizatorje iger znova pozvati, naj pritegnejo združeno delo iz vse države in naj se vendar ne zapirajo sami vase.

Pozvati bi jih kazalo tudi na skrajno varčevanje. Odreči bi se bilo treba vsemu, kar res ni najnujnejše in vsak dinar kar se da racionalno naložiti. To še zlasti zaradi tega, ker se je že zdavnaj pokazalo, da bremena ne nosi samo ena republika ali pokrajina, marveč praviloma vsa jugoslovanska skupnost.

Darko Marin

Po sledih kolone v snegu

V galeriji na loškem gradu so v počastitev 40-letnice poljanske vstaje pripravili razstavo partizanske grafike, risb in akvarelov, izbor gradiva, ki je sicer shranjeno v Muzeju ljudske revolucije Slovenije. Izbrali so dela šestnajstih partizanskih slikarjev: Alenke Gerlovič, Vita Globočnika, Vlada Jordana, Doreta Klemenčiča-Maja, Janeza Lajevca, Lojzeta Lavriča, Franceta Miheliča, Nikolaja Pirnata, Ivana Seljaka-Čopiča, Franceta Slane, Iveta Šubiča, Janeza Vidica, Draga Vidmarja in Nandeta Vidmarja. Med njimi je za to priložnost še posebej zanimiv Ive Šubič, ki je bil neposredni udeleženec poljanske vstaje in dražgoške bitke.

Ponatiskujemo zapis, ki ga je posebej za to razstavo pripravil in v njem »prospektu« objavil Andrej Pavlovec:

»Že med vojno je bilo organiziranih več razstav partizanske likovne umetnosti, tako ob kongresu kulturnih delavcev v Semiču januarja 1944, pa v Dobindolu pri Uršnih selih in v Čepovanu.

Januarja 1945 je bila v Crnomlju organizirana velika razstava partizanske grafike in v istem kraju še aprila razstava risb, grafik in akvarelov, torej razstava z enakim naslovom, kakršno prireja Loški muzej dobra tri in pol desetletja po tem izjemnem kulturnem dogodku. Po osvoboditvi je bilo seve-

Ive Šubič – Kolona v snegu 1944 – linorez

da še veliko razstav partizanske likovne umetnosti in seveda tudi razstav na temo narodnoosvobodilnega boja in revolucije, ki so potrdile ugotovitev, da je bila partizanska umetnost nasploh – in še posebej likovna ustvarjalnost – nekaj izjemnega za takratno okupirano Evropo, pa tudi v svetovnem merilu ni moč najti enakovrednega dejanja, razen mogoče na Kitajskem. Prav ta izjemnost terja vedno nova preverjanja. Razmere in pogoji, v katerih je nastajala ta umetnost, so bili težki in marsikdo še danes ne more razumeti, kako so partizanski umetniki, na primer v grafiki, dosegli takšno likovno kvaliteto

in včasih naravnost presenetljivo tehnično dovršene odtise.

Z večkratnim prirejanjem tovrstnih razstav ponovno opozarjamo na človeško prizadetost, ki je intimnim formatom partizanskih grafik, risb in akvarelov vdihnila občutje monumentalne človeške obsodbe strahot sovražnikovega nasilja in prepričanje o veličini in pomembnosti narodovega boja za osvoboditev.

Ugotavljamo tudi, da ta umetnost še vedno ni dokončno ovrednotena kot enkratni sad nekega malega naroda, kar je tudi v zgodovini nekaj posebne- ga, kajti ustvarjati s puško v roki ni bilo lahko.

S seje predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

Nismo se še prilagodili razmeram, v katerih živimo

V Ljubljani je minuli četrtek zasedalo predsedstvo ZZB NOV Slovenije. Podpredsednik republiškega izvršnega sveta Jože Florjančič je predsedstvo seznanil s trenutnimi gospodarskimi gibanji in položajem v Sloveniji in v vsej državi. Iz njegovih besed je bilo mogoče razbrati, da se še nismo prilagodili razmeram, v katerih živimo že nekaj časa. Vendar pa bomo dosegli nekatere okvire, ki smo jih načrtovali. V osmih mesecih letos je industrijska proizvodnja v načrtovanih okvirih, kljub temu, da prva dva meseca nista bila na ravni načrtov. To pa je posledica lanskih izvoznih naporov. Predvidene triodstotne rasti proizvodnje pa ne bomo dosegli v

kmetijstvu. Jože Florjančič je poudaril, da so za to objektivni razlogi, in sicer vremenske razmere med lansko jesensko sekvijo. Rezultati spomladanske setve so namreč veliko bolj ugodni.

Dokaj ugodni pa so rezultati pri dinamiki zaposlovanja, saj se je gibala, in bila celo manjša, kot pa smo načrtovali. Plan za letošnje namreč predvideval enodstotno rast, resnična rast pa je bila samo 0,5 odstotka. Kot že nekaj let je bilo zaposlovanje nekoliko večje v negospodarstvu, v gospodarstvu pa niso dosegli niti 0,5 odstotka. Nekoliko večje zaposlovanje v negospodarstvu gre predvsem na račun zdravstva in izobraževa-

nja. Clani predsedstva so se vprašali, ali res ne moremo omejiti naraščanja administracije, in so hkrati predlagali naj republiški in zvezni organi najdejo instrumente, če ne gre drugače tudi administrativne, da bi omejili rast birokracije. Tovariš Florjančič je tudi povedal, da so vse temeljne or-

ganizacije združenega dela, ki so lansko poslovno leto končale z izgubo, do zakonskega roka le-te pokrile. Odprto ostaja vprašanje pokritja izgub v rudniku svinca v Mežici, kjer pa morajo to rešiti v sami delovni organizaciji. Letos se je število temeljnih organizacij z izgubami zmanjšalo. Velike iz-

gube imata le dve, in to IMV iz Novega mesta, ki ima okoli 400 milijonov ter Tovarna gospodinjstke opreme iz Velenja, ki ima 376 milijonov dinarjev izgub. Vendar pa so v obeh pripravili sanacijske programe, ki so dobro usmerjeni. Tone Florjančič pa je poudaril, da so se znatno več, kot smo načrtovali, povečale cene. Večja rast cen pa je posledica povečane inflacije. Zato si bo naša republika še naprej prizadevala omejiti primarno emisijo.

Zaostajamo pa tudi na področju izvoza. Če se bo to nadaljevalo, se bo naš zunanjetrgovinski primanjkljaj povečal na 3 milijarde, namesto načrtovane 1,5 milijarde dolarjev. Ob tem pa smo še

povečali uvoz! Za izravnavo tega neskladja moramo izvoziti še za dodatnih 200 milijonov dolarjev izdelkov!

Predsedstvo ZZB NOV Slovenije je sprejelo tudi poročilo komisije za vloge in pritožbe. Iz tega je razumeti, da nekaterih vprašanj borcev še nismo rešili tako, kot bi bilo treba.

Obravnavalo in sprejelo je tudi poročilo o politiki odlikovanj v naši republiki. Sklenilo je, da bodo pristojni organi to problematiko še posebej skrbno preučili, saj je v naši republiki precej enot, ki še niso dobile družbenega priznanja za svoje delovanje med NOV in po osvoboditvi.

Bojan Kuntarič

Predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije se je na svoji 24. seji odreklo pokroviteljstvu nad letošnjim mariborskim Borštnikovim srečanjem z obrazložitvijo, da bi moral izbor letos prikazovanih del vsaj do neke mere upoštevati štiridesetletnico vstaje slovenskega in jugoslovanskih narodov. Predstaviti bi morali vsaj nekatera od del, ki bi bila za to priložnost primerna in bi jih bilo iz sporedov slovenskih gledališč v minuli sezoni moč izbrati.

Še s seje predsedstva ZZB NOV Jugoslavije

Ob mednarodnem letu invalidov

Poleg predlogov zakonov s področja osnovne borčevske invalidske zakonodaje, ki jih, mimogrede, obravnavamo že lep čas in ki bodo navsezadnje doživeli prav malo bistvenih sprememb, so na seji predsedstva med drugim obravnavali tudi poročilo o delu jugoslovanskega odbora za mednarodno leto invalidov v prvem polletju 1981.

Že novembra 1980 je ZIS preučil informacijo o mednarodnem letu invalidov in sprejel sklep o oblikovanju odbora za mednarodno leto invalidov - 1981. Poročilo tega odbora o njegovi dejavnosti v letu, ko posvečajo vprašanjem invalidov v svetu in pri nas posebno pozornost, zajema oceno izvajanja aktivnosti prvega polletja. Imenovani odbor je oblikoval delovne skupine: za izvajanje akcij, pomembnih za vso državo, za mednarodno sodelovanje, za informativno izdajateljsko dejavnost ter za spremljanje aktivnosti na področju pravnega in samoupravnega urejanja invalidskih vprašanj. V delo so bili vključeni tudi strokovnjaki, ki delajo na področju reševanja invalidskih vprašanj.

Omenjeni odbor je dal pobudo za razglasitev dneva invalidov Jugoslavije (ki naj bi ga praznovali 9. junija, torej na dan, ko je bil v NOB ranjen tovariš Tito na Sutjeski). To pobudo pa bo morala preučiti in o njej sklepiti zvezna konferenca SZDL.

Naslednja pobuda, ki jo je dal ta odbor, je bilo sporočilo tretjemu kongresu samoupravljalcev pod naslovom

«Nekatera vprašanja položaja delovnih invalidov». To sporočilo je pripravila zveza delovnih invalidov Jugoslavije in je bilo naslovljeno odboru za sklic in pripravo kongresa samoupravljalcev. Poleg omenjenega je odbor pripravil tudi predlog za pripevek skladi Zdrženih narodov v mednarodnem letu invalidov, predlagali so izdajo poštne znamke in izdajo dodatne znamke jugoslovanskih invalidov ter organizacijo izrednega kola jugoslovanske loterije (katere čisti dobiček je namenjen invalidom).

Odbor je za letošnje leto predlagal in tudi posredoval vrsto filmov o rehabilitaciji in življenju ter delu invalidov. Organiziral ali sodeloval je pri organizaciji vrste posvetovanj in znanstvenih ter strokovnih zborov o teh vprašanjih. Tako je bila maja v Beogradu konferenca na temo »Analize socialnega in

delovnega položaja delovnih invalidov v Jugoslaviji», v Sarajevu je bilo posvetovanje o varstvu pred invalidnostjo, zveza skupnosti pokojninskega in invalidskega

zavarovanja pa je organizirala posvet o »novostih v postopku za uveljavljanje pravic invalidskega zavarovanja in dela invalidskih komisij» s stališča izboljševanja položaja delovnih invalidov...

Tudi na področju raziskovalnih študij in analiz so bili izdelani predlogi za posamezne teme, ki bi jih bilo treba znanstveno obdelati.

Na področju informativno izdajateljske dejavnosti velja omeniti, da so se v tem letu v vseh informativnih medijih potrudili z objavljanjem vrste člankov in oddaj na temo invalidnosti.

Posebno področje je seveda športno udejstvovanje invalidov, ki je v letošnjem letu še bolj zaživelo, četudi je bilo že prej vključevanje invalidov v športne aktivnosti zelo dobro.

B. Ž. J.

Delegacija Gonarsa v Beogradu

Na poti skozi našo državo je obiskala skupina meščanov Gonarsa (pod predsedstvom dr. Guida Tossa) zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije v Beogradu in se pogovarjala z generalnim sekretarjem Tonetom Turnherjem. Ob tej priložnosti se je Turnher zahvalil meščanom tega italijanskega mesta in še posebej družini Tosso za sodelovanje in pomoč ob izgradnji in za vzdrževanje spominske kostnice padlih Jugoslovancev v drugi svetovni vojni v Gonarsu.

Desetodstotno povišanje pokojnin

Po sklepu seje skupščine Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji z dne 18. 9. 1981 se bodo od 1. julija 1981 dalje še za 10 odstotkov povečali vsi izplačani zneski pokojnin (brez in skupaj z varstvenim dodatkom) iz meseca julija. Tako bo skupna uskladitev pokojnin, ki so jih že junija prav tako od 1. julija dalje povišali za 10 odstotkov, znašala 18,8 odstotka.

Za omenjeno povišanje so se v Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja odločili predvsem zaradi naglega porasta življenjskih stroškov, ki vplivajo na nižjo realno vrednost osebnih dohodkov in pokojnin. Poleg tega pa se je skupščina na svoji junijski seji tudi obvezala, da si bo prizadevala za ohranitev doseženega razmerja med povprečnim osebnim dohodkom in pov-

prečno starostno pokojnino, ki znaša 73,5 odstotka, in da bo sprejela ustrezne ukrepe, če se bo to razmerje poslabšalo. Upošteva se povečanje osebnih dohodkov, ki so se po statističnih podatkih s 14. avgusta v letošnjem letu povišali že za 28,3 odstotka, bi tako morala povprečna pokojnina znašati 8.276 dinarjev in s sedanjim povišanjem se bo temu znesku tudi približala (prej je bila povprečna pokojnina namreč 7.840 dinarjev).

Za izvedbo sprejetega povišanja pokojnin bodo potrebovali okoli milijardo dinarjev, ki jih bodo lahko zbrali s prihodki od ustrezno povišanih prispevkov iz prav tako višjih osebnih dohodkov.

mg

Delegacija ZZB NOVJ v Berlinu

V Berlinu v NDR se je mudila jugoslovanska borčevska organizacija pod vodstvom člana zveznega odbora ZZB NOVJ Meceta Dimeskega (in predsednika RO ZZB NOV Makedonije). Naša delegacija se je udeležila mednarodnega zbora borcev proti fašizmu na povabilo protifašističnih borcev nemške demokratične republike.

Obiskali smo učni center TO v Preski

Za boljšo obrambo

Minuli teden smo obiskali učni center v Preski pri Medvodah, kjer so se urili v vojaških veščinah prostovoljci in vojakji ter starešine teritorialne obrambe občine Ljubljana Šiška, da bi ohranili vojaška znanja in si pridobili nova spoznanja in poznavanje obrambne tehnike. Pa niso bili sami. Obiskali so jih tudi učenci osnovnih šol Franca Bukovca, Riharda Jakopiča, Zvonka Runka, Veljka Vlahoviča in Franca Rozmana, da bi svoji učenosti dodali še kanček vojaške bistrosti. Vsem pripadnikom TO so pripravili prsrčen kulturni program. Dan se prevesi v noč, zastava na drugo sredi učnega centra ne plapola več, še zadnji nastopi in jutri spet znova, kajti prišli bodo še novi, da oplemenitijo svoje znanje z novim, z enim samim ciljem: z dobrim znanjem danes, za boljšo obrambo jutri, če bo treba!

O dosedanjem delu in uspehih smo se pogovarjali s pripadniki TO.

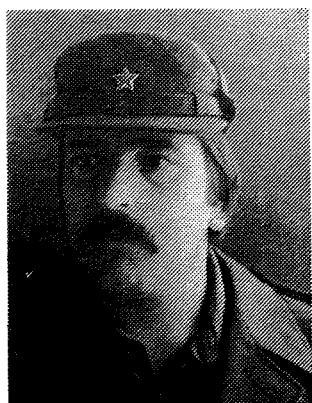
JANEZ HERMAN, komandant TO: »Načrt smo v leti izvedli zadovoljivo. Rezultati pa bi bili še boljši, če bi že od začetka vaje izvajali na terenu kot jih sedaj. Delo in pouk v vojašnicah je bilo monotono. Na terenu se razvijajo dobri medsebojni odnosi, pripadniki TO spoz-

navajo kraj in ljudi, s programskim delom in usposabljanjem pa se seznavajo tudi predstavniki DPO in učenci osnovnih šol, ki nas večkrat obiščejo med poukom, kar zelo pozitivno vpliva na nas vse, in seveda so tudi rezultati na visoki ravni«.

MARKO DOLEŽAL, iz Medvod: »Kot pripadnik TO

sem že tretjič na terenu. Z delom kakor tudi s starešinami sem zelo zadovoljen. Delo na terenu je vsekakor bolj zanimivo in pestro, mogoče bi bilo dobro v prihodnje programirati še več praktičnih vaj, medtem ko je tovarštvo takšno, kot si ga lahko samo želimo: enotnost kot v družini in dober vojaški kolektiv!«

ŽELJKO KLOPČAVER, doma iz KS Bratov Babnik, sicer zaposlen v Avtomontaži: »Na terenu je vsekakor bolje, boljši medsebojni odnosi, več znanja predvsem na področju idejnopolitičnega usposabljanja. Na terenu je sicer težje, je več dela in tudi več znanja, sicer pa, zato smo tudi tu!«

ANTON KRAVAVICA, iz KS Ljubo Serčer, zaposlen v Metalki: »Pred dvajsetimi leti sem iz Dalmacije prišel v Ljubljano in na Preski sem že tretjič. Zelo sem zadovoljen z uspehi, ki jih dosegamo na vajah. Smo dober vojaški kolektiv, dobri so tudi medsebojni odnosi, znanje ki ga pridobim, bom s pridom prenašal na druge. Srečen sem tudi zaradi nagrade, ki sem jo prejel kot dober teritorialec«.

Tudi idejnopolitično usposabljanje v enotah TO zavzema pomembno vlogo, pravi Miloš Mikolič, referent za politično delo. Lani so poleg stalne teme »Aktualna zunanja in notranja politična varnostna situacija« obravnavali naloge gospodarske stabilizacije in predlog tez za osnutek novega zakona o SLO in DS. V letošnjem letu pa so obravnavali predvsem aktualno problematiko v občini Šiška in naloge v družbenopolitični aktivnosti v prihodnjem obdobju kot na primer: 3. samoprispevek, gospodarska situacija, organiziranost SIS, priprave na volitve in drugo.

Za konec še misel predstnika SO Ljubljana Šiška Franca Dejaka, ko smo ga vprašali, kaj misli o usposabljanju pripadnikov TO na terenu: »Vojna se bje na terenu, ne pa v kasarni!«

Jože Čurin

V Beograd, na Kozaro in v Jasenovac

Konec prejšnjega meseca sta KO ZB NOV in ZRVS Kozje pripravili dvodnevni izlet v Beograd, Kozaro in Jasenovac ki se ga je udeležilo več kot sto članov.

V Beogradu so se najprej pogovarjali s predsednikom občinske konference ZRVS Stari Grad Milivojem Stijatičem, ki mu je predsednik občinske konference ZRVS Šmarje pri Jelšah Franc Lavrič izročil kristalno vazo z vgraviranim spomenikom padlim borcem s Kozjanskega. Nato so si ogledali Hišo cvetja in se poklonili spomenu tovariša Tita. Obiskali so še Muzej 25. maj, Avalo, center Sava in še nekatere druge znamenitosti našega glavnega mesta.

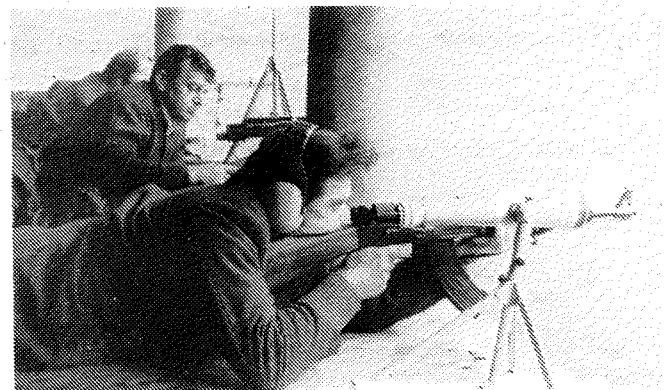
Iz Beograda jih je pot vodila skozi Banjaluko do Prijedora. Tam jih je pozdravil predsednik občinske konference ZRVS Danilo Vukoje. Člani ZB NOV in ZRVS s Kozjanskega so si ogledali veličasten spomenik na Kozari. V Jasenovcu so si ogledali kraj, kjer je bilo taborišče, spomenik in film o grozodajstvih sovražnikovih hlapcev.

Franč Rumpf

Gostiteljem pokal

Tudi zveza rezervnih vojaških starešin se pridružuje letošnjim jubilejem ob 40-letnici OF slovenskega ljudstva ter vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti. Tako se je minulo soboto na strelišču ob Dolenjski cesti končalo medregijsko tekmovanje ekip ZRVS in JLA, katerega organizator je petega po vrsti, je mestna konferenca ZRVS Ljubljana.

Gre za srečanje, na katerem so sodelovale ekipe ZRVS iz severnoprimske regije, medobčinske organizacije ZRVS z Reke ter mestne konference rezervnih vojaških starešin in pripadnikov JLA iz Ljubljane.

Zbranost je pogoj za dober uspeh strelca

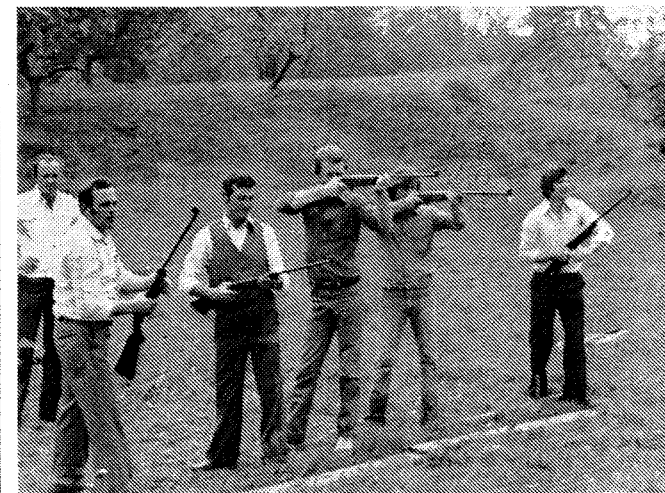
Tekmovali so ekipno in posamezno v streljanju z avtomatsko in polavtomatsko puško ter pištolo. Rezultati ekipno:

1. mesto in pokal ZRVS je osvojila Ljubljana s 1024 krogi,
2. mesto strelsko društvo Proleter Ljubljana z 967 krogi,
3. mesto ZRVS Reka z 903 krogi,
4. mesto ZRVS Postojna z 827 krogi in
5. mesto V P 2480 Ljubljana z 816 krogi.

Srečanje je že tradicionalno, prireajo ga pa vsako leto v drugem regijskem središču in je posvečeno prazniku JVM in pomorstva ter spomenu na priključitev Slovenskega primorja, slovenske in hrvaške Istre, delov Hrvaškega primorja in Dalmacije z otoki k matični domovini Titovi Jugoslaviji.

Jože Čurin

Uspela vaja

Občinska konferenca ZRVS Novo mesto je organizirala preverjanje znanja za starešine. Sodelovalo je večje število rezervnih vojaških starešin, ki so pokazali veliko znanja. Med drugim so prehodili 5 kilometrov dolgo krožno pot skozi gozd, sproti so reševali teste ter se javljali kontrolam, streljali z zračno puško in metali ročne bombe.

Tekst in foto: Milan Gorenc

Obisk v Kvedrovi vojašnici

Dušan Kveder-Tomaž, revolucionar, partizanski vojskovodja, zaslužni general

rodnega heroja. Legendarno ime Dušana Kvedra iz vojnih dni bo ohranjeno v zavesti

JLA in veliki diplomat je bil pred devetindvajsetimi leti (15. 7. 1952) proglašen za na-

naroda. Širila se je slava o njegovem govorniškem duhu, s katerim je podžigal par-

tizane v neenakem boju, širila se je slava o njegovih junaštvih in drugih vojaških odlikah, ki so ga privedle do poveljnika slovenske osvobodilne vojske - komandanta Glavnega štaba NOV in POS. Dušan Kveder se je odlikoval s svojo neizčrpno delovno močjo in ustvarjalnim duhom v vodstvu jugoslovanske ljudske armade in se je uvrstil med velikane socialistične revolucije na zgodovinski prelomnici jugoslovanskih narodov.

V mestu Kvedrove mladosti, Ptuj, nosi po njem ime več objektov in ustanov. Po borcu, heroju, politiku in diplomatu nosi od leta 1970 dalje ime tudi vojašnica, pred dvema letoma pa je bila po njem imenovana še enota ter ob tej priložnosti odprta lepo urejena spominska soba, v kateri je našla svoje mesto vrsta dokumentov iz njegovega življenja in dela, zbirka osebnih predmetov. Ob letošnjem tretjem dnevu enote, katerega enota praznuje na dan, ko je bil Dušan Kveder-Tomaž proglašen za narodnega heroja, pa so v Kvedrovi vojašnici odkrili doprtni kip heroja. Pretekli četrtek je vojašnica gostila Kvedrovo ženo Kordijo in Kvedrovo sestro Marto z možem. Z zanimanjem si je v spremstvu starešin ogledala spomenik in spominsko sobo. Navdušena je bila nad urejenostjo zbirke. Nato si je ogledala vojašnico, ki nosi ime po njenem možu, se zanimala za življenje in delo vojakov v njej in ob tej priložnosti podarila »črnilnik«, katerega je komandant Tomaž, prejel 9. aprila 1945 v spomin od aktiva Skoja partizanskih delavnic 99/D. Ta bo odslej shranjen v zbirki osebnih predmetov Kvedrove spominske sobe. Odzvala se je povabilu in ostala na vojaškem kosilu. V garnizonu so dejali, da je to velik dogodek in obveza, da zvesto sledijo izročilu Kvedra, nadaljujejo njegovo delo ter še bolj negujejo bojne in revolucionarne tradicije.

Drago Papler

Sočanovih šestdeset let

Ivan Likar-Sočan narodni heroj s Kobariškega, natančneje iz Loga pod Mangartom, ki je že zgodaj zapustil domači kraj in se podal za kruhom po poti delavskega razreda, ki je že kot mladenič okusil trdo rudarsko delo v svinčevem rudniku v Rablju in ki je sredi rudarskih tovarišev deloval za partizansko vojsko ter se ji končno 1943. leta tudi pridružil, je te dni praznoval šestdesetletnico svojega revolucionarnega in delovnega življenja. Partizanski komandant Briško-beneškega odreda, Gregorčičeve brigade iz Rezijskega bataljona je ostal premnogim borcem v spomenu kot neustrašen borec, neustrašen partizanski poveljnik.

Tisočdevetstotriinpetdesetega je bil imenovan za narodnega heroja, prejel je medaljo za hrabrost in še številna visoka vojaška in civilna odlikovanja, saj je tudi po vojni s svojim delom prispeval velik delež k razvijanju naše samoupravne socialistične družbe. Kljub invalidnosti je opravljal vrsto pomembnih nalog v gospodarstvu na Tolminskem. Za to delo je prejel med drugim tudi red republike s srebrnim vencem.

Iz NOB med likovnike:

Polajnar iz Bohinja

Rumena hiša sredi starega dela Bohinjske Bistrice je bila tistega dopoldneva, ko smo iskali Albina Polajnara, kot nalašč čisto tiha in zapuščen. Ker pa so bila okna odprta in orodje razmetano po vrtu, je bilo videti, da domači niso šli daleč. Sosedje so nas napotili na bližnje polje, kjer bi utegnili najti Polajnarjevo ženo pri pobiranju krompirja. In smo jo res našli. Napotila nas je v Nomenj, kjer je mož portretiral neko deklico. Če smo se že tako daleč pripeljali, se nismo dali kar tako odgnati in smo jo ubrali za slikarjem v Nomenju.

Prav nič jezen ni bil, ko smo ga zmotili pri delu. »Že končujem skico,« nas je prijazno potolažil in vrnil smo se na njegov bohinjko-bistriški dom, kjer nas je popeljal v svojo delavnico.

V slikarskih delavnicah je ponavadi gneča in tako je bilo tudi pri Albinu Polajnarju. Slike, prislone povsod ob stenah, poobešane druga nad drugo in naložene celo na omarah.

Zagledali smo se v kravi, ki sta opletali z repoma in se

ski slikar, eden tistih, ki je svoje risarske začetke in nadarjenost moral prvič pokazati in uporabiti kot orožje proti okupatorju med NOB. Komaj šestnajst jih je štel, ko se je začela vojna. Vendar zanj ni bilo nikoli sporno, na katero stran se je treba obrniti in za koga bojevati. Ze njegov oče, Matevž Polajnar, je bil med organizatorji in prvi predsednik socialistične delavske partije komunistov v Bohinjski Bistrici leta 1919. Albin pa je najprej sodeloval v NOB v mladinskih vrstah in nato v smejejših akcijah obveščevalcev in sodelavcev OF. Med NOB je izdelal več portretov maršala Tita, številne priložnostne risbe in skice borcev, partizanskih objektov in med najpomembnejšimi: izdelal je načrt obstoječih komunikacij za komando Gorenjskega vojnega področja. Takrat je nastala tudi skica komande mesta Bled, ki je danes dragocena dokumentacija, in v tistem času so poleg likovnih nalog sledile tudi Polajnarjeve akcije na terenu – med njimi tudi miniranje bunkerja na savskem mostu

»Komanda mesta Bled«, oljna podoba, za katero je nastala skica za decembra 1944

čez popolno slikarsko svobodo. Letos jo je občutil prvič, in zato ni čudno, da so se prav v zadnjem času začele njegove razstave vrstiti pogosteje kot prejšnja leta, in da ima vse polno načrtov in načetih platen.

Albin Polajnar je za svoje likovno snovanje prejel po vojni več nagrad, med katerimi tudi Linhartovo plaketo leta 1978 in Prešernovo nagrado za Gorenjsko za to leto. S člani društva likovnih umetnikov je razstavljal že po vsej domovini, imel pa je tudi že več kot 30 samostojnih razstav (prav pred kratkim zadnjo v celjskem Likovnem salonu).

Najraje upodablja krajine, ki pa jih vselej gleda s svojimi očmi – ostrih osnovnih barv, težkih zamahov čopiča in pogosto v vetru zvrtnicnih šagalovskih nebesnih modrin. Portretira bolj za ra-

zvedrilo, »v odmorih med eno in drugo krajino«.

V njegovih podobah je nekaj vonju zemlje bližnjega, nekaj preprosto izpovednega, kar mu daje vsakodnevni stik z naravo in kmečkim življenjem, ki se odvija na vsakem koraku okrog njegovega bivališča. Vse to je umetnika potegnilo v ekspresionistično izražanje, polno barve, (kar ga je določen čas v likovno kritičnih pregledih opredeljevalo v ozko likovno smer fauvizma). Vendar je simbolika njegove motivike združena s simbolično barve globlja in včasih zares nenavadna, in še zlasti nenavadna v krajinah, vedutah bohinjkega kota in vsem znanih gora, ki smo jih vajeni iz razglednic, romantičnih podob in še zlasti s številnih osladnih amaterskih likovnih izdelkov.

B. Ž. J.

Vrsta prireditev ob obletnici Louisa Adamiča

»Vsaka njegova knjiga je bila akcija«

Šestnajstega septembra so se v Ljubljani začeli dnevi Louisa Adamiča. Tega dne se je začel dopoldne mednarodni simpozij o življenju in delu našega ameriškega rojaka, v Prešernovi dvorani SAZU so odprli razstavo dokumentov, rokopisov in knjig tega pisatelja, v Kulturnem domu Ivana Cankarja pa je bila zvečer slavnostna akademija, na kateri je spregovorila zbranim predsednica odbora za obeležitev 30-letnice tragične smrti Louisa Adamiča, Vida Tomšičeva.

Rektor slovenske Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani dr. Ivo Fabinc, ki je odprl delo seminarja na ljubljanski univerzi, je med drugim v svojem govoru dejal:

»Louisa Adamiča tudi po razmaku tridesetih let od njegove smrti doživljamo kot izjemno celovito osebnost, ki samostojno in odgovorno hoče in zna svobodno presojati in ki sprejema vse posledice takšnega svojega obstoja v svetu. Zato je imel veliko prijateljev in veliko sovražnikov. Pred nami je vsekakor osebnost, ki je nastajala in ki se je zavedala svojega nastajanja. Spoznavanje sveta v vseh njegovih lučeh in sencah ni nekaj podarjenega, temveč je nekaj, kar se mora vedno nanovo pridobiti. In ta spoznava ni le znanstvena ali skušenska, temveč je tudi čustvena, na tanki mreži niansiranih občutkov močne osebnosti izdelana slika okolnega sveta in samega sebe...«

Članica predsedstva SRS Vida Tomšičeva pa je opozorila na Adamičeve misli in mnenja, ki so še danes živa, predvsem gre tu za njegovo opredelitev ideala sožitja narodov in držav.

Med številnimi govorniki, med slovenskimi, jugoslovanskimi in ameriški poznavalet del Louisa Adamiča je spregovoril tudi ameriški veleposlanik v SFRJ gospod David Anderson, ki je dejal, da je od časa Adamičeve smrti zrastle cela nova generacija in da je prav, da se ob tridesetletnici njegove smrti številni znanstveniki na obeh obalah Atlantika lotevajo preučevanja njegovega opusa. »V dneh, ko niti Amerikanci jugoslovanskega rodu niso bili dovolj obveščeni o dogodkih v svoji domovini, je Adamič najbolj prepričljivo predstavljal razvoj dogodkov v Jugoslaviji svojim ameriškim sonarodnjakom...«

V številnih referatih na seminarju je zajeto tudi Adamičevo delo za uveljavitev NOV kot edine zakonite vojske za svobodo, o njegovem razumevanju ameriškega delavskega gibanja in še nekatere teme, ki bodo primerno branje tudi za naše strani »TV 15« v prihodnjih številkah.

B. Ž. J.

Še vedno aktualna partizanska grafika

V Škofji Loki so v petek, 11. septembra 1981, odprli razstavo partizanske grafike in risbe v počastitev 40-letnice poljske vstaje.

Za razstavo, ki je posvečena 40-letnici poljske vstaje, nismo sicer dobili del vseh partizanov – umetnikov, ampak izbor del šestnajstih avtorjev. Posebej moramo omeniti izbor del Ive Šubice, ki je bil udeleženec poljske vstaje in dražgoške bitke, nato omenimo še dela rojaka Franceta Miheliča, ne smemo prezreti dela Janeza Vidica, ki je v tiskarni Trilof leta 1944 izdelal lesoreze za Prešernovo Zdravljico. O vseh ne moremo posebej spregovoriti, zato naštejmo razstavljalce: Alenka Gerlovič, Vito Globočnik, Vlado Jordan, Dore Klemenčič-Maj, Janez Lajev, Lojze Lavrič, France Mihelič, Nikolaj Pirnat, Ivan Seljak-Čopič, France Slana, Ive Šubic, Janez Vidic, Drago Vidmar, Nande Vidmar.

Vsi avtorji partizanske grafike niso bili poklicni likovni umetniki. Med njimi so bili nadarjeni ljudje drugačnih poklicev (Jordan, Lajev), študenti likovnih akademij (Lavrič, Šubic), mladi risarji, ki so se posvetili likovnemu študiju šele po osvoboditvi (Seljak-Čopič, Slana), Vito Globočnik je umrl brž po osvoboditvi kot samouk.

Vsi likovni umetniki, udeleženci NOV, niso zapustili v našem boju likovnih pričevanj. Po življenjepisih, ki jih hrani Društvo slovenskih likovnih umetnikov, je glede

na izjave tako ali drugače sodelovalo v osvobodilni vojni 88 slovenskih likovnih umetnikov. Od vseh teh je bilo 45 partizanov in 27 aktivistov OF, med katere štejejo samo tiste, ki niso bili partizani. Preostali so bili pač člani OF. Med udeleženci NOV je bilo 33 interniranih in zaprtih, brez vojnih ujetikov. Trije slovenski likovniki so padli kot talci in eden kot partizan. V to število so seveda vključeni tudi tisti borci NOV, ki so doštudirali po osvoboditvi.

Med partizanskimi grafikami je bilo že nekaj izoblikovanih osebnosti: Božidar Jakac, Dore Klemenčič-Maj, France Mihelič, Nikolaj Pirnat in brata Drago in Nande Vidmar. Mlajši so se zgledovali največ po Miheliču in Pirnatu, saj sta oba delala nekaj časa v grafičnem ateljeju Centralne tehnike. Njun vpliv je bil nadvse neposreden tudi zato, ker so mladi člani grafičnega ateljeja izvajali za linorez prirejene risbe obeh starejših tovaršev v grafičnem materialu. Tako je Ive Šubic rezal nekaj linorezov po Pirnatovih risbah. Miheličeve Krvavo bratovščino pa sta izrezala v linolej Ive Šubic in Vito Globočnik.

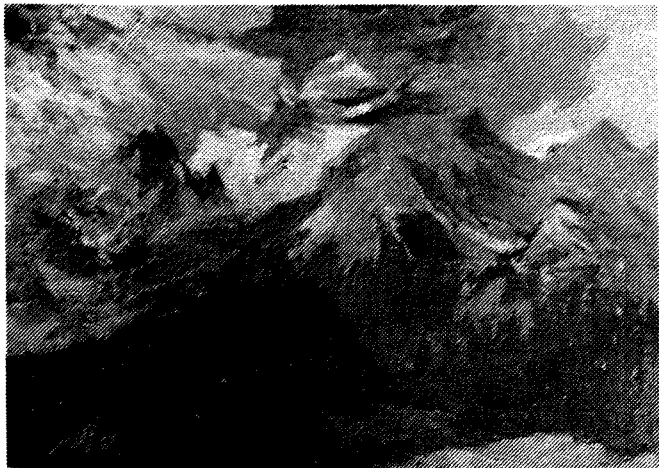
Ob teh podatkih se mi zdi nujno opozoriti tudi na medsebojne odnose, ki so vladali v teh delavnicah, kar bo naj-

bolje ilustriral primer Ive Šubice, ki je bil vodja grafičnega oddelka Centralne tehnike KPS, in to z enim letnikom zagrebške likovne akademije, njegov podrejeni pa je bil France Mihelič, slikar z dokončano akademijo in tudi starejši stanovski tovarš. Mihelič je moral ubogati ukaze Iveta Šubice, a Ive Šubic je rezal grafike po Miheličevih risbah. Po osvoboditvi pa, ko se je Šubic leta 1945 vpisal na ljubljansko likovno akademijo, je bil Mihelič profesor in Ive Šubic njegov študent. Vse skupaj je slišati kot anekdota, a je resnična slika, ki zgovorno pravi o marsikateri izjemni situaciji, skozi katero so šli partizanski umetniki.

Že med vojno je bilo organiziranih več razstav partizanske likovne umetnosti, tako ob kongresu kulturnih delavcev v Semicu januarja 1944, pa v Dobindolu pri uršnih selih in v Čepovanu. Januarja 1945 je bila v Črnomlju organizirana velika razstava partizanske grafike in v istem kraju še aprila razstava risb, grafik in akvarelov, razstava s posebnim naslovom, kakršno prireja Loški muzej dobra tri in pol desetletja po tem izjemnem kulturnem dogodku. Po osvoboditvi je bilo še veliko razstav partizanske likovne umetnosti in seveda tudi razstav na temo narodnoosvo-

bodilnega boja in revolucije, ki so potrdile ugotovitev, da je bila partizanska umetnost nasploh, in še posebej likovna ustvarjalnost nekaj izjemnega za takratno okupirano Evropo in da tudi v svetovnem merilu ni moč najti enakovrednega dejanja, razen mogoče na Kitajskem. Prav ta izjemnost terja vedno nova preverjanja. Razmere in pogoji, v katerih je nastajala ta umetnost, so bili težki in marsikdo še danes ne more razumeti, kako so partizanski umetniki, na primer v grafiki, dosegli takšno likovno kvaliteto in včasih naravnost presenetljivo tehnično dovršene odtise. Z večkratnim prirejanjem tovrstnih razstav ponovno opozarjamo na človeško prizadetost, ki je intimnim formatom partizanskih grafik, in risb vdihnili občutje monumentalne človeške obsodbe strahot sovražnikovega nasilja in prepričanje o veličini in pomembnosti narodovega boja za osvoboditev. Ugotavljamo tudi, da še vedno ta umetnost ni dokončno ovrednotena kot enkraten sad nekega malega naroda, ki je imel kljub skrajni ogroženosti moč in posluš za umetnost, kar je tudi v zgodovini nekaj posebnega, kajti ustvarjati s puško v roki ni lahko.

A. Pavlovec

»Triglav«, olje, nastalo 1958. leta

smukali okrog oble deklice. »To je alegorija iz kmečkega življenja,« nam je pojasnil in pokazal še na sliko, kjer žena in maček budita v senu zapalega gospodarja, čez platneni nebes pa poskakuje petelin, ta znanilec jutra in konca kmetovega počitka.

Ob omari se zagledam v podobo gorenjske brunarice, naslikane z ostrimi zamahi in izstopajočih, gostih barv. »To pa je javka Baratavec za nekdanjo partizansko ambulanto E/4 G v Bohinju. Od te kože, ki je seveda ni več, so vodili ranjence z zavezanimi očmi. Sliko sem zasnoval že med NOB in jo kasneje dograjeval tako, da je sedaj uje la spomin na Baratavec iz narodnoosvobodilnega boja.«

Albin Polajnar je akadem-

Borci Jeseniško-bohinjskega odreda med 7. nemško ofenzivo na Vogarju

Izposojeni stolpec

Dekliške oči, ki so videle preveč

V oceno je prispela 9. številka letošnjega Borca. Ko smo prebrali nosilni tekst, grozljivo človeško pričevanje – dnevnik pokojne Marice Melikove, ki je pred petintridesetimi leti, 25. novembra 1946 umrla v Valdoltri, v tamkajšnji bolnišnici za kostno tuberkulozo, stara komaj dvajset let, žrtev posledic Auschwitza, kamor so jo odpeljali tri leta poprej, smo začutili: o tem, žal, ni mogoče napisati niti ene same besede, ki bi ne bila odveč in podobna vsiljivemu tujku na čistem obzorju spomina.

Naj namesto naših besed o vsem, kar je vredno vedeti, spregovori eden izmed odstavkov iz pretresljivega dnevnika Marice Melikove, naše, slovenske Ane Frank:

Zunaj nas postavijo v vrsto. Najprej nas prestejejo, potem pa pišejo na neko tablico. Stojimo že eno uro, a še ni konca. Burja piha, dež in sneg padata po naših hrbtih. Vse smo premočene. Nenadoma zagledam pet žensk, ki se bližajo električni žični ograji. Preskočijo jarek in se pritisnejo k žici. Električna jih vrže meter proč. Mrtve so. Ena je bolj previdna. Z vso silo začne razkopavati žico. Ne boš, si misli stražar, ki vse to opazuje iz stolpa. Ko mu je tega dosti, sproži puško in jo zadene v nogo. Ženska pade in se muči naprej. Potem gre k njej in jo od blizu ustrelil. Prizor smo tako opazovali, da nismo opazile paznice, ki se je ob pogledu na naše vrste razbesnela. Ukaže nam klečati. Moj Bog, šele sedaj začutimo, da so nam noge premrle v cokolah! Ne moremo jih dvigniti, kar popadamo po tleh. Izpod naših kolen priteče kri. Kako nas peče,

Marica Melik, slikana jeseni 1943; zadnja fotografija pred aretacijo

a kaj naj storimo? Dolgo dolgo klečimo, ko nas pokliče žvižg paznic, naj vstanemo. S tem še ni vse končano. Vse smo premržene in premočene, a nas ne puste v barake. Stražijo nas Poljakinje z jermeni. Opazim, da se prve premikajo. Debela ženska jih nekaj žene

proč. Slutimo, da nas odbirajo za delo, a ne moremo zbežati. Nervozno prestopimo z noge na nogo.

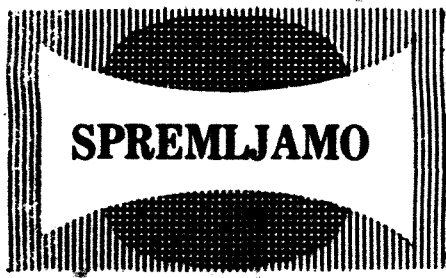
Kmalu se nam približata Poljakinji z rdečima rutama in nas odpeljeta v neko barako. Tu nam nalože vreče, v katerih je naša obleka. Nesemo jih v savno, kjer jih dajo v čeber za parjenje. Ko odložimo, gremo ven, misleč, da je s tem končano. A smo se zelo zmotile. Vodili so nas proti straniščem, od koder smo morale z vedri nositi gnojnico na vozove, ki so bili za to pripravljeni. Ko je vse polno, nas vprežejo kot konje. Kako težko vlečemo! Kolesa se nočejo vrteti, ker jih je zadrževal sneg. Roke primrznejo na železje. Težko smo vlekle. Če ne gremo dovolj hitro, se v nas zažene policijski pes, ki ga vodijo vojaki. Tu in tam pade katera pod voz, a se ne smemo ustaviti. Kar naprej moramo vleči. Pes grozeče opominja. Kar naenkrat se ustavimo. Ne moremo več. Brez povelja skoči pes na eno izmed tovarišic, jo podre na tla in grize, grize. Najprej roke, potem noge, nato ji skoči na vrat. Zakrijemo oči, ker vsaka pričakuje naskok psa. Že napada drugo. Ojoj! Moramo speljati. V smrtni nevarnosti napremo vse svoje sile. Hvala Bogu, že gre naprej! Skoraj smo na cilju, ko zavozimo v jarek. Spet se ustavimo. Pes se z vso silo zažene med nas. Joj, že čutim pasje zobe, ki so se zapčili v mojo nogo! Na ves glas zakričim. V misli na smrt se, začuda, ne zgrudim, ampak porinem z vso močjo. Pes pojenja, ker se voz premika naprej.

Izšla je monografija o likovnem ustvarjanju Franceta Slane

Pred dnevi so na tiskovni konferenci Mladinske knjige v Ljubljani predstavili monografijo o likovnem ustvarjanju slovenskega akademskega slikarja Franceta Slane. Pri MK je izšlo 1000 izvodov te skrbno pripravljene, ne prebahate, vendar reprezentativne izdaje, medtem ko je v sodelovanju z ameriškim založniki pri založbi Control Data Arts izšlo (za ameriško jezikovno področje v angleščini) še 5000 izvodov. Uvodno besedo k reprodukcijam je prispeval dr. Emilijan Cevc, študijo Janez Mesesnel, dokumentacijo je uredila Melita Stele-Možinova, knjigo je oblikoval Jože Brumen, urednica tega dela pa je Tajka Ojdanič.

Velja pripomniti, da je zahtevno in za naše tiskarne včasih kar pretrdnalogo tiska uspešno opravila tiskarna Tone Tomšič.

Baza na Donavi

Med spominskimi knjigami, ki jih pišejo številni aktivni udeleženci in žive priče najtežjih, a tudi najpomembnejših dni naše sedanosti (pri tem zapisujemo besedo »sedanjost« namesto »preteklosti« zavestno, kajti vojno in vse, kar je prinesla, zlasti mi, Jugoslovani, še zmerom obravnavamo kot sestavni del sedanega dogajanja), je nemalo takih, ob katerih se neizogibno zastavi vprašanje, kolikšen je v njih – poleg dokumentarnega – tudi umetniško-estetski delež. Prenekateri teh knjig namreč presega raven spominske reportažnosti in razkriva obrise literarne proze, z naddrobno karakterizacijo oseb, z epsko širino popisovanja krajev, ljudi in dogodkov, z analitično prenicljivostjo, kar zadeva obravnavanje razmer in življenjsko-družbenih okoliščin pa tudi z vsemi si-

ceršnji ubeseditvenimi pristopi. Nasploš lahko ugotovimo, da je v našem pisanju, v naši literaturi, posebej tisti, ki obravnava čas narodnoosvobodilnega boja, mogoče slediti izjemno pestrim zvrstem pripovedovanja: od kronik in skoraj znanstveno pedantnih monografij do svobodno zabeleženih spominov, raznoterih impresij ter – v skrajni konsekvenci – romanesknega pripovedovanja, ki že uveljavlja elemente umetniške fikcije.

Močno krivično bi ravnal, kdor bi skušal vrednost in pomen pripisovati samo enemu ali samo drugemu izmed načinov popisovanja individualnih in kolektivnih preizkušenj v vojni, torej bodisi samo kroniki, temelječi na preverjenih in dokazljivih dejstvih, ali pa samo fikciji na ravni izrazito umetniškega, z dokumentarnostjo nepovezanega oblikovanja oseb, odnosov, dogodkov in razmer. Več kot očitno je, da je prenekatero literarno vrednoto prinesla na »police« naše književnosti bodisi ta bodisi ona literarna oblika (kot je res tudi, da lahko o nekaterih izmed teh knjig, naj gre za kronike ali za romane, izrečemo nedvoumni »nebodijihtraba«.)

Spoznanje, da bo slej ko prej potrebno opraviti vnovično bilanco vsega, kar na tem področju že imamo – pa tudi tistega, česar še ni, pa nam samo po sebi seveda ne podaja odgovora o vrednosti spominskih pričevanj, ki so več kot samo zapis priči in kronistov, ne pa tudi leposlovna proza v polnem pomenu besede. Prav na tem področju pa se meči najbolj križajo.

Vprašanje takšne vrste se ocenjevalcem

zastavlja ob gledanju novosadske televizijske nadaljevanke »Baza na Donavi«, posnete po spominskih zapisih Jovana Veselinova. Ekranizacija je ubesedene spomine seveda nadgradila, če ne drugače, že s tem, da je »poklicala na pomoč« igralce, ki so odigrali vloge posameznih oseb ter jim – ob vsej njihovi avtentičnosti – »vdihnili« določeno mero umetniške preoblikovanosti. Pri avtorju besedila seveda ni šlo za fikcijo, temveč za dejstva sama ali za ljudi, ki so bili v teh dejstvih udeleženi. Toda med obema načinoma pripovedovanja (proznim izpod peresa Jovana Veselinova in filmsko-televizijskim v obdelavi scenaristov Dikičec in Radovanoviča ter režiserja Fanellija: vendarle ni bistvene razlike: besedni opis sega prek robov spominskih zabelež in se približuje tistemu, kar imenujemo »literatura«, filmska ekranizacija pa skuša svojo umetniško oblikovanost snovi opreti na verodostojnost vsega, kar se je v Sremlju med vojno in revolucijo v resnici, dokumentirano dogajalo. Spoj obojega: dokumentaristične zanesljivosti dogajanj na eni in umetniške forme na drugi strani rojeva prikaz, ki nas hkrati informira ter gledalsko (doživljajsko, čustveno in miselno) prevzema. Čas vojnih dogajanj in razmer je podan živo, realno, brez črno-belih podtonov ali patetičnih »legendarno-mitskih« primesi. In zdi se, da je prav to – tisto pravo, česar smo si ob prepogostnem gledanju umetelnih partizansko-revolucijskih spektaklov tako dolgo želeli.

Viktor Konjar

DOGODKI

Levstikov teden. V Velikih Laščah se je ta teden tako rekoč naselila vsa pozornost slovenske kulture. V obnovljenem kulturnem domu se druga za drugo vrstijo prireditve, posvečene spominu na enega največjih Slovencev v obdobju med Prešernom in Cankarjem, torej v času političnega in kulturnega »rojevanja« slovenskega naroda. V znamenju 150. obletnice Levstikovega rojstva se te dni v Velikih Laščah na svoj 9. plenum zberejo tudi kulturni delavci OF z namenom, da bi v družbi s kritiki z vseh umetnostnih področij pretehtali vlogo slovenske kritiške misli v povojni slovenski umetnosti. Fran Levstik je bil na Slovenskem prvi, ki je vzkliknil: »Bog živi kritiko!«

Razstava o življenju in delu Louisa Adamiča. V Prešernovi dvorani Slovenske aka-

demije znanosti in umetnosti v Ljubljani je na ogled pregledna razstava o življenju in delu pred 30 leti umorjenega ameriškega pisatelja slovenskega rodu in velikega borca za uveljavitev novega duha v njegovi »stari domovini«. Njegovemu spominu je bil posvečen tudi znanstveni simpozij, ki so ga – na mednarodni ravni – priredili v Ljubljani.

Vrnitev lutkarjev s kitajske poti. Ljubljanski lutkarji so se polni vtisov in iskrenega navdušenja vrnili s svoje turneje na Kitajskem, v goste k nam pa prihaja te dni slovita Pekinska opera. Doslej samo spodbudne besede o jugoslovansko-kitajskem kulturnem sodelovanju postajajo živa stvarnost. Njenih rezultatov smo lahko vsi skupaj iskreno veseli.

Umrl je »slovenski« slikar Werner Berg. V Podjuni na Koroškem je v visoki starosti umrl svetovno znani slikar nemškega rodu, ki pa je že pred petdesetimi leti prišel živeti in

ustvarjat med koroške Slovence. Njegov slikarski odnos do tamkajšnjih ljudi ga je privedel tudi do tega, da se je z vso močjo svoje avtoritete zavzel tudi za njihova narodnostna prizadevanja. Dobitnik številnih svetovnih likovnih priznanj je svojo največjo retrospektivno razstavo pripravil v Slovenj Gradcu leta 1970.

Intervju pisatelja Vitomila Zupana v Sodobnosti. Za vse, ki z različnimi »za« ali »proti« spremljajo njegovo pisanje, bo vredno prebrati Zupanove odgovore na vprašanja, ki mu jih je zastavljala Manca Košir, predvsem – tudi – odgovore na vprašanja v zvezi z njegovim pisanjem o vojni ali natančneje: o njegovih pogledih na razmerja med vojno in revolucijo... Med zanimivimi besedili v Sodobnosti 8/9 kaže navesti tudi študijo Stanka Šimenca o Benu Zupančiču in njegovem delu v slovenskem filmu, predvsem v tistih delih, ki so vizualizirala podobo našega narodnoosvobodilnega boja.

Grška jetnica iz Auschwitza številka 82211

Veliko mladih deklet in žena se je z ramo ob rami s tovariši bojevalo po vsej Grčiji proti italijanskemu in nemškemu okupatorju. Večidel so to bile akcije protifašističnih organizacij, predvsem komunistične partije. Nekateri pa so se bojevali po svoje, neorganizirano. Med temi je bila tudi Marija Glimidaki s Krete. Takrat ji je bilo dvajset let, živela je v vasi Moulete pri Hanjah, nedalet od mednarodnega letališča.

Ko so se nemški padalci maja 1941 leta spustili na Kreto, se je narod spontano uprl osvajalcu z vsemi sredstvi v neenakem boju. Takrat se Mariji še sanjalo ni, da bo postala junakinja v svojem kraju. S člani družine in vaščani je krenila na pot v »zaneslivejše kraje«. Nenadoma je nekdo prinesel novico, da so Nemci ubili njenega mlajšega brata. Stekla je v vas v upanju, da mu lahko še kaj pomaga in tako se je začela njena kalvarija, ki je trajala vse do konca vojne.

Brata niso ubili. Našla ga je na nekem dvorišču, ko se je tepel z Nemcem. Skočila mu je na pomoč in Nemcu iztrgala puško iz rok. Ker pa ni znala ravnati z njo, ga je z vso močjo udarila s kopitom po glavi. Nemec je omahnil smrtno zadet. Marija je nato brata odvekla v kolono k ostalim vaščanom. Kmalu pa so se vsi vrnili v svoje domove, saj je bilo stanje povsod enako, povsod je bil okupator.

Minili sta dve leti v sora-

zmernem zatišju. Mariji ni bilo lahko živeti z mislijo, da je ubila človeka. Bila je mirna in dobra deklica, še mravlje ne bi mogla pohoditi. Delala je doma in na polju, ob večerih pa si je vezla rjuhe in prevleke za doto.

Takrat, po uporuh vaščanov je vaški župan naročil vse ubite Nemce pokopati na skrivnem mestu, oblastem pa je rekel, da v vasi ni bilo žrtv. Toda prišlo je do izdaje. Nemcem je nekdo izdal skrivni skupni grob. Sledil je val aretacij. Župana in pet vaščanov so Nemci po grozotnem mučenju ustrelili. Marijo pa so z bratom in še enim vaščanom odpeljali v zapor. Sledilo je mučno zaslisevanje in pretepanje. Nastavljali so ji pasti, češ naj pove vse po pravici, saj je brat tudi vse priznal. Marija pa ni nič priznala. Ko je zadnjikrat videla župana ji je rekel, naj vzdrži. Obsodili so jo na smrt, zaradi mladostnosti pa so jo pomilostili in odpeljali v Nemčijo. Najprej so z ladjo potovali do Pireja, nato z vlakom v neko taborišče v Srbijo, nato na Poljsko v Auschwitz in končno v neko tovarno orožja. Pravi, da bi lahko o trpljenju v taboriščih pripovedovala dolge dneve in noči in še ne bi mogla vsega povedati.

Ob njenem pripovedovanju sem pomislila, da ni preživela samo zato, ker je mogla imela srečo, bolj kot srečo, je imela nekakšen divji nagon po samoohranitvi, pogum in upanje v zmago.

»Ze takrat, ko so me peljali iz našega zapore proti prista-

Marija Glimidaki, fotografirana kmalu po prihodu iz internacije

nišču«, pripoveduje, »sem začela divje vpiti in s pestmi tolči po živinskem kamionu, čeprav so me Nemci zato tepili, tovariši pa mirili. S takim obnašanjem sem želela opozoriti ljudi na nas in sporočiti svojcem, da so nas odpeljali. To mi je tudi uspelo.«

V Auschwitzu se je pogosto potikala okrog kuhinje, včasih ji je uspelo izmakniti kaj za pod zob. V tovarni orožja se je odločila, da ne bo delala toliko, kolikor so zahtevali Nemci. S takim rav-

nanjem si je nakopala ponovne udarce in tudi nekaj mesecev samice. Ko mi to pripoveduje, vidim solze v njenih, še vedno lepih črnih očeh.

Takole pravi: »Spomin živ, spomin na tolčenje kamena v dežju in snegu, spomin na neznosen smrad, ki se je širil po taborišču iz krematorijskih dimnikov, spomin na tisoče okostnjakov, živih okostnjakov, na rušenje človekovega dostojanstva ob

prihodu v taborišče, ko so nas vse slekli do golega in ostrigli na balin, stare in mlade skupaj. Kako je bilo to grozno, nepozabno. Kadar se je esesovskim stražarkam zljubilo, so nas že ob treh zjutraj nagnale na apel, kjer smo stale dolge ure, vsak dan, na mrazu, v dežju ali snegu. Včasih smo morale klečati in v rokah držati težke kamne.

Kadar jim je za krematorij zmanjkalo Židov, so pobirali druge, krmatorij niti za hip ni prenehal obratovati.«

Marija je pozabila datume, ne spominja se dneva, ko so jo odpeljali v to ali ono taborišče, tudi natančnega datuma osvoboditve iz taborišča se ne spominja. Dogodki in obrazi pa so globoko vrezani v spomin. Spominja se tudi nekaterih dobrih ljudi med sovražniki in tudi nekaterih slabih med jetnicami.

Končno je dočkala dan svobode. Domov se je odpravila peš. Prispela je v svojo ljubljeno Kreto.

Ko se je vrnila domov, je zavladovalo v vasi neizmerno veselje, sprejeli so jo z vsemi častmi. Tudi časopisi so pisali o njej in njenem bratu, rekli so ji, da je grškemu narodu v veliko čast. Poskrbeli so za to, da si je zdravstveno opomogla, tudi fotografirali so jo s tetovirano številko na roki.

Potem – pa so pozabili nanjo. Niso vprašali, kaj bo zdaj z njo? Kam bo šla? Tudi sama ni nič pričakovala od

Marija Glimidaki danes

nikogar. Odločila se je, da ne bo vsakomur pripovedovala o grozotah, ki jih je preživela; saj so bili taki časi, da se nekaterih stvari ni smelo naglas govoriti. Poročila se je s fantom, ki jo je ves čas čakal, in postala gospodinja. Otroci so zrastle, danes ima že vnukke. Toda internacija ji je pustila hude posledice.

Na koncu reče: »To, kar sem ti pripovedovala, ni nič glede na tisto, kar sem preživela. Hudo mi je, da se nihče več ne spomni name. Pri nas narodnoosvobodilni boj ni priznan. Še vedno upam, da bo prišel dan, ko nam bodo to priznali.« In oči se ji spet zasolijo.

Marija Damrogan

(Iz grške revije »Gineka« prevedla Olga Melihar)

Hans Beimler

Prevedel: Stane Šinkovec

V morilskem taborišču Dachau

Leto 1933. Od velike morije, prve svetovne vojne, je minilo komaj poldrugo desetletje. Svet pesti v tem času huda gospodarska kriza, ki posebno hudo prizadene poraženo Nemčijo. Težak položaj in neurejene razmere, v kakršnih se znajde weimarska republika, izrablja Hitler, ki se tega leta polasti oblasti. Pri tem mu je za dosego tega cilja največja ovira močna komunistična partija. Da bi jo spravil s poti, uporabi izzivanje. Požgati da »rajhstag« (nemški državni zbor) in za požig obtoži komuniste. To mu je izgovor za preganjanje in uničenje vsega naprednega v Nemčiji. Le mesec dni nato 22. marca 1933 ustanovi prvo koncentracijsko taborišče Dachau. Čeprav poskuša prikriti zločine, svet kmalu izve za grozodejstva, ki se dogajajo v nemških zaporih in taboriščih.

Kolikor se je bilo sploh mogoče pogovarjati, smo se sporazumevali čisto na kratko. Max Holy mi je pripovedoval, da je bil ravno v Salzburgu, ko so ga prijeli, nakar ga je policija odpeljala na mejo in tam izročila esesovcem. V Münchnu so ga odvekli v sindikalni dom in ga strahotno pretepli.

Fritz Dressel in Josef Hirsch sta bila prijeta hkrati, nato pa so ju odpeljali v sindikalni dom v ulico Pestalozzi in pretepli po golem telesu z gumijevkami. Tudi tokrat nas je bilo 25 pripravljenih za prevoz v Dachau. Dobro sem vedel, kaj pomeni neverjetno ščuvanje esesovcev, ki ga je sprožil proti nam Strumführer že na Münchenski policiji.

Pazite le na Beimlerja, je krulil v avto. »Tako ga mahnite po gobcu, če se bo premaknil. Ta židovski hlapec je prepeval v celici Internacionalo.«

»Kje je Dressel? Lopov mi je pljunil v obraz.«

»Ne pozabite na Rahmo! Ušivec je pretepel nekega esesovca«, se je dalje togotil.

»Zato se vendar peljemo z njimi«, so se oglasili, iz avta hkrati trije zločinci v morilskih uniformah.

»To je le delček zbadljivk, s katerimi naj bi podžgali kolono pretepačev ob našem prihodu v Dachau. Komaj je ustavil transportni avto v Dachau, že so tri zverine, ki so se

peljale z nami, iztrgale iz avta »dvajsetletnega mladincega Rahmo in udrihale po njem, dokler ga niso dobesedno potepali v blato. Krvavel je iz ust in nosu, oni pa še kar brcali s škornji po njem. Komandant je stal poleg s svojim štabom in mirno kadil cigareto.

Holy me je vprašal: »Kaj, je tu vedno tako?« – »Da, Max«, sem odvrnil, »tu smo jim izročeni na milost in nemilost.« Ker je tega dne kot tudi že nekaj dni poprej močno deževalo, smo se morali postaviti v vrsto v veži. Ukazi so bili že dani, zato je komandant odločil.

»Moj prijatelj Beimler – 14 dni strogega zapore, »zato« da ne bo več pljuval v esesovca – 5 dni, Hirsch, da si bo vzel čas in premišljeval o svojem ščuvanju v mestnem svetu proti nacionalsocialistični frakciji – 3 dni, Rahm – 5 dni.«

Tako so nas odpeljali in nas štiri po preiskavi vtaknili v mučilnico. Več dni je močno deževalo, zato so imeli krvniki posebno veselje poditi nas po blatu in lužah, čeprav je stala voda ponekod do gležnjev. Mene so vrgli skupaj z Dresslom v »staro« celico 3, v kateri sem bil že pred prevozom v bolnišnico. Götz je bil še vedno v celici št. 2. Hirscha so dali v celico 1, tja kjer se jo obesil Hunglinger, Rahm pa v št. 4. Približno čez pol ure se je že pojavila, opletajoč z bikovkami, skupina pretepačev z morilskim Steinbrennerjem na čelu.

Z besedami: »Kaj, ti pasje svinje, ti si pljunil v esesovca«, se je Steinbrenner zadržal nad Dressla in ga nekajkrat udaril z bikovko po glavi. Ko se je do dobra napsoval in so tudi njegovi pomočniki postajali vedno bolj vneti, se je moral Dressel sleči. Vrgli so ga prek ograda. Zverinsko so udrihali po golem telesu od peta do temena. Jaz sem moral vse to gledati, oni pa niso prenehali. Vsak udarec, ki so mu ga zadali, me je zabolal bolj, kot če bi bil na Dresslovem mestu. Končno so se le

ustavili. Vedel sem, da pride sedaj vrsta name.

»In ti, bojazljiva svinja, ti bomo že izbili simuliranje. Sleci se!« Prav tako kot pri Dresslu. Ko so odšli, sva kmalu zaslišala, kako vpijejo morilci: »Kaj, ti smrkvavec, ti si si drznil udariti esesovca!« Znova je sledilo nečloveško mučenje. Enostavno ni bilo mogoče poslušati tega tleskanja dolgih bikovk po golem telesu. Fritz Dressel si je zatiskal ušesa, čeprav se je nekaj pred tem isto dogajalo tudi z njim. Sedaj je prišel na vrsto Kirsch. Ne morem reči drugega kot: isto, vedno isto.

Ko so krvniki opravili svoje delo, je prišel Vogel in opravil pregled. Od naju je odšel k Rahmu.

»Zakaj je mladenič tu?« je vprašal Steinbrennerja.

»Udaril je esesovca«, mu je odgovoril ta. Vogel se je zanimal, zakaj je Rahm storil to. Vse smo slišali dobro. Rahm je pripovedoval, da so ga včeraj na policiji pretepli, pri čemer je od bolečin brcal okrog sebe in pri tem nekoliko oplazil tudi enega od esesovcev.

»Slišali smo, ko je Vogel dejal dobesedno: »Da, to je bolj verjetno, kot pa da bi mladenič esesovca res udaril. O tem ne more biti govora. Tudi jaz bi se prav tako branil, če bi me tepli.«

Zdaj, ko so ga zverine tako živalsko mučile, da je bilo njegovo telo polno ran, se je Rahm lahko preselil v taborišče med druge jetnike.

Po tej Rahmovi »amnestiji« je bila celica št. 4 prosta in tja so namestili Dressla.

Poseben vzorec boljševiske svinje

Kdo naj bi verjel, da bo imela zločinska tolpa za danes mučenja dovolj. Zverji so si znova poiskale svoje žrtve. Začelo se je v Hirschovi celici, nato so šli h Götzu, od tod k meni in nazadnje k Fritz Dresslu. Vedno enako trpinčenje.

Spomini ne smejo zbledeti

Sola v Gotovljah praznuje letos 80-letnico. Gotoveljska šola ima v zgodovini Spodnje Savinjske doline častno mesto, saj je bila tukaj 1932. leta ustanovljena ena izmed prvih celic KP v dolini. Še živeči člani te prve celice povedo, da je imel veliko zaslug za ustanovitev le-te narodni heroj Slavko Šlander, ki je v vasi nekajkrat predaval in sploh je rad zahajal v ta kraj. Prihajali so tudi drugi pomembni komunisti.

Sklenjeno je bilo, da mora šola dobiti prenovljeno streho, pa čeprav je bila šola pred devetimi leti iz sredstev občanov popolnoma obnovljena. Hitro se pokažejo »grehi« nesolidnega dela.

Ko tako brskamo po podstrešju, gledamo luknje v strehi, izvlečemo dolg okvir, pobrišemo prah in odgrnemo pajčevino ter ostrmimo: **PODATKI PADLIH BORCEV ZA SVOBODO.** Dvajset lističev, na vsakem slika in spodaj osnovni podatki: kdaj je bil borec rojen, poklic, kratek oris dela pred vojno in po njej, datum odhoda k partizanom in datum

smrti. Vsi vemo, da je to delo učiteljice Marije Dolinšek. Na šolo je prišla v jeseni leta 1962. Pridna, marljiva in nadvse vestna tovarišica, ki si je na mah pridobila otroke in postala pionirska mentorica.

Marija je izhajala iz družine skromnega obrtnika. Njen rojstni kraj je Črna. Oče je s težavo le toliko zaslužil, da je štiričlanska družina živela skromno življenje. Oba z materjo pa sta bila napredna človeka in tako sta vzgajala tudi svoji hčeri. Okupator je največ zapiral in izseljeval napredno inteligenco. S kruto roko pa je segel tudi po Dolinškovi družini; več kot za tri leta je morala v izgnanstvo. In Marija je večkrat povedala: »Tudi v izgnanstvu sta ostala starša trdna. Naj so bile grožnje četnikov, ljutičevcev, nedičevcev še tako zastrašujoče, nemočni smo v sebi govorili: Svoji domovini bomo ostali zvesti.«

Po vrnitvi je Marija pridno hodila v šole in se končno odločila za učiteljski poklic. Povsod, na vseh delovnih mestih, je bila aktivna druž-

beni delavka. Ker pa je bila preskromna, ker dela ni obešala na zvon, je često doživela razočaranje; takrat je bila potrta, žalostna, oguljufana, za pošteno prepričanje. Včasih je v solzah zavzdihnila.

– Puške res nisem nosila, pa vseeno sem enakopraven član zveze borcev!

Njen pouk je bil v vsakem trenutku prepleten z našo socialistično mislijo, živela je za mladi rod in zanj izgorela. Kako prepričljivo in vzpodbudno je znala svoje učence prepričati, da so sami, brez opominov, obiskovali partizanske mamice, hodili so z njo od hiše do hiše, kjer so se rodili in živeli padli borci, ustreljeni talci, umrli v taboriščih. Skupaj so prisluhnili, kdaj je bil kdo rojen, kakšen je bil kot otrok in potem, ko je odrasel, v kateri brigadi je bil, v katerem zaporu, taborišču. Slike, ki so jih dobili od sorodnikov, so prilepili na lističe, pod njimi pa skrbno zapisali vse osnovne podatke. Vse skupaj so dali v okvir pod steklo in obesili na steno v razredu. Vsakdo, ki je stopil v razred, je za trenutek obstal, gledal slike, prebiral podatke in marsikdo je na glas povedal:

– Če bi vsi ravnali tako, potem trpki spomini na vojno ne bi bili pozabljeni...

– Spomini ne smejo zbledeti, je tolikokrat poudarjala Marija Dolinšek, ki je prera-no legla v grob, z njenimi zapisi pa smo ravnali zelo neodgovorno. Skoraj neopazno je odšla, toda spomin nanjo je med mladimi zelo živ. Znova me je stisnil v kot. Nato se je vrnil od vrat, vzel v roke revolver, ga naslonil na levo roko in nameril vame.

Najbrž je mislil, da me bo to zrušilo. Toda mirno sem gledal v cev. »Obrni se!« Stal sem prav tako spokojno z obrazom obrnjen proti steni. Ko je spravlil svoje strelno železo v tok, se mi je približal in dejal: »Ti svinja, nisi vreden niti krogle.« Potem je potrkal po znožju pograda in rekel:

»Toda jutri ob sedmih boš kljub temu visel. Lahko še moliš in napišeš pismo.«

Kot vsak dan je sledilo mučenje tudi ta večer. Ko so se vrnili od Dressla, je dejal Steinbrenner:

»Ta je dobil 5 dni in vsak dan mu je treba odmeriti 25 udarcev.« Od 5. maja dalje sem bil zaprt v neki drugi celici. Zakaj, nisem vedel. Mogoče zato, ker sem se nenehoma vzpenjal na pograd in gledal skozi okno. Že dan pred tem so začeli okna nove celice zabijati z zunanje strani z deskami.

Prestajati smo torej morali nove muke: strogi zapor ob kruhu in vodi, v temni celici brez zračenja in najvažnejše – pratepanje, zmerjanje in brce. Tako je sledilo iz dneva v dan.

»Umor tovariša Dressla«

V nedeljo, 7. maja, popoldne sem naenkrat zaslišal vpitje: »Kako pa mu je vendar uspelo priti do noža?«

Jasno je bilo, da se je moralo nekaj zgoditi. Da bi ugotovil kaj, sem potrkal na vrata in zahteval, da bi šel na stranišče. Ker sem moral t'kati dalj časa, sem zaslišal, da me nenehoma ne puste ven. Ko so mi končno le odprli, sem se zgrozil. Tresel sem se po vsem telesu.

Naši znaki

Delovne akcije LMS 1947

Velika delovna akcija v letu 1947 je bila modernizacija in delna preložitve ceste Celje-Šemeter. Predvideno je bilo, da bi mladinci delali na 16 kilometrih ceste, toda zaradi raznih ovir je bil načrt zmanjšan na 13 kilometrov in pol. Vendar tudi to ni bilo uresničeno, in so bila zemeljska dela opravljena v dolžini 8 kilometrov in pol. Brigade so presegale normo povprečno za 40 odstotkov. Z deli so končale zadnjega oktobra. Tri brigade so bile razglašene za udarne in 81 mladincev za udarnike. Delalo je 10 mladinskih brigad s skupno 1256 brigadirji, ki sta se jim oktobra pridružili še MDB Slavka Šlandra (159 brigadirjev) in MDB Ivo Lola Ribar (101 brigadir). Prve dni julija so z deli začele brigade Dušana Finžgarja, Ivana Gradnika, Slavka Šlandra in 2. celjska udarna brigada Ivanke Uranek, ki je prišla s proge. V brigadah je bilo 505 brigadirjev, večinoma gimnazijcev.

Na Krškem polju je potekalo uničevanje koloradskega hrošča. Akcija se je začela 20. maja in končala 20. avgusta. V začetku sta sodelovali samo dve brigadi, ki so ju sestavljali mladinci in mladinke iz krškega okraja. V počitnicah so se jim pridružile brigade iz vse Slovenije. Brigadirji so pregledali 8767 njiv, našli 3200 hroščev, 2959 listov z jajčeci in 44637 ličink. Po vseh prešteth hroščih bi lahko sklepali, da so evidencičarji delali zelo natančno.

V Kamniku so brigadirji skupaj z delavci Gradisa zidali tovarno Titan. Priprav-

ljalna dela sta opravili od sedmega julija do prvega avgusta Kranjska in Trboveljska brigada, ki sta se vrnili s proge. V začetku avgusta se je zbralo delovnem prostoru okrog 180 vajencev iz vse Slovenije, ki so sestavljali brigado Borisa Kidriča. Vsem tesarskim, zidarskim, železokrivskim in podobnim

Vsejugoslovanska značka, ki so jo leta 1947 dobivali tudi na Slovenskem brigadirji pri gradnji gozdnih cest

slovenskim vajencem je bilo sporočeno, da bodo z udeležbo v brigadi prišli po skrajšanem postopku do pomočnega študijskega izpita v enem letu in pol. Tako so imeli poleg dela na gradbišču vsak dan še dve uri strokovnega pouka. Sprejeli so obvezo, da bo stavba v surovem stanju končana do 20. decembra. V brigadi je ostalo samo 119 mladincev, ker vsi niso bili primerni za dela.

Od velikih obljub o nadaljnjih delih na Pesnici ni v letu

1947 ostalo skoraj nič. Delala je ena sama brigada, ki je bila »precej slabega fizičnega sestava« (kot je zapisala Mladina). Po deset dni sta delali brigadi, ki sta se vrnili s proge. V Murski Soboti je mladina zgradila industrijski tir, dolg pol kilometra. Brigada Daneta Šumenjaka-Mira je začela z deli 15. julija in končala 12. oktobra. V začetku je štela 46, po mesecu dni pa že 120 brigadirjev. Brigadirji so začeli delati zjutraj ob treh ali štirih, ob sedmih so končali in odšli v šole ali tovarne. To brigadirsko delo se je tako precej razlikovalo od drugih brigad.

Kot zanimivost lahko dodamo, da je leta 1947 dal Maribor sedem mladinskih brigad s skupno 1700 brigadirji.

Pri posameznih brigadah, ki smo jih navajali, bi bilo prav, če bi lahko nekoliko več napisali tudi o njihovem sestavu. Nekatere so imele tudi pionirske čete, povsem pionirska pa je bila 1. ljubljanska pionirska delovna brigada Pavka Korčagina, ki je uničevala koloradske hrošče na Krškem polju. Videti je, da je bil ta sovjetski junak ljubljanskemu mladinske-mu vodstvu še posebej pri srcu, saj sta leta 1947 kar dve ljubljanski brigadi nosili ime po njem.

Na kateri od navedenih akcij leta 1947 so podeljevali značko »delovne akcije LMS 1947« in na kateri ne, bi dala najboljši odgovor majhna anketa med udeleženci posameznih akcij. Ali se bo s svojimi spomini oglašil tudi kateri izmed naših bralcev?

Janez J. Švajncar

Tovarišica Marija med svojimi pionirji na podružnični šoli Gotovlje

Drugega dne je opravil ogled komandant. Ne da bi ga videl, sem vedel, da je to on. Potem ko je odšel od Hirscha, sem zaslišal pred Götzovimi vrati: »Tu notri je ščuvalec Götz, zločinec prve vrste.«

Pred mojimi vrati:

»Tu notri pa imamo poseben vzorec boljše-viške svinje.«

Vrata so se odprla in pred celico sem zagledal, razen komandanta, celo krdelo tako imenovane elite »firerjev«. Po celi vrsti pripomb in očitnem veselju so obiskali nato še Dressla. Taki obiski so seveda prihajali vsak dan. Če so prišli rjavi morilci in požigalci po naključju v Dachau, so vselej predstavili nas. V tem peklu smo bili le objekti za pobijanje in razkazovanje.

Prihodnji dan popoldne sem naenkrat zaslišal, da se nekdo zunaj dere: »Kje je torej Dressel?« in že je zarožljajal ključ in začelo se je pretepanje. Vmes sem vedno znova poslušal vpitje: »Boš še kdaj pljunil vame?« Iz tega sem lahko sklepal, da je bil to tisti esesovec, v katerega je pljunil baje Dressel. Ko mu je bilo dovolj, sem slišal, kako mu skupina pretepačev prigovarja: »Gremo še k Beimlerju!«

»Te svinje sploh ne maram videti«, je odvrnil, toda ti niso hoteli popustiti, dokler se ni vdal.

»Obešen boš...«

Vrata so se odprla in trebušasti kričal – tisti, ki je pri našem prevozu iz Münchenske policije v Dachau vpil: »Dajte Beimlerju po gobcu, če se bo premaknil!« – je vstopil v celico.

Ko sem se postavil v pozor, nisem slutil, da bo tolovaj izbral priložnost in se mi s tolikšnim besom, že od vrat sem, pognal v trebuh. Ne vem kolikokrat sem že ležal v kotu celice. Ker je bil pograd postavljen pokonci, je dejal enemu od esesovcev, naj se pripogne.

Jaz sem se moral nato uleči poševno prek njega, tako da je lahko bolje pretepal. Komaj da je prišel sadistični vampež do sape, ko je prenehal udarjati. Toda to mu ni zadostovalo. Znova me je stisnil v kot. Nato se je vrnil od vrat, vzel v roke revolver, ga naslonil na levo roko in nameril vame.

Najbrž je mislil, da me bo to zrušilo. Toda mirno sem gledal v cev. »Obrni se!« Stal sem prav tako spokojno z obrazom obrnjen proti steni. Ko je spravlil svoje strelno železo v tok, se mi je približal in dejal: »Ti svinja, nisi vreden niti krogle.« Potem je potrkal po znožju pograda in rekel:

»Toda jutri ob sedmih boš kljub temu visel. Lahko še moliš in napišeš pismo.«

Kot vsak dan je sledilo mučenje tudi ta večer. Ko so se vrnili od Dressla, je dejal Steinbrenner:

»Ta je dobil 5 dni in vsak dan mu je treba odmeriti 25 udarcev.« Od 5. maja dalje sem bil zaprt v neki drugi celici. Zakaj, nisem vedel. Mogoče zato, ker sem se nenehoma vzpenjal na pograd in gledal skozi okno. Že dan pred tem so začeli okna nove celice zabijati z zunanje strani z deskami.

Prestajati smo torej morali nove muke: strogi zapor ob kruhu in vodi, v temni celici brez zračenja in najvažnejše – pratepanje, zmerjanje in brce. Tako je sledilo iz dneva v dan.

Pred vrati Dresslove celice je ležal zabojček prve pomoči. Ko sem se vrnil s stranišča, sem opazil, da je izginil esesovec, ki mi je odprl celico. Izbral sem priložnost in previdno odprl nezaklenjena vrata celice št. 4. Kar sem domneval, je bilo žal res. Na kamnitem tlaku je bila mlaka krvi. V celici se je že nek nürnbergski tovariš trudil, da bi zbrisal kri.

»Kaj pa je tu narobe?« sem ga vprašal. »Fritz si je prerezal žile.« ... »In kje je?« ... »V revirju,« je bil odgovor, »še je živ.«

Ker sem bil še vedno sam, sem skozi linice obvestil o tem Götzja in Hirscha.

»Vedno huje bo«, sem dejal, a Götz me je zavrnil: »Ne, tega na verjamem. Boš videl. Od slej bo bolje. Ta je bil že tretji in tako ne more iti naprej.«

»Ne verjamem tega, vse nas bodo pobili. Tako tebi kot meni so dejali, da ne bomo prišli živi od tod,« mi je še uspelo povedati, kajti esesovec se je zopet vrnil. Pozabil je, da me je izpustil in zaprl je vrata celice za me-noj. Nisem bil še dolgo v celici, ko sem ujel, da so Dressla odstranili na ukaz komandanta iz revirja in ga odnesli nazaj v celico.

Mrtvaški ples

Nedeljsko popoldne 7. maja je bilo zelo razburljivo. Opazil sem, da mi popuščajo telesna odpornost in živci. Medtem se je znočilo. V baraki je bila nenavadna tišina. Po eni strani je delovalo to name dobrodejno, po drugi pa sem neprestano mislil na Fritzja Dressla. Kaj se bo zgodilo zdaj? Bo še živel? Nisem mogel verjeti, da bi sam polložil roko nase.

Toda ta mir ni trajal dolgo, kajti »Steinbrennerjeva straža« je imela obisk. To sem ugotovil skozi rezo, ki sem jo izrezal z nožem med dvema deskama zabitega okna. Za Dresslovo »nego« so poslali k njemu dva esajevska saniteja. Toda dr. Kahr, ki je popoldne

prvič prevezal Dressla, ni več pustil tolovajev v njegovo celico.

Medtem, ko sem popoldne premišljeval, kaj nas bo še doletelo, me je nenadoma strelilo po vsem telesu, kot bi me nekdo zabodel v hrbet. Skočil sem pokonci. Zverine so začele v njegovi celici muzicirati. Po glasovih sem spoznal, da so bile to citre, kitara in harmonika. Slišati je bilo blazno kričanje in divje tuljenje. Nisem se čudil, ker so pri tem tudi popivali. Premišljeval sem le, kaj bo storil Fritz? Kako ga mora boleti, ko ga v stanju, v kakršnem je, za »spremembo« mučijo namesto z udarci, z glasbenimi instrumenti!

Potrkal sem na steno in poklical Götzja: »Sepp, jih slišiš?« »Da, da, to je mrtvaški ples,« je odvrnil.

Koliko časa se boš še oglašal »Na mestu«

Medtem ko so morali biti jetniki v taborišču ob devetih zvečer vsi v barakah in je moral vladati mir, so zločinci tu še kar divjali. Okrog polnoči je tudi za rjavo sodrgo nastopil čas odhoda in v mučilnico se je vrnil mir. Razburjenje in strah zaradi Dressla sta bila prevelika, da bi mogel zaspati. Sicer pa se ne morem spomniti noči, ko bi lahko spal, čeprav bi bilo mojemu razmesarjenemu telesu in živcem to tako potrebno. Tako sem tudi to noč z nedelje na ponedeljek prečemel na trdih deskah pograda.

Zjutraj, ko je zločinski Steinbrenner odprl mojo celico, so bile njegove prve besede: »Radoveden sem, koliko časa se boš prijavljaj, da si še tu.« Kot že tolikokrat, se je tudi tokrat zaletel proti meni in me s pestjo udaril v prsi, kot vedno tudi tokrat na isto mesto – v bližino srca.

Se nadaljuje

Utrinki s poti

Kitajska je dežela skromnih in varčnih ljudi

Sredstva javnega obveščevanja so nedavno gostovanje lutkovnega gledališča iz Ljubljane na Kitajskem zabeležile, na televiziji smo si lahko ogledali oddajo o spominih z njihove poti in sploh se zdi, da sta povabila in potovanje v tako daljno deželo, kot je Kitajska, nenadoma zbudila tudi pri nas več pozornosti za skupino entuziastičnih ljubljanskih lutkarjev, ki sicer že celo vrsto let v bolj ali manj nemogočih razmerah snujejo, delajo in nehalno razveseljujejo tisoče naših otrok s prečudovitimi lutkovnimi predstavami.

Mogoče se bo kdo vprašal, kaj imajo lutke opraviti s tradicijami NOB in kaj nas to zanima v zvezi z njihovim obiskom na Kitajskem? No, da imajo lutke in lutkovno gledališče tradicijo izpred druge svetovne vojne, seveda vemo, vemo pa tudi, da so živele in imele svoje poslanstvo tudi med narodnoosvobodilnim bojem. Alenka Gerlovičeva je pred časom napisala knjigo o partizanskem lutkovnem gledališču in v uvodu k tej knjigi (ki ga je prispeval Ignac Gregorac) je zapisano, da se je kot zamisel spočelo in se začelo uresničevati že v letu 1943,

bilo malo in ki se nikakor ni smela zgubiti. Smehljajoči obrazi pekinških lutkarjev, ki smo jih poznali že iz gostovanja v Ljubljani, so nas gledali izza steklenih sten. Že dan po prihodu v Peking je bila prva predstava naših. Izkazalo se je, da so kitajske električne napeljave drugačne od naših in gostitelji so se zares potrudili, da so bile vse tehnične zadeve urejene do predstave. Nervoza nastopajočih je bila razumljiva, napeti pa so bili tudi gostitelji, ker so pričakovali obisk visokih vladnih funkcionarjev.

Končno se je vse dobro izteklo. Avditorij je predstavo dobro sprejel (dvorana s 1500 sedeži je bila do zadnjega kotička polna). V deveti vrsti (število devet ima na Kitajskem pomen imenitnosti in je tako kot pri nas številka ena) so sedeli visoki gostje.

Izkazalo se je, da Kitajci dobro poznajo zgodovino Jugoslavije in še zlasti zgodovino našega narodnoosvobodilnega boja, ki ga izjemno cenijo. Zato so se s posebnim spoštovanjem in zanimanjem gledali predstavo s prvimi partizanskimi lutkami. Te so prvič po vojni zapustile muzej in Jugoslavi-

sem na kratkem potovanju z vlakom iz mesta v mesto.

Opažanja

Olga Vipotnikova je na našo željo nanizala še nekaj vtisov, ki nam utegnejo, četudi ne izbrani in komentirani, le ponuditi pogled v kitajski vsakdan.

V Tjencinu so ob bloke in stolpnice pogosto prislonjene nizke hišice, kolibe, ki so jih dovolili tako prizidavati, ker je pred leti mesto prizadel potres in so ljudje ostali brez streh nad glavo. V eno takih hišic smo vstopili in si ogledali, kako živi povprečen delovni človek. Res je, da je vse zelo skromno, vendar tudi neverjetno čisto, lično urejeno. Na obešalnikih visijo zlikana oblačila, rogoznice so spravljene in jih razprostrejo zvečer skromni številniki pa so nameščeni kar napol na cestno stran. Na predmestnih asfaltnih cestah se suši zložena koruza, ki se je vozniki avtomobilov in kolesarji previdno umikajo. Starši vozijo otroke v domiselno sestavljenih vozičkih, ki so hkrati sedeži in mizice. Kolesarjev je ob urah odhoda in prihoda na delo

Tradicionalen obisk na Kitajskem zidu

širše reševati ta osnovna življenjska vprašanja. Voda tudi pogosto ni posebno zdrava, in zato jo redno prekuhavajo. Kitajci dobro vedo, da takih napak ne smejo ponavljati, zato tudi pravijo, da velikih mest ne bodo več gradili.

Zanimivo je tudi, da Kitajci ne poznajo počitnic, kakor jih imamo pri nas. Njihov delovni teden traja od ponedeljka do sobote, naša skupina pa je obiskala neko tovarno v nedeljo. Tudi delo ni še zagotovljeno za vse. Nezaposlenost obstaja, pritisk na delovna mesta je velik in delo dobijo najbolj prizadevni. Res pa je tudi, da skušajo nezaposlene (med njimi je največ mladih brez kakršne koli izobrazbe) došolati, da skušajo oživiti klasične obrti in krošnjarstvo in sploh poiskati vse možnosti za rešitev tega vprašanja.

Posebno poglavje je kitajski čut za vzgojo otrok in njihovo izkazovanje ljubezni do otrok. Četudi se zavedajo, da njihova številčnost prebivalstva vse prehitro narašča in resno propagirajo, naj bi vsaka kitajska družina imela le po enega otroka, storijo kar največ, da bi se otroci v najnežnejšem obdobju svojega življenja in kljub zaposlenosti staršev počutili srečne. Pogosta vprašanja, ki so jih zastavljali obiskovalcem, so veljala prav urejanju vzgojnih vprašanj pri nas in še zlasti jih je zanimalo, kako ravnati z mladimi ljudmi, da ne bi nekritično pobirali iz

drugih življenjskih okolij različnih vplivov, in da bi znali ceniti z bojem pridobljene vrednote.

Videli smo številna čudeša kitajske stare umetnosti pa tudi njihova sedanja umetniška snovanja. Tako smo lahko opazovali slikarja, ki je najverneje prenašal slikarijo-vezenino iz stare predloge na novo osnovo. Tam pomeni ta spretnost že umetniško delo. S posredovanjem prevajalca smo želeli vprašati umetnika, če pri tem delu nikoli ne občuti želje, da bi dodal kaj povsem svojega, novega in izvirnega. Pa se nikakor nismo mogli sporazumeti. Pokazali so nam neko drugo slikarjo, ki je bila zopet verna različica stare predloge, le mogoče malo manj natančna... Tudi pri lutkah, ki jih Kitajci uprizarjajo za otroke in odrasle in so njihova stoletna tradicija, so razlike z našim lutkarstvom zares veliksne. Medtem ko imajo do najnatančnejših podrobnosti izdelane lutke in jih vodijo z že kar nepojmljivo ročno spretnostjo, so njihove predstave predvsem didaktične in ne puščajo mlademu (ali starejšemu) gledalcu možnosti za razmišljanje, kot je to po navadi pri nas.

Olga Vipotnikova nam je pripovedovala še o srečanju s kitajskimi zdravniki, ki so jih pripovedovali o gojenju klasične kitajske medicine, o akupunkturi in o združevanju dosežkov in najnovejših spoznanj v medicini s tradi-

cionalnimi izkušnjami, o praktičnih Kitajcih, ki si prinesejo rogoznice kar pred bolnišnico in tam tudi prepijo, čakajoč na vrsto za zdravnika, o tem, kako zdravi so videti Kitajci nasploh in o tem, kako jih kljub številnim težavam v razvoju povsod spremljajo čistoča, skromnost in neverjetna želja po znanju. Pripovedovala nam je tudi o nedvomno prirojeni gracilnosti nastopajočih otrok v otroškem vrtcu in strogem redu v šolah, kjer učenci še vedno sedijo z rokami na hrbtu...

Od vsega pa je najbolj očitno, da so željni napredka, da iščejo poti k hitrejšemu razvoju, da se zavedajo, bolj kot prej, da vsega iz tisočletne kitajske zgodovine in njene visoke kulture ne gre zavreči, da pa je pot k novemu spriču tako številnega kitajskega naroda treba izvajati postopoma. Odpirajo se navzven, preučujejo vse, za kar menijo, da bi jim lahko na tej poti razvoja koristilo in spodujejo vse, ki so si znali prilagoditi svoj svobodni razvoj in napredek. Pravijo, da so v obdobju samokritike in ocenjevanja prehojene poti. In končno je iz vsega čutili: »Voljo in željo resnično odpreti se v svet in preskočiti omejitve, zastoj, razpad, ki ga je povzročila kulturna revolucija,« so zapisali v skupnem poročilu o gostovanju lutkovnega gledališča iz Ljubljane na Kitajskem.

Bojana Žokalj-Jesih

Lutkarji in ostali člani skupine pred keramičnim zmajem v »Prepovedanem mestu« v Pekingu

kar je bil izjemen ustvarjalni pojav v NOB Jugoslavije pa tudi v Evropi tistega časa.

Tovarišica Olga Vipotnikova, podpredsednica predstava mestne konference SZDL Ljubljane, ki je bila voditeljica ljubljanskih lutkarjev na kitajski turneji, nam je o tej poti, o sprejemu v kitajskih gledališčih, pa tudi o doživljanju Kitajcev povedala nekaj utrinkov. Nismo želeli spravati o političnih razmerah niti o strogo uradnih pogovorih, ki so jih tudi imeli nekaj. Želeli smo izluščiti vtise obiskovalca, ki je bil prvič v deželi, tako širni in daljni, pa vendar vse bližnji našemu razumevanju in poznavanju.

Prisrčnost premaga začetne zadrege

Prva zadrega je bila že na pekinškem letališču, kamor smo prispeli ponoči. Na eni strani so stali naši gostitelji in nas želeli pozdraviti, na drugi strani pa je bilo treba čakati na prtljago, ki je ni

jo in pod spretnimi prsti je zakopitljala partizanska mula, je zakorakal slovenski partizan in se spotikal italijanski vojak. Partizanski skeči so navduševali občinstvo povsod, kjer so se vrstile predstave.

»Ob našem prihodu v pekinško gledališče nas je pričakal transparent:« Učimo se od naših tovarišev. Da to ni bila le ugajana poteza uradne pozornosti, smo spoznali na vsej poti, kjer so nam venomer ponavljali, da se od nas lahko še veliko naučijo.

Program ljubljanske skupine na Kitajskem je bil popolnjen do zadnjega trenutka, tako da za individualne sprehode in izlete ni ostalo časa. Vendar je bilo tudi tako mogoče spoznavati kitajsko življenje, njihovo izjemno skrb za otroke in mladino, za napredek nasploh. Poleg Pekinga so obiskali še mesti Tjencin in Jinan in tako lahko nekoliko bolje opazovali življenje v velikih mestih, medtem ko so si deželo, polja, njihove znane zadrage in vasi lahko ogledovali predv-

(med šesto in sedmo jutraj ter ob petih popoldan) vse polno. Nihče nikogar ne prehitava, nihče se posebno ne razburja. Mnogi se valj v enakomernem ritmu, motijo jo le avtomobili (zvečine vladni in taksiji) ki si utirajo pot med kolesarji pač tam, kjer se pokaže prazen prostorček. V pekinški podzemski železnici vladata red in čistoča in ljudje so oblečeni pisano, nič več montono v modrem in sivem. Nenaravno zvišan glas iz zvočnika opozarja na varno vstopanje in izstopanje. Tudi v trgovinah je obiskovalec prijetno presenečen, saj so dobro založene in prodajalci izredno prijazni. (Seveda pa je za povprečnega Kitajca drago!) Tam in na številnih javnih prostorih je opaziti, da se ljudje učijo angleščino (prebirajo učbenike kar na delovnem mestu).

Naši popotniki so se bali, da v hotelu v Tjencinu ne bo vođe. Na to so jih namreč opozorili, ker so v velikih mestih težave z vodo. Prav tako je tudi z elektriko, ker so se ljudje dosti hitreje priseljevali, kot pa so utegnili

Polaganje venca na grob herojev na hribu herojev v mestu Junan

Banjole na novih poteh

Banjole so najlepši in najbolj urejeni počitniški dom borcev NOV. V treh sodobnih, izvirno oblikovanih zgradbah je 135 sob s po dvema stalnima in enim pomožnim ležiščem. Vse udobje nudi tudi sobe nad obednico in kuhinjo, kjer je še 30 ležišč. Tako se kar 300 gostov lahko poslužuje prh, sanitarij in ogrevanja, to pa je za borce NOV in aktiviste OF, ki prehajajo vse bolj v leta, zdaj že nu-

zaradi pomanjkanja telefona. Toda lani je imel mestni odbor ZZB NOV Ljubljana srečno roko. Za upravnika v Banjolah je pridobil mlajšega in zelo sposobnega človeka, ki izhaja iz partizanske družine v Savinjski dolini in ki se je izkazal že pri mnogih odgovornih dolžnostih. Uspehi so sedaj opazni, pritožbe pa zelo redke.

Zdaj iz Banjol lahko telefonirate, kadar se vam

jedil. Po temeljitem razmisleku so se odločili za en sam, poldietni menu, prilagojen starejšim ljudem, ki je značilen po tem, da vso hrano pripravijo iz svežega mesa, vrtnin in zelenjave, izogibajo pa se konzerviranim hranilom. Dietne obroke sedaj pripravljajo zelo redko in le na podlagi izrecnega dietnega kartončka, ki ga napiše zdravnik. Ta ukrep je zelo poenostavil delo v kuh-

napovedanih podražitev električnega toka, ki ga rabijo za segrevanje vode v bazenu. Ob tem je treba spomniti, da so cene v drugih letoviščih na Jadranu najmanj za enega rdečega tisočaka višje.

Nekateri radi zabavljajo, da je Počitniški dom v Banjolah bolj podoben otroškemu vrtcu kot domu za okrevanje borcev, kar naj bi še zlasti veljalo v sezoni. Toda tem je treba povedati, da bo hrana lahko izdatna in cenena le, če bodo počitniške zmogljivosti v domu polno zasedene, vrhu tega pa je naravno, da v najbolj vročih mesecih na morje prihajajo mlajši ljudje, ker je vročina za starejše nevarna. Prav letos je bilo pet primerov takšnih s srčnim infarktom, visokim pritiskom in hudih astmatikov, ki so se končali s smrtjo kljub takojšnji zdravniški pomoči.

Zategadelj naj nihče od starejših ljudi ne pretirava, vsak naj se poprej posvetuje s svojim zdravnikom, če gre lahko na morje in v katerem letnem času ter koliko lahko plava v bazenu z ogrevano morsko vodo!

Brez dvoma še tudi v Banjolah obstajajo razlogi za upravičene prigovore in možnosti za nadaljnje izboljšave. Na primer: sedaj je samo od gostov odvisna čistota letoviških sob (razen v depandansi 2, kjer je po tleh tapisom in morajo za snago skrbeti čistilke). Zgodi se, da nekateri puščajo za sabo zelo zanemarjene in onesnažene sobe, čistilke, ki bi morale sobe ob odhodu vsake izmene pregledati in po potrebi dodatno očistiti, pa za to nimajo časa ali volje. Zaradi tega v Banjolah resno razmišljajo, da bi uvedli

vsakodnevno čiščenje po vseh zgradbah. Kajpak bo to povečalo število zaposlenih, s tem pa bivanje v Banjolah tudi podražilo. Za sedaj ima delovna skupnost Počitniškega doma Banjole le 9 stalno zaposlenih, 38 do 65 pa jih vzamejo na pogodbeno delo za krajši ali daljši čas. Slednji navadno nimajo velikega interesa, da bi se posebej trudili in se izkazali pri delu.

Banjole so nastale na podlagi mnogih odrekanih in z nesebičnim delom naših tovarišev. Vsi, ki odhajamo tja na počitnice, se moramo zavedati, da je bivanje v tem počitniškem domu odvisno predvsem od naše vsestranske srčne kulture. Z osebnim zgledom bomo pomagali tistim, ki Počitniškemu domu Banjole utirajo nove poti...

Franci Strle

no. Centralno ogrevanih je še 12 sob v zgradbi B, kjer pa so sanitarije zunaj sob. Prav toliko sob ima zgradba A, ki ni ogrevana, a so jo predelali, tako da ima tam zdaj vsak soba tudi sanitarije. Dvajset ležišč imajo še v lesenih počitniških hišicah, ki so ostale kot spomin na skromne začetke pred dvajsetimi leti. V Počitniškem domu Banjole, ki deluje pod pokroviteljstvom mestnega odbora ZZB NOV Ljubljana, imajo torej 540 ležišč, ki so zlasti julija in avgusta polno zasedena.

Lani so Banjole dobile tudi plavalni bazen z ogrevano morsko vodo. Širok je 10 in 17 in pol metra, odprt pa je v predsezoni – od 15. marca do 5. junija – in v posezoni – od 15. septembra do 5. januarja. Ta bazen je velika pridobitev za tiste borce in aktiviste, ki se morajo izogibati poletni vročini, a jim milo obmorsko podnebje in topla kopel v morski vodi poživljata telo in duha.

V preteklih petnajstih letih je bilo vloženega veliko denarja za zgraditev in posodobitev Počitniškega doma Banjole. Žal je bilo ves ta čas tudi veliko pritožb, kar pomeni, da za dobro poslovanje in dobro počutje niso dovolj samo lepe zgradbe, ampak so potrebni predvsem sposobni in prizadevni ljudje. Pritožbe so bile predvsem na račun hrane, čistosti okolja in

zljubi; gostom sta na voljo dve javni telefonski govornici, od drugod pa lahko kličete upravo na štev. 73-124 prek 052, ki ima telefonsko centralo z dvema linijama. Tako so odpadle mnoge nevspečnosti in pota.

V Banjolah lahko zdaj dobire zdravniško pomoč, in sicer: v nujnih primerih nemudoma, vsak dan (tudi ob sobotah in nedeljah) od osemnajstih do dvajsetih pa sta v ambulantni tako zdravnik kot tudi medicinski tehnik. Pravkar se pogovarjajo, da bi Počitniški dom v Banjolah dobil zdravnika, ki bi v ambulantni delal tudi dopoldne, od aparatur pa tudi EKG.

Oz Ljubljane v Banjole se zdaj lahko ob začetku izmene odpeljete z avtobusom in se od tam ob koncu izmene tudi pripeljete.

Hrana je zdaj odlična, najbrž celo boljša kot v Strunjanu. Gotovo bo vsakogar zanimalo, kako so to dosegli.

Novi upravnik Jože Divjak je zadevo razčlenil takole: V preteklosti je obstajala težnja, da v kuhinji pripravljajo po dva navadna in dva dietna menija. Spričo nestrokovnega strežnega osebja in muhavosti nekaterih gostov je zaradi tega prihajalo med strežbo do zmede, kar je na eni strani povzročalo nejevoljo gostov, po drugi pa tudi znatne izgube na račun že pripravljenih, a zavrženih

nji in strežbi, prinesel pa je tudi velike prihranke pri varčevanju z jedili, kar vse je bila osnova, da so hrano lahko izdatno izboljšali. Kajpak so k temu pripomogli tudi delavci v kuhinji, zlasti vodja kuhinje Ančka Bogdan in vodja popoldanske izmene v kuhinji Joža Švajc ter nabavljac Vili Tomažič.

Že lani in letos so letovalci odhajali iz Banjol zelo zadovoljni, število gostov pa se veča iz izmene v izmeno. V predsezoni od 15. marca do 25. junija letos se je v desetih izmenah po deset dni vrstilo 2.094 odraslih (od tega 1.422 članov ZZB NOV) in 315 otrok, v sezoni od 25. junija do 5. septembra letos pa 3.025 odraslih) od tega 1.539 članov ZZB NOV) in 612 otrok. V Banjolah si je do septembra letos utrjevalo zdravje kar 2.961 borcev NOV in aktivistov OF. Cene za en oskrbni dan so bile zelo ugodne. V predsezoni do 5. junija so člani ZZB NOV za en oskrbni dan odšteli le od 170 do 210 dinarjev (nečlani od 210 do 250 dinarjev). Zaradi majskih podražitev so se morale cene povečati na 200 do 240 dinarjev za člane ZZB NOV (za nečlane na 240 do 290 dinarjev), z vmesnimi podražitvami v sezoni pa na 260 do 310 dinarjev za člane ZZB NOV (za nečlane na 280 do 350 dinarjev). Te cene bodo veljale tudi v posezoni, in sicer zaradi

Kakor nekdanj, ko je naša domovina v najtežjih časih svojega obstoja, med okupacijo, svoje rodoljube klicala na pomoč, nas vabi v svoje okrilje Partizanski dom na Vodiški planini sredi Jelovice.

Dom ima 52 ležišč, svojo okrepevalnico, ki nam nudi raznovrstno domačo

sebeno priporoča ljubiteljem športa in mladini, so pa iz Kamne gorice, Miklavčevca in Kroke.

Na partizanski Jelovici je veliko obležij iz narodnoosvobodilnega boja. Eno uro je oddaljena Kropa. Ta kraj z bližnjo okolico je bil med vojno eno glavnih zatočišč za tam-

nemškega obroča je padlo 11 partizanov. Postavljen jim je lep spomenik. Z Vodiške planine je spomenik oddaljen le uro hoda. Po lepi cesti se lahko odpravimo do Martinčka, kjer je več pastirskih koč. Malo naprej je pomnik, zgrajen iz kamna v čast pobitih ranjencev Prešer-

hrano, od mleka, žgancev do kruha in vseh drugih kmečkih jedi. Nudi nam čist zrak, mir ter izhodiščno točko za izlete. Torej so vse možnosti za pomirjanje živcev, dobro pretakanje krvi in zdravljenje srca.

Dovoz do Vodiške planine je iz Železnikov (makadam), Bohinja, najlepše pa pridemo iz Radovljice. Peš poti, kar se po-

kajšnje partizane. Ljudje so bili zelo enotni in aktivni ter so imeli stalno zvezo s primorskimi ljudmi. Uro in pol oddaljena prijazna vasica Jamnik je znana po partizanski tehniki Meta. Prav tako je zelo pomembna Mošenška planina, znana po tragediji, ko se je partizanska enota Cankarjevega bataljona umaknila iz Dražgoš. Pri preboju iz

nove brigade. Uro od tu je Lipniška planina, znana po padlem narodnem heroju Jožetu Gregorčiču, ki je pokopan v Radovljici.

V neposredni bližini doma pa so pomembni pomniki, in sicer v spomin na ustanovitev jelovške čete, Cankarjevega bataljona in na oboroženo vstajo na Gorenjskem.

Pavel Dobrovoljc

INVALIDI BORCI NOB, ODLOČITE SE ZA ZDRAVLJENJE ALI ODDIH

KRKA
TOZD ZDRAVILIŠČA
Novo mesto

zdravilišče Dolenjske Toplice
Tel. 068/85-730, telex YU ZDT 35821

ZDRAVLJENJE IN REKREACIJA DELAVCEV

V ZDRAVILIŠČU DOLENJSKE TOPLICE smo v okviru prizadevanj za izboljšanje in zaščito zdravja delovnega človeka pripravili posebne programe zdravljenja delavcev, ki imajo težave z različnimi oblikami revmatičnih obolenj hrbtenice, sklepov, mišic in veziv, stanj po poškodbah in operacijah kakor tudi prekrvavitvene motnje okončin živčevja. Ravno tako smo za zaščito zdravja delovnega človeka pripravili program aktivnega oddiha in rekreacije.

I. Program 14-dnevnega zdravljenja obsega:

1. Prvi in kontrolni specialistični pregled z elektrokardiogramom;
2. Medicinsko gimnastiko v termalni vodi in na suhem;
3. Ustrezno mehano, termo in elektroterapijo: ekstenzije, medicinske masaže, parafinske obloge, infra in ultraviolet obsevanje, UKW in mikrovalovno obsevanje, terapijo z diadinamskimi tokovi in elektrostimulacije;
4. Potrebno dietno prehrano.

II. Program 10-dnevnega aktivnega oddiha in rekreacije pa obsega:

1. Specialistični zdravniški pregled;
2. Skupinsko telovadbo v bazenih s termalno vodo;
3. Skupinsko telovadbo v telovadnici in na prostem;
4. Potrebno dietno hrano.

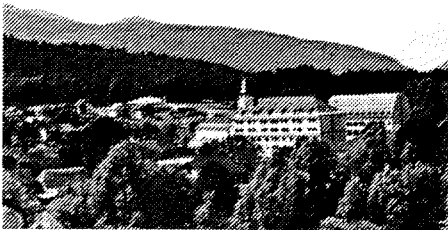
Cena navedenih programov v času do 15. 10. 1981 znaša:

- program zdravljenja 625 din dnevno,
- program aktivnega oddiha in rekreacije 480 din dnevno.

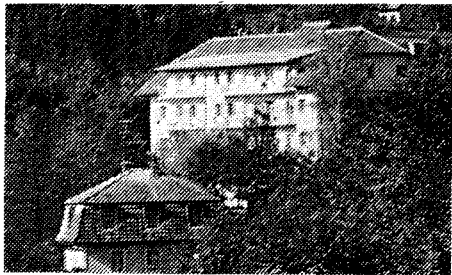
Poleg navedenih programov pa obstajajo možnosti vse vrste rekreacije, sprehodov, športa, ribolova, lova, spoznati bližnjo in daljnjo okolico (Novo mesto, Kartuzija Pleterje, Kostanjevica – Forma viva, Trška gora – Krkin hram, Baza 20) ter se v celoti sprostiti, saj je Zdravilišče Dolenjske Toplice s svojo lego privlačen turistični kraj, ki omogoča s svojimi zdraviliškimi in turističnimi storitvami prijetno bivanje in hitro okrevanje. Zdravilišče Dolenjske Toplice nudi torej vse možnosti za povrnitev zdravja in delovnih sposobnosti.

Zaupajte svoje delavce našim terapevtskim postopkom in zdraviliškim storitvam.

Direktor
Jože Plut, oec.

Dolenjske toplice

Šmarješke toplice

KRKA
TOZD ZDRAVILIŠČA
Novo mesto

zdravilišče Šmarješke Toplice
Tel. 068/84-900, telex YU KRKA 35713

ZDRAVLJENJE IN REKREACIJA DELAVCEV

ZDRAVSTVENI PROGRAM je namenjen osebam, ki že imajo bolezen ali poškodbo srčno-žilnega, dihalnega, lokomotornega ali živčnega sistema. Z zdravljenjem želimo zmanjšati ali olajšati posledice bolezni, skrajšati ali odpraviti obdobja funkcionalne insuficience, usposobiti človeka za maksimalno življenjsko in delovno zmogljivost.

Program 14-dnevnega zdravljenja obsega:

- prvi in ponovni specialistični pregled; EKG, antropometrijo in ergometrijo;
- skupinsko telovadbo v vodi ali na suhem; fizikalno terapijo; potrebno dietno prehrano.

Cena penziona in zdravstvenega programa v času do 15. 10. 1981 je 625 din dnevno.

PROGRAM REKREACIJE je namenjen osebam, ki imajo zmanjšano delovno sposobnost ali kronične izčrpanosti zaradi dela in življenjskih pogojev, še vedno pa niso izražene bolezni. Aktivni oddih je učinkovit način zaščite delovnega človeka od posledic modernega načina življenja in dela. Osnovni cilj je obnavljanje delovne sposobnosti, zmanjšanje odsotnosti z dela in preprečevanje invalidnosti.

Program 10-dnevnega oddiha in rekreacije obsega:

- prvi specialistični pregled in kontrolni specialistični pregled, EKG, ergometrijo in antropometrijo, skupinsko telovadbo v vodi in na suhem, potrebno dietno prehrano.

Cena penziona s programom rekreacije v času do 15. 10. 1981 je 480 din dnevno.

Program zdravljenja z akupunkturo

Zdravljenje »kronične bolečine« z akupunkturo izvaja specialist na osnovi medicinske dokumentacije, katero prinese bolnik s seboj v zdravilišče.

Področje terapije kronične bolečine zajema:

- kronične glavobole, kronične nevralgije, kronične bolečine v hrbtenici, sklepih zaradi revmatičnih ali degenerativnih znakov bolezni, kronične bolečine kot posledice poškodb ali operacij.

Zdravljenje traja od 14 do 21 dni – cena penziona in zdravljenja v času do 15. 10. 1981 je 785 din dnevno. V ceni so zajete:

- penzijske storitve, prvi in ponovni spec. pregled, akupunktura 10 ×, termalne kopeli vsak dan, fizikalne storitve po dogovoru z zdravnikom (12 × – individualne).
- Poleg navedenih programov pa obstajajo možnosti vseh vrst rekreacije, sprehodov, športa, ribolova, lova, spoznati bližnjo in daljnjo okolico (Novo mesto, Kartuzija Pleterje, Kostanjevica – Forma viva, Trška gora – Krkin hram, Baza 20) ter se v celoti sprostiti, saj je Zdravilišče Šmarješke Toplice s svojo specifično lego privlačen turistični kraj, ki omogoča s svojimi zdraviliškimi in turističnimi storitvami prijetno bivanje in hitro okrevanje.

Zaupajte vaše delavce naši zdravniški negi.

ZDRAVILIŠČE ŠMARJEŠKE TOPLICE

SPLOŠNO
GRADBENO
PODJETJE

STAVBENIK

KOPER
N.SOL.O.

IMOS

TOZD gradbena operativa obale, Koper

TOZD gradbena operativa, Ljubljana

TOZD gradbeni polizdelki, Koper

TOZD obrtniški obrati, Izola

TOZD avtostrojni park, Izola

TOZD projektivno konstrukcijski biro, Koper

TOZD družbeni standard, Izola
SDS skupne službe, Koper

– gradimo vse vrste investicijskih objektov

– vključeni smo v usmerjeno stanovanjsko gradnjo

– prevzemamo inženiring za vse vrste objektov

– projektiramo vse vrste tehnične dokumentacije

– proizvodimo gradbene polizdelke po svojem programu in naročilu

– izvajamo finalna dela na vseh objektih

AJDOVŠČINA

Zbor borcev bataljona Simona Gregorčiča

Zadnjo soboto avgusta letos smo se v Domu JLA v Ajdovščini srečali na delovnem zboru nekdanji pripadniki prvega primorskega partizanskega bataljona Simona Gregorčiča. Na zboru so bili tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij in skupščin domicilnih občin, predstavnik SO Ajdovščina Ladislav Batagelj in predsednik zbora krajevnih skupnosti SO Nova Gorica Stojan Zigon, predstavniki garnizona JLA iz Ajdovščine, predstavniki krajevnih skupnosti Mile Spacapan-Igor Ozeljan-Smihel in pa delegacija pionirjev osnovne šole Sempas (ta šola nosi ime bataljona). Vse borce je še posebej razveselila navzočnost pionirjev in vsem je pionirski iskren in prisrčen pozdrav segel globoko v srce.

Predsednik domicilnega odbora Jože Pahor-Sever je zboru poročal o delu domicilnega odbora in njegovih komisij za obdobje od 1977 do konca maja 1981. Veliko je povedal o obsežnem delu, ki je bilo opravljeno v tem obdobju. Na zboru so se borci posebej ustavili pri obravnavanju vprašanja o zbiranju gradiva za zgodovino bataljona. Ugotavljajo, da se morajo pri tem delu aktivno zavzeti vsi, torej vsak pripadnik bataljona, borci in aktivisti ob pomoči vseh terenskih delavcev OF, koder je bataljon deloval, to je na celotnem ozemlju Primorske pa vse tja v Slovensko Benečijo.

Na zboru so si bili enotni, naj bi bil vsem četam bataljona podeljen domicil v občinah, na območju katerih je delovala posamezna četa. Brkinski četi je domicil že podelila občina Ilirska Bistrica, Vojkovi četi pa ga bo podelila občina Idrija. Bataljon ima sicer domicil v občinah Ajdovščina in Nova Gorica, ker pa je bataljon

Pionirji so pozdravili zbor borcev 1. bataljona Simona Gregorčiča

deloval po celi Primorski tako vojaško kakor politično, saj so njegovi pripadniki tudi ilegalni aktivisti, bi bilo povsem prav in upravičeno, da bi temu bataljonu podelile domicil še druge primorske občine, kar je na srečanju borcev že 1977. leta predlagal predsednik občine Ajdovščina tovariš Ladislav Batagelj.

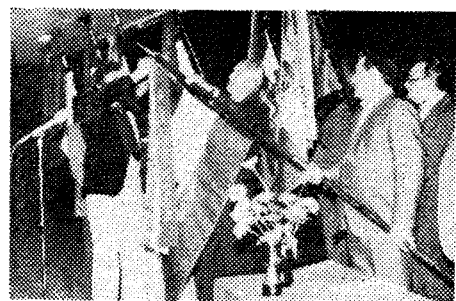
Borce je razveselil tudi predlog za odlikovanja, s katerima naj se odlikuje bataljon ob 40-letnici njegove ustanovitve, ki jo bodo praznovali leta 1982. Taktar se bodo borci srečali na Nanosu.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

LJUBLJANA

Praznovanje Posavja

Letos, ko praznujemo 40-letnico ustanovitve OF in 40-letnico vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije, so bile prireditve na ljubljanskem Posavju, ki je 7. septembra praznovalo svoj spominski dan (tega dne leta 1941 so mladinci Posavja izvedli prvo oboroženo akcijo proti okupatorju), slovesnejše, pestrejšje in bolj množične, saj so bile organizirane razne proslave, kulturne prireditve, športna tekmovanja, tovariška srečanja, izleti in podobno.

Osrednja proslava je bila v KS Ivan Kavčič v osnovni šoli Milana Šuštaršiča. Slavnostni govornik je bil predsednik OK SZDL - Joško Pirnar. Predsednik občinskega odbora ZZB NOV Mirko Jerman je nato razvil prapor KO ZB NOV Jože Štembal. Predsednik občinske skupščine Janez Rigler pa je podelil odlikovanja predsedstva SFRJ aktivistom ZB NOV in ZRVS.

DUŠAN REBOLJ

JESENICE

Novo spominsko obeležje vrh Mežaklje

Spominsko obeležje desetim padlim partizanom vrh Mežaklje.

Gora Mežaklja, ki se na južni strani gornjesavske doline razprostira od Jesenic do Mojstrane, je bila veliko operativno področje raznih partizanskih enot. Na njej so se partizani pogosto spopadali s sovražnikom. Mežaklja je zato na več krajih prepojena s partizansko krvjo, ki so jo tu prelili predani rodoljubi, borci za svobodo in revolucijo. Tem v spomin so po Mežaklji postavili številni pomniki na tiste dogodke. Eden od njih sicer preskromen, je stal takoj ob prihodu na vrh po stezi, ki vodi od stelišča na Jesenicah. Ker je bila to zelo prometna partizanska pot, so bili tu in v bližnji okolici pogosto boji s sovražnikom. V spomin na deset padlih partizanov raznih enot na tem mestu in okolici so v okviru letošnjega praznika krajevnih skupnosti Podmežaklja na levi strani takoj ob prihodu na vrh Mežaklje z Jesenic odkrili spominsko ploščo, na kateri so imena vseh desetih padlih. Tu mimo vodi pot, po kateri pripravijo vsako leto več pohodov.

BRANKO BLENKUS

BILJE

Doprnski kip narodnega heroja Ivana Suliča-Carja

V prijazni partizanski vasi Bilje na Goriškem je bil 12. septembra letos dogodek, ki nas spominja na krvave dni revolucije in narodnoosvobodilnega boja in na ljudi, ki so v tem boju darovali svoja življenja za našo srečo in svobodo. Ob praznovanju 40-letnice vstaje slovenskega in jugoslovanskega narodov in narodnosti, 40-letnice ustanovitve OF in jugoslovanske ljudske armade, ob praznovanju občinskega praznika novogoriške občine in krajevnega praznika krajevnih skupnosti Bilje, so v Biljah, ob osnovni šoli sredi vasi, odkrili doprnski kip svojega vaščana, narodnega heroja Ivana Suliča-Carja, ki ga je oblikoval domačin, akademski kipar Negovan Nemec. Slovesnosti se je poleg domačinov udeležilo nekaj tisoč ljudi iz sosednjih in oddaljenih krajev. Carjevi soborci - nekdanji pripadniki VOS, 1. primorskega partizanskega bataljona Simona Gregorčiča, katerega pripadnik je bil Car od vsega začetka in pripadniki drugih partizanskih enot in aktivisti. Med udeleženci so bili tudi Lidija Sentjunc, dr. Joža Vilfan, narodni heroj Albin Gruden-Bliš, generalni konzul SFRJ v Trstu Stefan Cigoj, Julij Beltram-Janko, kateremu je tega dne dopoldne občinska skupščina Nova Gorica na slavnostni seji podelila naziv častnega občana občine Nova Gorica, in pa predstavniki PDO občin in krajevnih skupnosti.

Doprnski Carjev kip je odkril Vidko Hlaj, slavnostni govor pa je imel komandant ljubljanskega armadnega območja, generalpodpolkovnik Branko Jerkič. Ob Carjevem kipu je bila častna straža pripadnikov karavle JLA iz Mirna, ki nosi njegovo ime, slavnostni prostor ob kipu pa so krasili prapori partizanskih enot, ki jim je Car pripadal, in prapori domačega in sosednjih združenj borcev NOV.

Slovesen kulturni program so izvedli učenci domače osnovne šole, godba milice iz Ljubljane, igralci PDG iz Nove Gorice in pevski zbori iz Bilj, ki ga vodi Peter Budin, Vrtojbe, ki ga vodi Alenka Saksida, in iz Mirna, ki ga vodi Anton Klančič.

Branko Jerkič je v svojem govoru poudaril, da so primorski Slovenci bili boj za nacionalno osvoboditev, že od podpiša krivične mirovne pogodbe, takoj po prvi svetovni vojni in da je ta boj prerasel v organiziran oborožen narodnoosvobodilni boj na Primorskem že leta 1941.

V partizanski Biljah, v Carjevi rojstni vasi, je bil ustanovljen odbor OF že 11. novembra 1941. Kmalu zatem so se mladinci in mladinke organizirali v SKOJ, žene pa v organizacijo AFZ. Že v začetku septembra 1942 je iz Bilj odšlo k partizanom kar 15-fantov. Med temi fanti je bil tudi devetnajstletni Ivan Sulič-Car.

Življenje Ivana Suliča-Carja je ugasnilo 26. decembra 1944, ko se je vračal iz Gorice v Vrtojbo in je med potjo padel junaške smrti pod nacističnimi strelji. Nemci so njegovo truplo obesili na letališču pri Gorici. Kljub mnogim prizadevanjem Carjevih soborcev in aktivistov njegovega groba do danes niso uspeli najti. Kdo ve, kam so ga nacistične zveri pokopale?

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

PODSREDA

Preskarjev mlin obnovljen

Na kraju, kjer je bila skoraj v celoti uničena 2. grupa odredov Kozjanskega bataljona, je bila v soboto, 12. septembra, slovesnost ob odprtju prenovljenega Preskarjevega mlina. Druga četa odredov Kozjanskega bataljona je na Osredku pri Podsredi delovala od septembra 1942 do 18. februarja 1943, ko je Nemcem v 2. četo uspelo vriniti vohunko, nekdanjo kurirko celjskega okrožja, ki je izdala taborišče na Osredku. In ravno ob Preskarjevem mlinu ob potoku Močniku je v noči zašla v zasedo in bila skoraj v celoti uničena. Padlo je 14 borcev, 7 večinoma ranjenih pa so Nemci zajeli in odpeljali ter kasneje ubili. Le petim ranjencem se je uspelo rešiti, ter se priključiti 3. četi.

Zato je bila že pred leti dana pobuda domicilnega odbora 2. grupe odredov iz Celja, da se na Osredku postavi spomenik, s katerim bi izrazili globoko spoštovanje do borcev Kozjanskega bataljona, da so dali življenje za svobodo, ki jo imamo danes. Zamisli za ureditev spomenika je bilo več in so se iz dneva v dan spreminjale, pokazale pa so se tudi finančne težave. Končno so skupaj z občinskim združenjem zveze borcev Šmarje pri Jelšah, Zavodom za spomeniško varstvo v Celju, osnovno organizacijo ZSMS Podsreda ter krajski KS Osredok, našli najbolj ustrezno rešitev - adaptirati, zaščititi in obeležiti mlin kot spomenik 1. kategorije v spominskem parku Kumrovec-Trebnje. Pri prenovi spominskega obeležja, kakor tudi pri ureditvi ceste so z lastnim delom pomagali prav vsi. Posebej pa so se izkazali mladi, saj so v teh krajih še kako dovzetni za ohranjanje revolucionarnih tradicij in najbolj srečni so, ko jih obiščejo borci, ki so v njihovih krajih bili hude bitke. To so dokazali tudi z ustanovitvijo pohodne enote, ki že peto leto zapored hodi po poteh Kozjanskega bataljona in to tradicijo želijo še ohraniti.

Današnja podoba Preskarjevega mlina na Osredku

Na slovesnosti, ki se je ujela s praznovanjem praznika občine Šmarje pri Jelšah, so se zbrali vsi preživeli borci in aktivisti, predstavniki družbenopolitičnih organizacij brežiške in šmarške občine ter krajski Osredok in okolice. Slavnostni govornik je bil komisar 2. grupe odredov Franc Slovinc-Popaj, ki je v svojem govoru orisal dogodke pred 40. leti na tem delu Stajerske in poudaril, da spomenik ne pomeni samo zahvale in izraza spoštovanja do borcev, ki so delovali na tem območju, ampak bo z dokončno ureditvijo ceste povezal kraj z bližnjim okoljem ter mu dal lepšo podobo. Borci in krajski imajo v svojem programu še nekaj nalog ali želja, ki jih nameravajo realizirati ob prihodnjega leta, in sicer dokončno usposobiti mlin za nemoteno obratovanje, pridobiti domicil v brežiški občini ter asfaltirati cesto. Če bo interes še naprej takšen, kot se je pokazal na sobotni slovesnosti, jim bo to brez dvoma uspelo.

DARJA LOJEN

CERKNO

Srečanje skojcevcev

Po petintridesetih letih so se lani srečali v Cerknem nekdanji skojcevci in skojevke s Cerkljanskega, ki živijo širom po Sloveniji. Po osvoboditvi ni bilo zaposlitve v Cerknem, zato so odšli za službo v druge kraje. Lani so se na srečanju domenili, da se bodo zopet srečali ob letu. Zato se domačini že pripravljajo na to srečanje, ki bo 3. oktobra.

Letošnje srečanje skojcevcev bo posvečeno 40-letnici vstaje. Skojcevci in skojevke se bodo poklonili 47 padlim tečajnikom partijske šole na Brdcih nad Cerknem. Po kulturnem programu v osnovni šoli - spomenik NOB si bodo ogledali nekatere obrate tovarne Eta in potem nadaljevali srečanje v hotelu Eta. Nad sto je skojevcev, ki živijo v raznih krajih Slovenije. Če so organizatorji na koga pozabili, naj se kljub temu, da ni dobil osebnega vabila, srečanja udeleži.

JANEZ JERAM

MARIBOR

Spomini na gori jurišev

Krajevna organizacija ZB NOV Jožica Flander - Maribor vsako leto organizira prijeten izlet za svoje člane in njihove ožje sorodnike. V petek, 11. septembra 1981, smo bili na izletu v Velenju, Topolšici in na Graški gori.

Ob sedmih zjutraj smo se zorali. Stiriinpetdeset navzočih, dobro razporeženih se nas je odpeljalo proti Velenju. Pot se nam je zdela kratka, saj je čas hitro minil. V Velenju smo si ogledali muzej. Po ogledu smo se odpeljali na trg v Velenju, kjer smo občudovali spomenik tovariša Tita in čudovito urejeno okolje. Osupnili pa smo ob huliganskih dejanjih mladine, ki so odtrgali erke imen padlih na spominskih ploščah pred vodometom. Zakaj?

Ogledali smo si spominsko sobo v Topolšici, kjer sm videli fotografije padlih borcev.

Nato smo krenili na Graško goro ali »goro jurišev«. Avtobus se je ustavil na vrhu gore ob plošči. Stopili smo proti spomeniku. Z enominutnim molkom smo počastili spomin naših padlih junakov 14. divizije. Delegacija je pločila venec. Med nami sta bila tudi udeleženca 14. divizije, Lazar Božič in Edo Lugarič.

Spomini na gori jurišev so bili boleči, težki, bežni, a kljub vsemu ponosni. Med nami sta stala junaka, ki sta preživela strahote na Graški gori. Odšli smo v koč, kjer so nas prijetno pogostili. Proti večeru smo se vrnili v Maribor. Organizator - vodstvo naše krajevene organizacije ZB NOV pa nam je obljubilo, da si bomo prihodnje leto ogledali Brione.

ANGELA JELEN

RAŠICA

Spomin na ustanovitev 1. kamniškega bataljona

Prav na vrhu hriba nad vasio prve slovenske požgane vasi Rašica, ki je bil leta 1958 poimenovan po narodnem heroju Stanetu Koscu (prvem poveljniku Rašiske čete) je razgledni stolp in na njem spominska plošča, ki prča, da je bil 17. avgusta 1941 tako rekoč ob samem začetku vstaje slovenskega ljudstva ustanovljen 1. kamniški bataljon, ki je združil prve borce za svobodo od Save do Kamniških planin (v Kamniški, Mengeški, Moravski, Radomeljski in Rašiski četi). Na tem zgodovinskem prostoru je bila v nedeljo slovesnost, ki jo je začel prvoborec Rašiske čete in predsednik občinskega odbora ZZB NOV ljubljanske občine Šiška Cveto Novak. Izrekel je prisrčno dobrodošlico soborcem in aktivistom OF, predsedniku RO ZZB NOV Janezu Vipotniku, predstavnikom družbenopolitičnega življenja Ljubljane, Domžal in Kamnika, krajanom, mladinski pohodni enoti in planincem, nakar je predal besedo slavnostnemu govorniku, predsedniku predsedstva SR Slovenije Viktorju Avblju. V uvodnem delu govora je tovariš Avbelj izrekel priznanje družinam, kot so Koščeva, Rožančeva, Novakova, Pečarjeva, Bukovčeva, Pirševa, Dermastjeva, Šturmovna in revolucionarjem, kot so bili: Ivan Novak - Očka, Tomo Brejc, Tone Šturm, Rezka Dragarjeva, Cene Stupar in še mnoge drugih, saj so njihova imena najtesneje povezana z oblikovanjem in utrjevanjem naprednega revolucionarnega razpoloženja med prebivalstvom teh krajev. Zato

ni bilo naključje, da so bila ravno na tem področju pomembna partijska srečanja, ki se jih je udeležil ali jih je vodil tovariš Tito: v Goričanah leta 1934, pri Mihi Novaku v Tacnu 1939 in na Vinjah pri Domžalah 1940. Tovariš Avbelj je v govoru orisal trenutne politične in gospodarske razmere pri nas in še zlasti poudaril naloge za rešitev nakopičenih težav.

Po kulturnem programu, ki ga je domiselno zasnoval amaterski režiser Peter Militarov, je Viktor Avbelj podelil 25 spominskih plaket živim borkom in borcem 1. kamniškega bataljona (tistim, ki zaradi bolezni niso mogli na zbor, bodo izročena osebno). Zatem pa je predsednik PD Rašica Lojze Čizman povabil k slovesnosti pri planinskem domu pod samim vrhom Staneta Kosca, ki so ga poimenovali po Rašiski četi, spominsko tablo pa je odkril Viktor Avbelj - Rudi.

STAS

Franc Molek

Franc Molek iz Borovnice je umrl julija, star 81 let. Ob okupaciji je bil zaposlen na železnici. Ze avgusta 1941 se je vključil v boj proti okupatorju. Sodeloval je pri mnogih akcijah železničarjev, ki so jih izvrševali za OF. Spomladi 1944 ga je okupator aretirali in odpeljal na prisilno delo v Nemčiji. Po vrnitvi domov se je vključil v vse družbenopolitične organizacije. Za svoje delo je bil tudi odlikovan z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo.

Pavel Fajmut

Rodil se je pred 75 leti v Topli pod Peco. Leta 1942 se je povezal s prvo Koroško četo. Vse do osvoboditve je bil sodelavec in bорец v NOV na Koroškem. Za to je dobil tudi številna priznanja in odlikovanja. Pri partizanih je imel še pet bratov. Junija smo ga pokopali na pokopališču v Črni.

Janez Pečar

Leta 1906 se je rodil v Zasiplu nad Bledom. Med okupacijo se je pridružil prvim aktivistom NOV, konec leta 1944 pa se je vključil v partizanske vrste in se bojeval v Prešernovi brigadi. Po osvoboditvi se je zaposlil v jesiški železnici, kjer je delal do upokojitve. Junija smo ga pokopali na gorjanskem pokopališču.

Vladimir Ivančič

Rodil se je leta 1925 v Celjah v Brkinih. Po odhodu brata Toneta k partizanom so 16-letnega Vladimira in očeta zaprli v videmske zapore. Ko je po kapitulaciji Italije prišel iz zaporov, se je priključil NOV. Do osvoboditve je bil kurir na več karavlah. Po osvoboditvi se je aktivno vključil v obnovo domovine in v družbenopolitično življenje. Vztrajal je na skopi brkinski zemlji in se bojeval za napredno kmetijstvo. Za delo med NOB je bil odlikovan. Pokopali smo ga januarja.

Jože Cingerle

Marca smo ga pokopali na pokopališču na Grosupljem. Pred 64 leti se je rodil v Avstriji. Leta 1941 je prišel z italijansko vojsko v Črnomelj. Njegovo namero, da bi odšel k partizanom, so Italijani odkrili in ga poslali v taborišče v Afriko. S 3. prekomorsko brigado je prišel v Slovenijo in se v Vojkovi brigadi bojeval do osvoboditve. Za hrabrost je bil dvakrat odlikovan. Po vojni je bil aktiven politični delavec.

Ivan Klančičar

V Zagorju smo julija pokopali borca Ivana Klančičarja iz Potoške vasi pri Zagorju. Rojen je bil leta 1927. V NOV je vstopil aprila 1944. Bil je v Cankarjevi brigadi in v njenem jurišnem bataljonu vse do osvoboditve. Pred vstopom v NOV je bil vključen v mladinsko organizacijo na Orleku pri Zagorju. Bil je odlikovan za hrabrost.

Emanuel Žagar-Tomaž

Na ljubljanskih Zalah smo se junija poslovili od Emanuela Žagarja-Tomaža, rojenega pred 64 leti v Ljubljani. Tomaž je odšel k partizanom iz Ljubljane malo pred italijansko kapitulacijo. Nazadnje je bil v Prešernovi brigadi. Po vojni je kot rezervni vojni starešina napredoval do rezervnega kapetana 1. razreda. Delal je v elektrogospodarstvu, hkrati pa je bil aktiven funkcionar v občinskih športnih organizacijah in v bežigradski krajevni skupnosti Boris Zihel. Za hrabrost med vojno je prejel več vojaških odlikovanj, za prizadevno družbenopolitično delo po vojni pa red dela s srebrnim vencem in srebrni znak OF.

Ivana Sevšek

Maja smo se na pokopališču v Stari cerkvi poslovili od Ivane. Rodila se je pred 78 leti v vasi Pirče ob Kolpi. Njen brat Majetič, španski borec, je vključil Ivano v OF že leta 1941. Bila je predsednica terenskega odbora OF v vasi Pirče in je organizirala AFŽ po sosednjih vaseh. Po vojni se je naselila v Slovenski vasi pri Kočevju. Tudi tu je sodelovala v vseh družbenopolitičnih organizacijah.

Viktor Kurent

V 81. letu starosti je umrl v Črnučah Viktor Kurent, veteran železniške stavke leta 1920 na Zaloški cesti v Ljubljani. Leta 1941 se je vključil v OF ter delal na terenu v Črnučah vse do odhoda k partizanom. Bil je nosilec mnogih vojni in povojnih odlikovanj.

Rudi Kopar

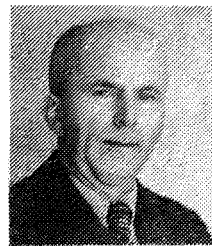
Januarja smo se na novomeškem pokopališču poslovili od borca Cankarjeve brigade in partizanskih delavnic Rudija Koparja, starega 70 let. Revolucionarna misel, v kateri je rasel, ga je kmalu med železničarji pripeljala v vrste pristašev OF. Za svojo udeležbo v NOV in strokovno delo pri železnici je bil odlikovan.

Ludvik Rozman

Julija je v 68. letu starosti umrl Ludvik Rozman iz Gor. Podboršta pri Mirni peči. Med vojno je bil dve leti zaprt v Italiji. Po kapitulaciji Italije je stopil v brigado Garibaldi. Po vojni je bil aktiven član borčevske organizacije.

Pavel Kaplja

Umril je marca v Ljubnem na Gorenjskem v 80. letu starosti. Rojen je bil v Radomljah. Kmalu po prihodu nemških okupatorjev je moral na delo v železniški predor Globoko, kjer se je povezal s sodelavci OF. Ko so se začele aretacije, je skupaj s tovariši pobegnil v Ljubljano. Marca 1942 je odšel v škofješke hribe k partizanom. Bojeval se je v Cankarjevem bataljonu. Septembra 1942 so jih na Lipniški planini obkolili in Pavla so Nemci zvezanega odpeljali v škofješke zapore, potem v Begunje in po šestih mesecih mučenja v Mauthausen. Z taborišča se je vrnil junija 1945 tako izčrpan, da ga vaščani Ljubna niso spoznali. Po nekaj mesecih okrevanja se je spet zaposlil v jesiški železnici. Marca smo ga pokopali v Ljubnem na Gorenjskem.

Ivan Skvarča

V 94. letu starosti je umrl Ivan Skvarča. Pokopali smo ga v Zagorju ob Savi. Zaradi sina, ki se je junija 1941 priključil celjskim prvoborcem, so ga Nemci zaprli, vendar niso od njega izvedeli ničesar. Vse do konca vojne so se v njegovi hiši sredi gozdov oglašali partizani, dobili hrano, poročila, obleko in še marsikaj. Oba sina sta padla, starejši je bil proglašen za narodnega heroja. Tovariš Ivan se je vključil v delo organizacij in društev.

Angela Bedenk

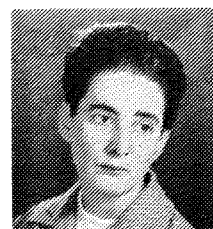
Na pokopališču v Črnučah smo se maja poslovili od Angele Bedenk, rojene leta 1911 v Podgorju pri Kamniku. Z možem sta se že leta 1941 vključila v delo OF. V njuni hiši so se zadrževali že prvi partizani Rašiške čete, za katero sta zbirala tudi hrano in obleko. Angela je bila aktivna vso vojno in tudi po vojni se je vključila v izgradnjo domovine.

Janez Mažgon

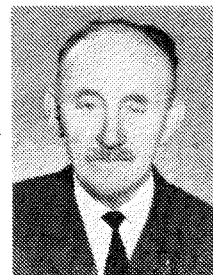
Julija smo na pokopališču v Novi Oslici pokopali Janeza Mažgona. Zaradi revolucionarnega dela ga je italijanska oblast preganjala že pred vojno in ga tudi zaprla. V NOG se je vključil med prvimi v tem kraju, zato so ga Italijani aretirali. V zaporih so ga tudi hudo mučili. Po razpadu Italije se je vrnil domov in se vključil v NOV.

Stanislav Rigler

Na pokopališču v Hrovači pri Ribnici smo se avgusta poslovili od aktivista NOB Staneta Riglerja. Rodil se je leta 1923 na Bregu. Kot vsa družina je tudi Stane postal pristaš NOB. Za svoje delo je bil odlikovan.

Milka Kocjan

Tovarišica Milka je bila aktivistka OF od leta 1942 do konca vojne v Ljubljani, in sicer na terenu Zelena jama-Moste. V letu 1944 je bila tudi zaprta v ljubljanskih zaporih. Za medvojno delo je bila odlikovana. Po upokojitvi se je naselila v KS Rožna dolina. Julija je bila pokopana v ožjem družinskem krogu na ljubljanskih Zalah.

Franc Javornik

Na pokopališču Boštanj pri Grosupljem smo se marca poslovili od 81-letnega Francja Javornika. Zaradi aktivnega dela za NOV so ga Italijani poslali v internacijo na Rab. Čez teden dni so odpeljali v internacijo tudi ženo in otroke. Ko se je vrnil po italijanski kapitulaciji domov, je spet aktivno delal v rajonskem odboru vse do osvoboditve. Po vojni je veliko delal pri obnovi porušene domovine.

Slovenci in letalstvo

Posebni uredniški odbor pri založbi Borec v Ljubljani pripravlja delo o razvoju letalstva na Slovenskem, o prvih snovanih na tem področju, od pionirskih začetkov do danes, o udeležbi naših ljudi v prvih letalskih enotah in med obema vojnama, o njihovih junaštvih v aprilski vojni 1941 in letalcih v NOVJ, o rasti letalstva po minuli vojni, o vzponu civilnega letalstva, uspehih v prometu, športu, o razmahu jadralstva, modelarstva in konstruktorstva – torej delo, ki naj bi prikazalo čim popolnejšo rast in razmah dejavnosti tega področja. Oživeli bomo spomin na ljudi, ki so pogumno utirali pot in premagovali prostranstva neba, ki so s svojimi snovanji, uspehi in junaštvij postali del naše slavne preteklosti in ki v sedanjosti in prihodnosti ne smejo biti pozabljeni.

Za čim popolnejše delo potrebuje uredniški odbor čim več sodelavcev in gradiva z verodostojnimi podatki, opisi dogodkov in ljudi, spomini in pričevanja, imeni ljudi in krajev, opisi del enot, klubov, organizacij, društev, delovnih organizacij – skratka gradiva in pričevanja o vsem, kar je kdorkoli – udeleženec ali zapisovalec, strokovnjak ali ljubitelj na tem področju storil, doživel, spoznal, o tem slišal, videl ali drugače zabeležil.

Zato prosimo, da nam o tem pišete, sporočite ali nas povabite na pogovor, pošljete že zbrano gradivo, da bomo lahko dopolnili že zbrano in raziskano, da ne bomo obšli nobenega pomembnega dogodka in posameznika. S svojim sodelovanjem boste pomagali obuditi in zapisati vse, kar se je v tem stoletju dogajalo na tem področju našega življenja. S skupnimi moči bomo le tako ohranili dogodke in ljudi žive sedanjim in prihodnjim rodovom.

Pišite in oglasite se na naslov:
Uredniški odbor »Slovenci in letalstvo«
pri založbi Borec Ljubljana, Miklošičeva 28.

Obvestilo

Borce Levstikovega bataljona in brigade obveščamo, da imajo svoj zbor v nedeljo, 27. septembra, ob 9. uri na dvorišču osnovne šole v Velikih Laščah. Nosijo naj vsa odlikovanja ali ustrezne trakove. Viatorjevi avtobusi z oznako Levstikova brigada – Velike Lašče bodo prevzeli borce brezplačno s Trga osvoboditve (Kongresnega trga) od 7. ure zjutraj naprej. Zadnji avtobus bo odšel ob 8.30.

Zboru bo poročal predsednik odbora Vencelj Kolenc-Venčeslav: o delu odbora, o načrtu za prihodnje in finančnem stanju. Zbor bo potrdil predlog novega pravilnika in sestav odbora. Spomenice bodo prejeli vsi tisti, ki so poslali potrebne podatke. Pred zborom in po njem si bodo borci lahko ogledali tudi slikovno razstavo o Levstikovem bataljonu in brigadi v osnovni šoli. Potem bomo odšli na glavni prireditveni prostor v Dolnje Retje na proslavo 150-letnice rojstva Frana Levstika.

Po proslavi bodo delegati brigade obiskali grobove padlih levstikovcev.

Odbor 8. SNOB
Frana Levstika

Mali oglas

Prodaj hišo, pritlično, dvosobno, z dvema vezama, dvema garažama – možnost adaptacije za delavnico. Zemlje je 1016 m² z dvoriščem, primerno za obrtnika. Naslov: Drago Zakonjšek, Ojstro 5, Trbovlje

Popravek

V 37. številki TV-15 na strani 11 z dne, 17. septembra je bil objavljen moj prispevek pod naslovom: Spominsko obeležje junakoma dražgoške bitke. Pod objavljeno fotografijo govornika se je vrnila napaka, in sicer spominov ni obujal Franc Biček, pač pa soborec padlih junakov, igralec Prešernovega gledališča iz Kranja, Jože Kovačič. Spominsko obeležje v Hruševju pa je odkril Franc Biček.

Štefan Bratina

France Vrečar

France Vrečar je s svojim delom že del zgodovine slovenskega časnikarstva, te neogibne in velike improvizacije našega vsakdanjika, ki se ji je zapisal v partizanski ciklostilni tehniki in ji ostal zvest do zadnjega diha. Ostal si je zvest predvsem zato, ker ji je pomagal do trajnejše in višje vrednosti, ker je vanjo vnašal del sebe, svojo izkušnjo in izjemno bogato znanje, ker je v njej odkrival obzorja, ki se širijo onstran dnevne rabe in pomagajo človeku delati in obstati za jutri.

V starejših sodelavcih, svojih prijateljih, bojnih tovariših živi v spominu kot kodrolasi partizan in krepak mladenič, ki je pritegoval z izžarevanjem nabite volje in moči, živi v spominu kot pišočni novinar, ki peš in na kolesu ubira svojo novinarsko pot, privržen idealom revolucije in zaupanju v človeka.

Pozneje, ko je odložil novinarsko beležko in sedel za uredniško mizo – je za vse, ki so ga poznali več kot tri desetletja – postajal mož, ki je postavljaj stroga merila vsemu in predvsem sebi. Ostal je preprost, pošten, neizprosno iskren, zato ker je nosil v sebi svojo trdo partizansko mladost, svojo prenekatro bridko izkušnjo, izreden dar misleca, ki v revoluciji in pozneje kot časnikar obračunava z lažnimi idoli, z vsem klečepazniškim, podložniškim, z vso majhnostjo in pritlikavostjo slovenske preteklosti, s podedovanimi izrastki malomeščanščine, klerikalizma

in napihnjene eliti. Njegov dar odkrivanja, iskanja in študija, ki je že po naravi težil k človeku, ga je usmeril na široko področje človekove ustvarjalnosti in k jezovom, kjer zapore zadržujejo in plavine nesproščene misli in kjer je potreben boj, da se jezovi podro, misel in razum sprostita ter dosežeta večjo vednost in vrednejšo samozavest. France je ta boj bojeval kot pišočni časnikar in urednik – za ohranitev idealov in vrednost revolucije in izbojevanje svobode, za boljše medčlo-

veške odnose v nastajajoči socialistični družbi.

France je ostal prvobiten partizan in bojevniki revolucije, komunist, ki juriša k nebesom znanja, drugačne zavesti in samozavesti, zavedajoč se vselej, kako daleč sta še človek in človeška družba od carstva svobode in kako brezupno težak je pogosto ta boj. Ko imamo pred seboj podobo Franceta Vrečarja, kakršno poskušamo sestaviti v globoki čustveni prizadevosti v mozaik, njegova merila časnikarja in urednika Sobotne priloge, časnika, ki pomeni zagotovo v zadnjem desetletju vrh slovenske časnikarske in publicistične izpovedi, šele prav občutimo, kako se je z njegovo smrtjo odprla nova praznina v Delovi časopisni hiši. Odšel je najstarejši novinar in urednik, ki je neprekinjeno deloval od partizanskega ciklostila do sodobne elektronske grafike. Z njim se skorajda končuje obdobje časnikarskega rodu, ki je še dejaven in ki je začel svojo pot v revolucionarnem partizanskem tisku.

V teh trenutkih nismo sposobni zaobjeti delovnega prispevka in življenjepisa pokojnega Franceta, to ostaja in postaja že dolg sedanjosti, današnjega novinarskega rodu in tudi časopisne hiše Delo. V obravnavi, monografiji ali zborniku bo potrebno zajeti časnikarsko zgodovino zadnjih starih desetletij. V njej je že zasedel svoje mesto France Vrečar, v njej bo preživel čas in postal izročilo.

-dV

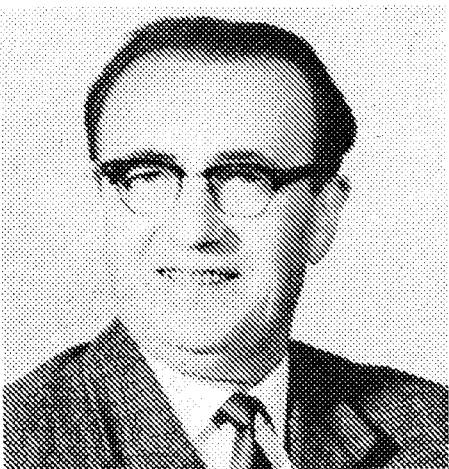
Rudi Cilenšek-Urankar

Šele ko neki drag nam človek odide od nas, začutimo praznino, če pa odide za vedno in če je to tak človek, kot je bil Rudi Cilenšek-Urankar, ki je te dni odšel za zmeraj od nas, potem je ta praznina še toliko bolj boleča in občutna.

Rudijeva življenjska pot je bogata biografija. Dve leti star je izgubil očeta in vso doraščajočo mladost je preživel v pomanjkanju. Komaj sedemnajst let star se je zaposlil kot rudar v rudniku Liboje. Tako je že mlad okušal vso trdoto tedanjega knapovskega življenja in spoznaval, kako opeharjen je delavski razred pri svojih pravicah. Kmalu se je pridružil tovarišem, za katere je dognal, da se dosledno in brezkompromisno bojujejo za osnovne pravice delavstva. Bil je med organizatorji štrajka, zato ga je kapitalistični podjetnik vrgel na cesto. Za nekaj časa se je zaposlil v rudniku Senovo, toda tudi tej zaposlitvi je sledila brezposelnost, in to za celih pet let.

Kako sta preživela svojo družino v tistih dolgih letih čakanja, bi vedela povedati njegova žena Betka. Nekaj let pred vojno je Rudi dobil zaposlitev v delavskem konzumu – nabavno-prodajni zadrugi, ki so jo upravljali sami delavci. Vsa leta je aktivno sodeloval v naprednem delavskem gibanju, bil član Svobode in pozneje Vzajemnosti. Leta 1935 je bil sprejet v partijo.

Ko ga je partija poklicala poleti 1941, se je takoj odzval. In ne le sam, med borce Savinjske čete se je vključil prav med prvimi s svojo ženo, tudi komunistko. S seboj v ilegalo sta pripeljala tudi svoji dve

hčerkici. Nista se kot kaka skrivača – oportunistka zabila v bunker, Betka je kot članica okrožnega komiteja postala ena najbolj delavnih aktivistk Osvobodilne fronte na Stajerskem.

Rudi se je kot borec Savinjske čete in pozneje 1. štajerskega bataljona udeleževal akcij, pohodov in spopadov z Nemci. Tako je kot borec sodeloval pri zavzetju Šoštanja, pri prvi frontalni bitki slovenskih partizanov na Čreti 26. oktobra 1941 in pri legendarnem brežiškem pohodu v oktobru in novembru istega leta.

Ke je bil politično podkovan, ga je partija določila za politično delo na terenu, ki ga je opravljal vse do osvoboditve. Kljub

težkemu in odgovornemu delu aktivista pa z ženo nista zanemarila dolžnosti do svojih doraščajočih hčera. Starejša Nada se je razvila v mladinsko aktivistko in dobro skojevko. V decembrski ofenzivi leta 1944 je darovala svoje življenje, sovržni rafal je spodrezal mlado življenje. To je bil za Rudija in Betko najstrašnejši udarec v življenju, ki ga nista mogla nikoli preboleti.

Rudijev rajon je bil Zalec in vsi kraji Savinjskega okrožja na levem bregu Savinje, od Arje vasi do Gorice in Galicije, Zavrha in Ponikve, Velike Pirešice in Gotovej. V teh krajih je Rudi opravljal svoje aktivistično poslanstvo za osvobodilno gibanje. Še danes se ljudje v teh krajih spominjajo, ko je v temnih nočnih urah prihajal in trkal na njihova okna. Radi so mu odpirali, radi so ga imeli, saj jim je prinašal novice in jim v hudih dneh dvigal moralo.

V povojnih letih je Rudi opravljal odgovorne družbenopolitične naloge. Po upokojitvi se je naselil v Petrovcih, v svoji ljubljani Savinjski dolini. Kot predsednik je vodil organizacijo zveze borcev občine Zalec polnih 15 let, vse do svoje nenadne smrti. Kot za vse dobro zavzet komunist je bil vedno navzoč pri vseh družbenopolitičnih akcijah v občini, zato je zdaj vrzel za njim tako velika.

Poštenjak do skrajnosti je s svojim življenjem in delom izpričal svojo pripadnost komunistični partiji, katere član je bil 46 let.

Rado Zakonjšek

Alojzija Kurent

Pretekli teden smo se Kamničani in Šentrupečani poslavliali od žene, ki smo jo vsi imeli za mater in teto, ki smo njen dom imeli tudi za svoj dom. Malokatero oko je ob tem slovesu lahko ostalo suho. Nekdanji partizani, ki so stali na častni straži te preproste kmečke ženske, so le s težavo zadrževali jok, ko pa so jo sovaščani nesli iz hiše in je zazvenela žalostinka, se je vsem utrgal. Med vsemi, ki so jo

prišli spremljat na zadnji poti, je bil le malokdo, ki ni kdaj jedel njenega kruha in pokusil vino iz njenega vinograda.

Lojzka se je rodila leta 1904 na Pužmanici nad Šentrupertom. Ko je prišel leta 1941 organizator mladine, Slavko Kolenc, tudi v naš kraj organizirat ZMS, je bilo takoj jasno, da so starejši otroci pokojne tete Lojzke tisti, ki jih je treba prve vključiti v organizacijo, in ko je prišla Katja

Rupenova organizirat SKOJ, so bili spet njeni otroci med prvimi skojevci šentrupeške doline. Potem je bila ustanovljena organizacija AFŽ in teta Lojzka je postala članica odbora AFŽ Kamnje – Šentrupert. Že prej odprtih rok in odprtega srca se je v letih vojne še bolj razdajala. Tudi ko je bil njen sin hudo ranjen in ni vedela, če je preživel, ni obupala in ne prenehala delati za partizane.

Vabila

Odbor za pripravo srečanja internirancev taborišča Dachau pri komisiji za bivše politične zapornike, internirance in izgnance pri občinskem odboru ZZB NOV Kranj, vabi internirance taborišča Dachau iz gorenjskega področja, na tovariško srečanje 10. oktobra 1981 ob 9. uri v kino dvorani v Radovljici in ob 11. uri ob grobovih talcev v Begunjah, s kratkim kulturnim programom. Nekaj pesmi bo zapel tudi slovenski dachauski pevski zbor pod vodstvom Valentina Hartmana. Popoldne bo nadaljevanje prijateljskega srečanja v Radovljici.

Za prevoz iz Radovljice v Begunje in nazaj je poskrbljeno. Ob tej priložnosti še posebno vabimo vse člane slovenskega pevskega zbora iz taborišča Dachau, če bi po naključju ne prejeli še posebnega vabila. Za oddaljenejše pevce je prenočišče preskrbljeno v hotelu »Grjski dvor« v Radovljici za 9. oktobra zvečer.

OO ZZB NOV KRANJ

Komisija za bivše politične zapornike, internirance in izgnance

Vabimo vse borce Kamniško-zasavskega oddelka, da se udeležijo odkritja spomenika v vasi Koseze pri Pečah 27. septembra ob 14. uri.

Spomenik bo odkrit v vasi Koseze v spomin družine Tinčkovih, ki so padli v letu 1943 pri domači hiši v Kosezah.

Ker je bil Kamniško-zasavski odred na tem območju vedno navzoč smatramo, da je prav, da se udeležimo v čim večjem številu odkritja spomenika. Zastavonoša naj pride na odkritje z našim praporom.

Tajnik odbora KZO: A. Z.

Vabimo vse partizanske tehnike med NOB na Stajerskem k odkritju spominskega obeležja partizanski tiskarni Mernik v Božjem nad Oplotnico v soboto, 26. septembra 1981, ob 9. uri in 30 minut.

KO ZB Opolotnica

V počastitev 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti in dnevu topništva JLA bo v sredo, 7. oktobra 1981, ob 9. uri dopoldne v Ilirski Bistrici (v domu JLA) zbor skupnosti borcev Artilerijske brigade 4. armade (artilisteri prekomorci). Na zboru skupnosti borcev artileristov-prekomorcev bodo sprejeli Pravilnik o nalogah, organiziranosti in poslovanju skupnosti borcev Artilerijske brigade 4. armade, program dela za obdobje 1981-1985, izvolili bodo nov odbor skupnosti borcev, nadzorni odbor, delegate za občinsko skupščino ZZB NOV Postojna in osrednji odbor prekomorcev-borcev NOVJ.

Ob tej priložnosti bodo v domu JLA v Ilirski Bistrici odprli razstavo slik in dokumentov Artilerijske brigade 4. armade, to je prikaz nastanka, razvoja in bojne poti prekomorskih artilerijskih enot. Slavnostni govornik bo prvoborec Josip Gojanovič, artilerijski polkovnik JLA, ki je bil med NOB oficir v omenjeni brigadi.

Nato bodo na Mašunu (na križišču cest) odkrili spominsko ploščo padlemu prvoborcu iz Ljubljane Bogdanu Ferjančiču, ki je na pohodu za Trst, dne 25. aprila 1945 na tem kraju žrtvoval mlado življenje, kot komandir 1. baterije artilerijskega divizion dalmatinske 20. udarne divizije. Rojen je bil 26. februarja 1924 v Ljubljani ter se je kot študent vključil v revolucionarno mladinsko gibanje in SKOJ. V partizanskem taboru Gravina in Diso di Castro ter na otoku Visu je bil politični komisar protiletalske čete 3. prekomorske brigade, ko je leta 1944 varovala sedež Vrhovnega štaba NOV in POJ, ko je bil na otoku Visu tudi maršal Tito.

Vabimo vse nekdanje borce artilerijskih prekomorskih enot (težke artilerijske motorizirane brigade 4. armade, artilerijske brigade 8. korpusa, artilerijske grupe 8. korpusa, pozicijske artilerijske grupe otoka Visa, artilerijskega šolskega divizion Vrhovnega štaba NOV, artilerijskih divizionov 9., 19., 20., 26. in 29. divizije, artilerijskih divizionov, 1. in 2. korpusa in samohodnega artilerijskega divizion 4. armade), to je tiste borce prekomorce, ki so prišli v artilerijske prekomorske enote skozi bazo NOVJ v južni Italiji, ali pa so v te enote prišli iz drugih partizanskih enot v domovini, da se zbora skupnosti borcev, odprtja razstave v Ilirski Bistrici in odkritja spominske plošče na Mašunu, polnoštevno udeležijo. Prevoz iz Ilirske Bistrice do Mašuna in nazaj, je zagotovljen z avtobusom, ki bo iz Ilirske Bistrice odpeljal predvidoma ob 11. uri dopoldne. Na Mašunu se bodo nekdanji borci (in drugi udeleženci proslave) lahko okrepčali v tamkajšnji restavraciji gozdnega gospodarstva.

Albert Klun

SPOMINI NA PREDVOJNE KOMUNISTE

Andrej Kumar (1893–1969), s partizanskim imenom »Stric Marko«, se je rodil v Kojskem (Goriška Brda). Med prvo svetovno vojno je bil ujet na romunski fronti kot avstrijski vojak, od tod je odšel v Rusijo, ki jo je po čudovitih doživetjih prepotoval, objadral Azijo in se v Franciji izvežbal za pilota. Nato je odšel kot francoski državljani in vojak na solunsko fronto. Po vojni je doma organiziral delavce, vodil več stavk in že leta 1921 postal član KP Italije. Udeležil se je njenega ustanovnega kongresa v Livornu. Zato je moral emigrirati, najprej v Argentino, kjer je ostal kakih pet let, vodil delavske sindikate in štrajke in se vrnil spet v Goriška Brda. A samo za kratek čas, ker ga je preganjal fašizem, zato je moral leta 1928 emigrirati v Jugoslavijo. Nastanil se je na Ježici in ustanovil prvo partijsko celico. V njegovi hiši je bila prva ilegalna partijska tiskarna, ki je tiskala brošure in letake ter jih razpošiljala po vsej Sloveniji. S svojimi sodelavci na Posavju je vodil komunistično gibanje pred vojno, bil večkrat zaprt, in že leta 1934 se je sešel s Titom in bil soorganiziran v OF na Ježici. Po fašistični okupaciji 1941. leta je bil vojaški referent pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije, od 1942 je organiziral OF v Brdih in postal član PK KP Slovenije za Slovensko primorje. Po osvoboditvi je bil član revizijske komisije CK ZKS. Malo pred smrtjo je pripovedoval svoje spomine, katerih kratke izvlečke priobčujemo.

Simon Lenarčič

13

Stric Marko

V Kojskem so me že čakali prijatelji, ki sta jih na sestanek povabila žena in sin. Seveda sem šel k Dorniku, ki je bil gostilničar in trgovec, sploh vaški mogotec, hkrati pa še »Judice fascista«. Žena je bila tam in sem si mislil, v levjem brlogu bo še najbolj varno zame. Mož je sicer nekaj vedel o meni, da se moram skrivati, podrobnosti o našem skupnem delu mu niso povedali. Toda nanj smo se zanesli. Nič mu ni bilo prav in je godrnjal, češ da bodo sitnosti in da grem z glavo skozi zid. Najprej se mi je sploh skril; zdaj sem ga moral prepričevati, da je tudi zanj prav, da bi me podprl in dal primerno posojilo za osvobodilno gibanje.

»Na kaj pa naj dam denar?« je cinično vprašal. »Kdo je porok za posojilo?« In ni dal nič.

»Se žal vam bo, če ne daste,« sem zagrenjeno dodal.

Po svobodi sem ga spet obiskal. Ponujal mi je milijon lir, a zdaj sem bil jaz trmast in nisem maral sprejeti, češ da sedaj imamo državo, ki razpisuje davke, pa ne rabimo.

Posegel sem malo naprej in pokopal Dornika.

Zdaj sem prek starih komunistov začel iskati zveze in imel sestanek za sestankom, vsak večer sem organiziral odbore OF. Pomagala sta mi žena in sin. Šlo je dovolj gladko, poznali smo se in si zaupali.

Na Dobrovem smo imeli sestanek pri Oblupku, kjer je bilo kakih 70 kolonov. Vsi so bili mladi in vsi za OF. Na sestanku jih je bila velika primorska kuhinja kar polna, ljudje so stali še na stopnicah, ki so vodile v prvo nadstropje, in v veži, ko sem govoril. Sredi mojega govora so zaradi teže stopnice zgrmele na tla in dva udeleženca sta bila huje poškodovana, da so ju morali peljati v bolnišnico.

Tako je šlo po vseh vaseh v Brdih; gladko, brez posebnih težav smo ustanavljali odbore OF.

Naše akcije so skoraj vedno uspele: za prvi maj in ob drugih priložnostih smo lahko organizirali kar čedne proslave. Po vaseh smo lepili parole: Živela OF! Dol s fašizmom! Živel Tito! Živel Stalin! Pri delu se je posebno uveljavila mladina iz Brd in okolice Gorice. Tudi listkovne akcije so popolnoma uspele, izvajale so jih ženske, ki so iz neder trosile listke. V Vedrijanu so nekoč razbili Mussolinijeve in cesarjeve slike, jih polili z bencinom in zažgali.

Ob neki priložnosti so zaprli precej žensk iz Huma, Kojskega, Figovcev, Brestja in Snežatnega. Tudi mojo ženo so klicali, naj se javi na karabinjerski postaji, prav tako sina; za ženo sem pravočasno poskrbel, da je odšla drugam, sin pa je poskrbel zase. Še kakšna dva meseca je straža pred hišo oprezovala zanj. Tudi jaz sem moral menjati bivališče, tako smo tudi v domačem kraju postali ilegalci.

Zene, ki so jih zaprli, so se dobro držale. Dasi niso vedele druga za drugo, se vendar niso obremenjevale in so kljub dolgemu zaporu vztrajale. Ni jih strilo, še bolj utrdilo jih je trpljenje in jih prekalilo. Pri nas je bilo res malo izdajstva. »Slovenski poročevalec«, ki je prihajal med nas redno, kakor je pač izhajal, so ljudje brali z zanosom, njegova navodila opravljali, kot da so ukaz oblasti. Tako razpoloženje ljudstva je precej olajšalo delo. Posamezni primeri izdajstva so bili pač izjema, ki jo pozna vsako pravilo.

Pri Kobalarju je vedrila majhna četica ljudi – menda jih je bilo deset – ki so dezertirali iz italijanske vojske in so bili namenjeni k partizanom. Kuhali so zanje pri Oblupku, kjer so imeli na hrani tudi 70 kolonov. Pa se je pojavil vohun – italijanski podrepanik, ki je po naključju tistikrat nabiral gobe v gozdu in odkril majhno taborišče teh partizanov; javil je Italijanom (saj pozneje so ga likvidirali!), da so poslali celo vojsko s kamioni v vas. Oboroženi do zob bi bili planili nad to četico slabo oboroženih ljudi in jih pobili. Huda tistka je nastala ta čas. Takrat sem tekkel, kolikor so me nesle noge, da sem jih še obvestil. Naglo smo poskrili vse orožje, nje same pa razmestili po polju med kolone, da so delali kot poljski delavci v Zapotoku. Tako so Italijani spet udarili in niso vedeli, koga in kje naj lovijo, vsa njihova tako dobro organizirana čistka je propadla. Ostal sem stalno v stikih z rešeno deseterico in jim dajal navodila za naprej, da jih ne bi spet kaj presenetilo. Saj so bili zdaj kar dobro skriti pri Kobalarju med koloni, od tam so kmalu našli pot k partizanom.

Na sestankih je prišlo tudi do nesporazumov.

Aktivistom v Brestju in Figovcih sem naročil, da so organizirali sestanek. Nabrala se je polna hiša ljudi, ki so me poznali. Govoril sem jim med drugim tudi o hudih razmerah, ki sem jih doživljal v stari Jugoslaviji, opisal, kakšna bo nova Jugoslavija, za katero se bojujemo. Z zanimanjem so mi sledili; ko sem končal, me je čevljar Bavdaž vprašal:

»Od kod si pa prišel v Brestje?«

»Prek Malega Kotliča«, sem mu odgovoril malo začuden nad njegovim nenadnim vprašanjem. Ta tezica, ki je ne pozna vsakdo, je bila primerna zame, saj sem se moral skrivati in sem vedno izbral skrivne poti. Dasi nisem opazil nič sumljivega v tem vprašanju, sem vendar po sestanku takoj odšel iz vasi, a ne proti Humu, marveč sem, kot bi me vodil instinkt, krenil v Višnjeve. Višnjevečani so bili zelo zavedni ljudje. Po zlomu Italije so tu odprli prvo slovensko šolo v Brdih. Tu je bilo največ množičnih sestankov in leta 1944 učiteljski in politični tečaj. Že pred prvo svetovno vojno je bila v Višnjevku podružnica Ciril Metodove družbe.

Da sem spremenil smer poti in nisem šel po stezi pri Malem Kotliču, je bila moja sreča in rešitev, kajti tam so me čakali naši ljudje, ki jih je zbral Bavdaž, da bi me pretepli ali celo kaj hujšega. Zamislite si, zakaj? Zato, ker sem bil na sestanku proti stari Jugoslaviji. Oni so pa tedaj še verovali vanjo in si jo želeli; siti fašizma, so gledali v stari Jugoslaviji obljubljeni deželo. Seveda, saj niso prav nič poznali razmer v njej, ne, kaj se je dogajalo tam in po svetu. Bili so za vsako Jugoslavijo, samo da bi se rešili fašizma. Težko jim je bilo dopovedati, zakaj sem proti stari Jugoslaviji, težko razložiti, da se bojujemo ne samo za nacionalno svobodo, ampak tudi za socializem, za pravičnejšo družbeno ureditev v državi. Brici so bili kakor jaz nekoč: usmerjeni v slovanstvo in jugoslovanstvo, samo da pridejo izpod Italije, izpod tuje nadvlade, ki zatira slovenstvo. Sam sem naredil ogromen razvoj, ko sem šel v svet in sem tudi živel v stari Jugoslaviji. Oni pa so ostali doma, na svoji zemlji, na isti ravni. Ja, vidite, tudi taki problemi so bili na Primorskem.

Se nadaljuje

Trinajsto srečanje pionirjev – dopisnikov v Žalcu

Dograjujemo našo resničnost

V petek, 18. in v soboto, 19. septembra je bil Žalec, znano hmeljarsko mesto, gostitelj pionirjev – dopisnikov nekaterih časopisov, revij in radia ter njihovih mentorjev. Prišli so iz različnih krajev Slovenije, da se srečajo med seboj, pokramljajo z znanimi novinarji in književniki, da spoznajo Žalec in njegove ljudi, in ne nazadnje, da se pogovorijo s predstavniki uredništva, ki so jih povabila na srečanje.

1. maj pa dan borca, dan vstaje našega naroda itd. Sklenili smo, da tudi na krajevne praznike in na dan te ali one šole ne bomo pozabili. Vsi ti sestavki pa morajo prispeti na uredništvo vsaj teden dni pred praznikom, ker je do objave v časopisu dolga pot. Če pa je praznik že mimo, tedaj prispevek, ki govori o njem, izgubi svojo vrednost.

Naše dopisnice so prinesle sporočilo iz svojih krožkov

V šolo vabimo borce, ki nam pripovedujejo o NOB, obiskujemo kraje in spomenike iz časa revolucije, hodimo na pohode, oskrbuje grobove talcev. Starejšim krajanim pošiljamo vprašalnike in oni nam radi odgovarjajo. Mi pa vse zbrano uredimo in objavimo v časopisih ter v našem glasilu. Radi bi spoznali naš narodnoosvobodilni boj in njegove junake, saj smo prav njim dolžni zahvalo, da živimo svobodno. Zato

Z znanimi novinarji in književniki Mihom Matetom, Jožetom Snojem in Francetom Forstneričem so se pionirji dopisniki pogovarjali o tem, kako in kaj pišejo in kakšna je razlika med novinarstvom in pisateljevanjem

Med posvetom mentorjev na temo Vsebinska zasnova glasila pionirjev in mladinec na osnovni šoli in kriteriji za ocenjevanje smo s pionirji dopisniki staknili skupaj glave in kovali načrte za prihodnost. Naš posvet, o TV-15 za mladino, je žal potekal v zelo ozkem krogu – komaj štiri dopisnice so se odzvale vabilu: Nataša iz Vipave, Suzana iz Stranic, Valerija iz Ljubljane ter Martina iz Solkana. Pa zaradi tega naše posvetovanje, ki je trajalo kar debelo uro, ni bilo nič manj ustvarjalno. O čem smo se pogovarjali? Pač o našem mladinskem kotičku v TV-15, ki se nam vsem skupaj zdi že pretesen, saj je treba za širjenje tradicij NOB med mladi rod širiti tudi možnosti, torej prostor za širjenje tradicij. Mladi hočejo v časopisu prepoznati sebe in svoja prizadevanja, hočejo, da bi se v njem videli, kakor vidijo svoj obraz v ogledalu – ko je nekoč lepo napisal naš pisatelj Fran Levstik v pismu Josipu Jurčiču, ko mu je svetoval, kakšno snov naj izbira za svoje povesti, da jih bodo ljudje raje brali. In o čem naj bi pisali naši mladi dopisniki? Pač o tem, kako doživljajo svet, kako živijo svojo mladost in kako spoznavajo ter razvijajo vrednote naše revolucije, vrednote, ki jih pooseblja Titovo ime. Borec seveda najraje seže za tistimi prispevki, ki skozi današnji svet mladih govorijo o NOB, o njih samih, bodisi da so to intervjuji ali pa spominski zapisi. Posebne teme se našim dopisnikom ponujajo pred prazniki, kot so 1. november, 29. november, novo leto, 8. marec, 27. april,

na šolah, da pionirji zelo radi sodelujejo v našem nagrajdnem natečaju Bogo Flander – Klusov Joža. Tudi letos bomo razpisali natečaj, in sicer bo 3. po vrsti. Želimo, da bo odziv vsaj tolikšen kot doslej, če ne še večji.

Pa še to smo sklenili, da bodo naši dopisniški krožki poiskali tesnejši stik z obrambnimi, zgodovinskimi in foto krožki. Čim tesnejše je sodelovanje, tem večji uspeh bomo želi. Fotografije so vsekakor dobrodošle, saj popestrijo našo mladinsko stran. Popestrijo pa jo lahko tudi likovni prispevki, zato tudi likovnega krožka ne bi veljalo izpustiti iz kroga medsebojnega sodelovanja.

Suzana Fijavž iz Stranic je kot prava delegatka svojega krožka takole poročala: »Naš krožek je bil ustanovljen zato, da bodo njegovi člani poročali o delu in življenju na naši šoli in v krajevni skupnosti. Že čez leto pa je prevzel še eno nalogo – ohranjati izročila narodnoosvobodilnega boja. Kako to delamo?

smo tudi postali dopisniki TV-15. V njem najdemo resnične zgodbe iz življenja partizanov. Mladinska stran TV-15 se nam zdi še posebej zanimiva, saj na njej najdemo pripovedi, pesmice, razmišljanja nas mladih in tudi risbe objavljate. Včasih pa se nam zdi malo težka, saj smo v našem krožku le učenci do 4. razreda, ki radi beremo krajše sestavke. Tudi naši krajani berejo to stran in večkrat nam prinesejo izrezane naše sestavke, če so objavljene. Glede natečajev, ki jih imamo radi, pa želimo, da bi za nas mlajše izbrali lažje naslove, da bi lahko sami razmišljali. In na koncu še želja članov našega dopisniškega krožka: da bi jih obiskal kdo iz uredništva TV-15.

Dragi mladi Straničani, mislim, da vam tak obisk lahko obljubim. Z veseljem vas bomo poiskali na vaši šoli.

Na vprašanje, zakaj dopisujejo prav v TV-15, so naše udeleženke 13. srečanja pio-

Ex-tempore Rašica '81

V spomin na 20. september 1941, ko je gorela Rašica in v spomin prvih začetkov organiziranega odpora naših narodov proti sovražnikom, so na Rašici že četrto leto zapored organizirali ex-tempore, ki so se ga poleg ostalih likovnih ljubiteljev udeležili tudi pionirji in mladinci iz osnovnih ter srednjih šol iz Domžal, Kamnika in Ljubljane. O našem obisku med njimi preberite v prihodnji številki na mladinski strani.

Suzana Fijavž

nirjev – dopisnikov odgovorile:

Martina Kramar: »Za dopisovanje v TV-15 me je navdušila lansko leto mentorica našega dopisniškega krožka Marica Nakrst. Vzpodbudila pa me je objava mojega prvega članka. V tem borčevskem listu najdem vedno kaj novega. Veliko mi pomeni tudi to, da borci ob prebiranju naših besed odkrivajo naše življenje in delo.«

Suzana Fijavž: »Najraje pišem v TV-15 partizanske pesmi, pa tudi spise. Že moja prva pesem, ki sem jo napisala v 2. razredu osnovne šole, je nosila partizansko vsebino.«

Nataša Nardin: »Narodnoosvobodilni boj, naša socialistična revolucija, to je tema, ki jo imajo mladi zelo radi. Pisati, biti dopisnik časopisa TV-15 pa pomeni prav

nadaljevanje in ohranjanje pridobitev slavne epopeje naših narodov.«

Valerija Črnič: »Namen mladinske strani v TV-15 je, da vzpodbuja nas mlade, da sami raziskujemo in se trudimo izvesti čim več o naši revolucionarni preteklosti, in da to posredujemo našim vrstnikom prav prek mladinske strani. Pa tudi to je namen TV-15 za mladino, da tako vrstnike kot odrasle obveščamo o svojem delu, življenju, težavah in o naših prizadevanjih, da bi postali dobri samoupravljalci in koristni člani naše socialistične skupnosti, ki bodo znali varovati pridobitve narodno-

Martina Kramar

svobodilnega boja in jih dalje razvijati.«

Na sklepnih sobotnih proslavi v Zalcu, ki so se je udeležili

Valerija Črnič

li tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij iz občine in republike, je pesnica Neža Maurer med drugim dejala v svojem slavnostnem govoru pionirjem – dopisnikom: »S pisanjem hočemo drugim nekaj povedati, jim sporočiti, hočemo jih zblížiti. Če se bodo ljudje med seboj poznali, se bodo bolj spoštovali, bodo lažje med seboj sodelovali in dosegali večje uspehe, naša država pa bo trdnjejša, stabilnejša, saj si tako prizadevamo za stabilizacijo.«

Kot dopisniki moramo biti hitri in resnični. Če smo dobri dopisniki, nam ne sme biti nič vseeno, tudi ne dogajanja v svetu. Prizadevati si moramo za izboljšanje sveta. Vsega na enkrat ne zmoremo. Vsak nekaj pa vendarle lahko. Za vas je dovolj že to, da neko vest razširite v svo-

jem kraju ali da na primer zavzeto pišete o pionirskem domu v Dolenjskih Toplicah, tako da bodo delovne organizacije potem sklenile: »To akcijo pa je res treba podpreti!«

Prihodnost je vaša. To ni samo obljuba, to je tudi dolžnost. Čaka vas sreča ustvarjenja, in tudi napor. Vsak dan sproti moramo dograjevati našo resničnost. Lahko pri tem napredujemo ali nazadujemo. Mi pa hočemo naprej. Tako hoče on, katerega ime ni izpisano samo na vaših majicah. Delali bomo za mir in napredek, saj ste Titovi pionirji. Velja častna pionirska?«

Nataša Nardin

»Velja!« je zadonel v en glas odgovor mladih pionirjev dopisnikov v dvorani.
Živa Drole

Nagrajena šolska glasila

Na letošnjem 13. srečanju dopisnikov in uredništev bera glasil ni bila tako bogata kot prejšnje leto. Glasila je poslalo 138 šol, ki so izdale 272 števk. Svoja razmišljanja in ugotovitve je žirija, ki je pregledovala glasila, strnila takole: Najboljša so tista glasila, ki odražajo življenje in utrip šole, glasila, v katerih so rubrike in sestavki po pomembnosti smiselno razporejeni, v katerih objavljajo svoje prispevke pionirji od prvega do osmega razreda in v katerih sodelujejo tudi likovniki s svojimi deli in s tem pripomorejo k pestrosti in lepši podobi glasila.

Ob letošnjih glasilih moramo posebej pohvaliti uredništva, ki so ob 40-letnici vstaje, raznih obletnicah in posebnih priložnostih izdala vsebinsko bogato glasila.

Prvo nagrado je prejelo glasilo Vrtljak z osnovne šole Maksa Pečarja v Črnučah, od druge do četrte nagrade si delijo glasila Glas mladih iz OŠ Borisa Zihlerja v Ljubljani, Krošnja – glasilo pionirskega odreda Anton Majnik na osnovni šoli v Ribnici na Dolenjskem ter glasilo osnovne šole Solkan Solkanska sapica. Posebno likovno nagrado je prejelo glasilo Brstje, ki ga izdajajo na osnovni šoli heroja Franca Bukovca v Preski pri Medvodah. Tematske nagrade pa so razdelili med glasila: Trate iz OŠ Cvetko Golar v Škofji Loki za številko, izdano na kaseti, potem Ježkov rod – glasilo osnovne šole Karavanških kurirjev Koroska Bela za številko o narodnoosvobodilnem boju ob 40-letnici vstaje ter Odmevi izpod Krvavca za številko ob obletnici Titove smrti.

Ustno pohvalo je žirija izrekla pionirjem in mladincem iz Zavoda za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani, in sicer za posebno izdajo glasila Naša misel v počastitev 40-letnice vstaje in OF, pa še glasiloma Sinji galeb z osnovne šole Dekani in Voci nostre z osnovne šole z italijanskim učnim jezikom v Kopru, ki sta posvečeni 60-letnici upora v Marezigah in 40-letnici vstaje in boja za osvoboditev slovenske Istre.

Ž. D.

Trgovska delovna organizacija

SOZD
merx
CELJE

»TEKO«

63000 Celje, Gubčeva 2

SE PRIPOROČA ZA OBISK
VSEH POSLOVALNIC V CELJU

PADALCI SO SI SODILI SAMI

3

Narisal in priredil besedilo:
JELKO PETERNELJ

Namenjena je bila za pripravo skrivnih agentov, ki so jih pošiljali v nemške okupirane dežele. Dva oddelka te šole za diverzante, kmetiji Garramour in Cammus Darrah sta bili namenjeni Čehom. Med tistimi, ki so v tej silno zahtevni šoli pokazali najboljše uspehe, sta bila tudi podoficirja češkoslovaške vojske v Veliki Britaniji, Jan Kubiš in Josef Gabčík, ki je bil Slovák. Ko sta končala šolo, so jima namenili posebno nalogo.

Kasneje so jima priključili še Karla Čurdo, ki je bil član druge padalske skupine in mu je bilo usojeno, da v tej veliki tragediji odigra vlogo Jude Iškarijota. Osemindvajsetega decembra 1941 sta se podoficirja, opremljena z lažnimi dokumenti, orožjem in denarjem vkrcala na letališču Tangmere v bombnik Halifax. Prihodnji dan ob dveh ponoči sta skočila nad zasneženo Češko.

Vendar ni šlo tako gladko, kot so računali, kajti pri desku si je eden izmed njiju resno poškodoval nogo. Komaj sta ušla Nemcem, ki so ju hoteli dobiti v roke. Naposled sta srečno prispela v Prago, kjer sta se povezala z odporiški gibanjem. Po nekaj tednih jima je uspelo zbrati dovolj podatkov, da bi se mogla lotiti naloge in bi ušla nacistični policiji, po njenem šefu Reinhardu Heydrichu.

Potrebna sta bila pogum in doslednost

Kako se je začelo

V prvi polovici avgusta 1941 je kurirka CK sporočila Zdenki Kidričevi-Marjeti, da se mora 15. avgusta oglasiti v nekem stanovanju v Šiški za pivovarno Union. »Tam sta

Zdenka Kidrič-Marjeta

me že čakala tovariša Edvard Kardelj in Franc Ravbar-Vitez. Tovariš Kardelj nama je povedal, da naju je CK določil za posebno nalogo,« pripoveduje Zdenka Kidričeva. »Potem je govoril o sovražni okupaciji naše domovine, o organiziranju vojaških enot na terenu, ki že izvršujejo uspešne akcije, pa o množičnem pristopanju ljudi k OF. »Dobiti moramo čim popolnejši vpogled v okupatorske vrste,« je dejal, »tako v civilno upravo kot vojaške komande. Zato pa moramo naše ljudi vrniti v sovražne vrste, še posebej v najvišja vodstva.« Tovarišu Vitezu, ki sem ga poznala že od prej, je bil namreč v šišenski partijski organizaciji, je Kardelj naročil, naj okrepi delo skupin mladih fantov – skojevcev, ki jih je treba sistematično organizirati. Njihova glavna naloga je bila preprečevanje delovanja izdajalcev. Glede kadrov pa je tovariš Kardelj dejal, da jih bomo dobili od partije, kajti biti morajo preverjeni partiji, skojevci, tisti, ki imajo dobre izkušnje iz predvojne partijskega delovanja, predvsem ilegalnega, kajti naše delo je moralo potekati povsem prikriti.

Tako se je začelo, brez kakih posebnih receptov, saj doslej partija še ni imela podobnih izkušenj. Tovarišica

Zdenka in tovariš Vitez sta kmalu našla stik z organizacijskim sekretarjem CK Tonetom Tomšičem, Vitez po varnostni, Zdenka po obveščevalni službi. Oba sta začela organizirati kadre. Varnostne skupine so začele pod vodstvom CK, Toneta Tomšiča ter na osnovi izsledkov obveščevalne službe izvrševati zelo pomembne in veliko oborožene akcije. V takšni organizacijski obliki je potekalo delovanje vse do začetka leta 1942, ko je CK KPS vključil v vosovske vrste še dr. Vita Kraigherja in ta organ poimenoval »kolegij VOS«. Kmalu za tem je odšel tovariš Vitez na teren z novo nalogo CK, na njegovo mesto v VOS pa je prišel tovariš Edo Brajnik-Štefan. Kot takšen je kolegij VOS deloval do februarja 1943, ko je CK KPS izdal posebna navodila o organizaciji in izgradnji VOS na terenu in v vojski. Kolegij VOS je bil preimenovan v »centralno komisijo VOS«. Vanjo je vključil še tovariša Antona Pirjevca, z ilegalnim imenom Marko Belin. Tovariš

Edo Brajnik-Štefan

Pirjavec je bil načelnik glavne obveščevalnega centra pri Glavnem poveljstvu slovenske narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov. Žal je kmalu padel na Primorskem.

»Maja 1943 je centralna komisija VOS razširila svoje veje,« pripoveduje Zdenka Kidričeva. »Pridružili smo se vodstvu narodnoosvobodilnega gibanja v Kočevskem Rogu. Naša naloga je bila, da na Dolenjskem, Notranjskem, Gorenjskem, Sta-

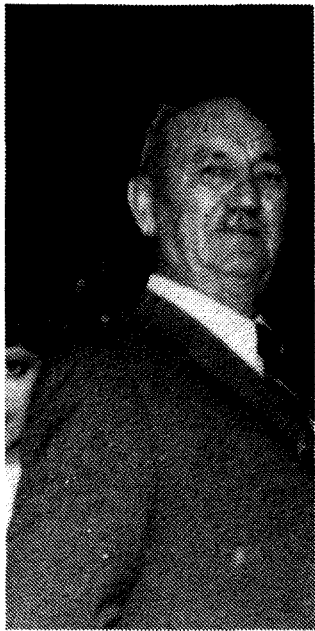
jerskem, Primorskem, skratka po vsej Sloveniji pristopimo k organiziranju in sistematičnemu zbiranju ponekod že obstoječih obveščevalnih služb, ki so bile dotlej bodisi v okviru partije ali pa vojske.«

Decembra 1941 je OF zahtevala od vseh svojih odborov, da določijo vsak v svoji sredini tovariša, ki bo opazoval dogajanja v okolici in sporočal dalje, če opazi kaj nenavadnega. Kjerkoli se je odvijalo odporniško gibanje, povsod so bili tako obveščevalci, ki so sledili besedam Borisa Kidriča v Slovenskem poročevalcu: »Najboljša obveščevalna služba ne more uspešno slediti zarotnikom proti svojem narodu, če je ne podpira ves zavedni narod.« V najkrajšem času se je tako razpletala široka mreža obveščevalne službe, ki je delovala prek hišnih, uličnih, kvartnih, rajonskih in vseh ustanovnih odborov OF, partijskih in je vodstvu posredovala veliko število pomembnih sporočil.

Sumljiva ženska na sumljivih sestankih

Zanimiv dogodek, kakor pravi Zdenka, je preskromen izraz za vse, kar je morala doživeti tistega dne, 19. marca 1942, ko so jo na ulici aretirali, in potem, ko so jo vosovci reševali. »Tistega dne,« pripoveduje tovarišica Kidričeva, »sem imela v Trnovem sestanek s tovarišem Žigo Kimovcem. Kmalu potem smo dobili sporočilo, da se je v Trnovem pri cerkvi zadrževala neka sumljiva ženska, ki ima sumljive sestanke. Plavogardišni oficirji so me izdali. Po aretaciji sem najprej pristala v ljubljanskih zaporih. Po štirinajstih dneh pa mi je Vida Tomšičeva, ki je takrat tudi bila v ljubljanskih zaporih, naročila, naj se napravim bolno, in sicer tako, da me bodo prepeljali v porodnišnico. Prevzela sem to vlogo. Poklicali so doktorja Lenarta, takratnega kaznilniškega zdravnika, ki pa ni hotel izdati ukaza za prevoz, dokler tega ne potrdi še njemu nadrejeni italijanski zdravnik. Naši ljudje v obveščevalni službi so tako vplivali nanj, da je takoj privolil na sestanek, za njim pa še dr. Lenart. Čez približno štirinajst dni, bil je četrtek, so me prepeljali v porodnišnico. Dr. Božena Ravniškar, ki je prišla z zdravniško nalogo, da mi vzame kri, mi je v naglici dala navodila, ka-

ko naj se vedem, ko me bodo prišli reševati. Tovariši so za reševalno akcijo namensko določili velikonočno soboto popoldne, ko je bilo že vse praznično razpoloženo, nekje odsotno v molitvi. Vse do tega dne je bil pred moji mi vrati na hodniku italijan-

Ludvik Pangerc

ski stražar in ne vem, zakaj se je prav tega jutra odločil, da me pride stražiti v sobo. Prinesli so mi kosilo, jaz pa nisem mogla zaužiti niti grizljaja. Obrnila sem se stran od stražarja in pot mi je curkoma lil z obraza. Kaj se bo zgodilo? V napetem pričakovanju sem okrog druge ure popoldne skozi špranjo priprtih vrat opazila neko premikanje, že v naslednjem hipu pa sem zaslišala v italijanskem jeziku: »Roke gor!« Na vratih sta stala dva naša tovariša, za njima pa še eden. S strelom so ranihi stražarja, in potem so ukazali meni, ki sem vse doslej čakala v postelji. »Dvigni se!« Ogrnili so mi plašč čez kratko bolniško srajco in že smo zdrvela po hodniku; obuti se nisem uspela, za to ni bilo časa.«

Kako se akcije spominjajo reševalci

Med reševalci so bili Edo Brajnik-Štefan, Franc Štadler-Pepe, šofer Ludvik Pangerc, Albin Grajzer in Peter Prijatelj.

»Konec maja 1942 me je tovariš Vitez obvestil, da je v zaporu ena naših pomembnih tovarišic,« pripoveduje Edo Brajnik, »in da je treba organizirati reševanje. Sam sem moral zbrati tovariše in povem vam, da ni bilo lahko. Za sodelovanje sem pridobil

tovariša Štadlerja, Albina Grajzerja, Petra Prijatelja in Ludvika Pangerca. Nekaj dni pred veliko nočjo me je poiskal Vito Kraigher in mi povedal, kje pravzaprav leži tovarišica, ki jo moramo rešiti. Dobro sem si ogledal porodnišnico in prihodnji dan sem s tovarišem Štadlerjem, ki je nosil velik šop rož in pomaranče, in v spremstvu Albina Grajzerja prišel do sobe. Peter Prijatelj pa je ostal pri vratih, za vsak primer, če bi prišlo do nevarnosti. Sumljivo se nam je zdelo, ker pred vrati naše reševanke ni bilo stražarja. Odprla sva vrata in ga zagledala: sedel je ob mizi in nekam pisal, na postelji pa je imel položeno puško, ki je bila naperjena naravnost v žensko, ki jo je bilo treba rešiti. Zaklical sem: Roke gore, on pa je zgrabil za puško. Vsi trije smo streljali nanj.

Tovariš Vito Kraigher mi je naročil, naj tovarišico nagovorim z Marjeto.

»Nismo predvidevali, da bodo zagrmeli strelji,« pripoveduje drugi reševalec Franc Štadler-Pepe. »Nameravali smo stražarja zvezati, mu za-

Franc Štadler-Pepe

mašiti usta in se mirno umakniti iz bolnišnice. Toda situacija je zahtevala drugače. Zadnji sem odhitel po hodniku, če bi po naključju moral ščititi umik.

V kabini pri vratarju Petra Prijatelja ni bilo več. Torej je že prerezal telefonsko žico. Vratarju sem pomolil pod nos pištolo, da se je preplašen skril pod mizo, potem pa sem stekel po stopnicah na Šlajmarjevo ulico. Toda tu ni bilo več sledov za rešenko Zdenko, Štefanom in šoferjem Ludvikom. Z avtomobi-

lom DKW so odbrzeli v meni neznano smer. Še vedno s šopom rož v rokah sem stopal ravno v nasprotno smer. Ob ograji sem odvrnel cvetje. Kmalu je pritekel taksist, ki so ga določili za čimprejšnji umik preostalih tovarišev, ki smo bili v akciji. V avtomobilu, ki je čakal v sosednji ulici, sta že bila poleg Urške Novakove-Majde Perusi tudi Albin Grajzer in Peter Prijatelj. Urška je namreč poskrbela, da taksist ni pobegnil, ko je prej zaslišal strele. Neznane šoferju, sicer organiziranemu v OF, sem naročil, naj vozi čim hitreje. Naša smer je bila Šiška. Ostali trije so med potjo izstopili, meni pa so prepustili svoje pištole. V Aljaževi ulici sem izstopil tudi jaz. Šoferju sem vsilil denar kot nagrado, da se je dobro izkazal. Orožje sem odnesel v naš bunker ob Celovski cesti, približno 150 metrov od Aljaževe ulice. Vse se je dobro izteklo, tokrat brez žrtve nas varnostnikov.«

Zadnji del poti

Medtem ko je tovariš Pepe strahoval vratarja pred porodnišnico, pa sta Štefan in Marjeta sedla v Ludvikov avtomobil. Marjeta je ukazala, da krenejo na Karlovski most in potem na desno pred Majcnovo trgovino. »V Štefanovih prevelikih galošah, št. 45, sem komaj prišla v vežo. Majcnova sestra, ki je stala v hodniku, se me je skoraj prestrašila!« pripoveduje tovarišica Zdenka. »Za menoj je prišel tudi Štefan.«

»Potem je prišel Stane Majcen,« le-ta nadaljuje pripoved, »in potrkal na zid pred vhomom v bunker ob trgovini. Zagledal sem glavo z očali in slišal: Si to ti, Marjeta? S tem sem opravil svojo nalogo in se vrnil v avtomobil. S tovarišem Vitom sem bil namreč dogovorjen, da če se pripeljem po Masarykovi ulici in mu dam znak, potem je akcija uspešno končana.«

Očalasta glava, o kateri je govoril Edo Brajnik, je bil tovariš Kardelj, z njim pa še Zdenkin mož Boris, tovariš Jože Rus, Tone Fajfar in mo- goče še kdo.

V Ljubljani sta bila takrat samo dva rumena avtomobila DKW. Enega je imel nemški konzulat, drugega pa trgovec Mayer. Belogardiisti so pozneje izdali letak, da so tovarišico Kidričevo rešili Nemci in jo odpeljali s svojim avtomobilom.

(Po oddaji Še pomnite tovariši o VOS, ki jo je pripravil Stane Škrabar)